ARISTOTELIS RHETORICORVM LIBRI DVO

M. Antonio Mureto Interprete.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

ROMAE,
Apud Bartholomaeum Graſſum.
M. D. LXXXV.

M. ANTONIVS. MVRETVS P. FRANCISCO BENCIO E SODALITATE IESV. S. D.

BIBLIOT. ... VITTORIO EMANUELE

QVOD non difficile modo factu, ſed prope incredibile ſuapte ſponte videri poteſt, id mihi tecum vſuuenit Franciſce Benci: vt inter homines ſumma inter ſe caritate deuinctos intercedat tamen prope quotidiana contentio: dum & tu, alienorum officiorum benigniſsimus aeſtimator, ſumma quaedam mihi debere te praedicas: & ego contra tantum mihi a te tributum eſſe profiteor, vt omnis mihi ſpes plane praeciſa ſit tecum vnquam paria faciendi.

Nam ſi rationes putandae, & ad calculum res vocanda ſit: quid a te mihi aliud acceptum ferri poteſt, quam, quod multos abhinc annos, efflorefcentem ingenij tui vim admiratus, ducem me tibi ad eas artes præbui, in quibus poſtea, Dei ope & induſtria tua fretus, eos progreſſus feciſti, vt in te iampridem & eximia dicendi vis, & minime vulgaris eruditio vno omniũ ore celebretur? Cuius qualiſcunque officij erga te mei abunde mihi magnam gratiam percipere videor, cum qui ad te audiendum confluunt, ad Mureti auditorem atque alumnum ire ſe praedicant, eaque in te viua ac ſpirantia agnoſcunt, quorum in me olim vmbra fortaſsis aliqua ac ſimulacrum fuit. At ego, niſi prorſus ingra-

gratũ haberi me velim, quae quan
taque tibi a me deberi agnoſcam,
neceſſe eſt? Tu me primus, tanto
adoleſcentior tanto ſeniorem, hu-
mana cõtemnere, & pleno gradu
ad diuina properare docuiſti: cum
in ipſo vernãtis aetatis flore, poſt-
habitis voluptatibus, ambitione
depoſita, reiectis alijs omnibus cu
ris, in iſtam te ſanctiſsimam & or-
bi terrarum fructuoſiſsimam ho-
minum cultui diuino mancipato-
rum ſodalitatem contuliſti: cum
in ſuſcepto ſemel conſilio tã con-
ſtanter perſtitiſti: neque ceſsiſti il-
lorum vocibus, qui cum in colle-
gijs veſtris educati eſſent, & illic
didiciſſent iſtud neſcio quid quod
iactant litterarum, a quo ipſi ordi-
ne flagitioſe deſciuerant, in eum
ne nomen dares, abſterrere te co-

 nabant

nabantur In quem tu ſemel admiſſus, ita vitã inſtituiſti, vt facile declaraueris, non illum caecũ quendam, vt ipſi mentiebantur, ac temerarium impetum, ſed diuini nu minis inſtinctum atque afflatum fuiſſe: &, vt ad ea redeam, quae ad me proprie pertinẽt, nunquam ex illo conſilijs, praeceptis, cohortationibus iuuare me, & faces ac ſtimulos animo meo ad pietatẽ ſubdere deſtitiſti. Merito igitur ita te amo, & vt patrem filius, & vt filiũ pater: his enim nos, quae maxima ſunt, caritatis vinculis bonitas diuina copulauit. Quare, quod & in ceteris rebus, quoad potero, ſedulo faciam, libenter his paucis diebus obſecutus ſum ſtudio tuo: &, qui pridem conatus eſſem in ſecundum rhetoricorum Ariſtotelis li-

brum

brum latine reddere, quanquam hoc tempore & multis, vt noſti, occupationibus obrutus, & moleſto ac difficili pedum morbo octauum iam menſem impeditus, in tuam tamen gratiam, etiam primum addidi. Tertium, vt ſaepe ex me audijſti, latine reddi poſſe vix puto. Sed ſi quid vnquam mihi vacui temporis dabitur, quod optare magis quam ſperare poſſum, non ego quidem illum interpretabor: ſed Ariſtotelea praecepta, quae eo cõtinẽtur, meo more tractare, & latinis exemplis illuſtrare conabor. In his autem, quos nunc ad te mitto, quoſq. amoris erga te mei monumentum eſſe cupio, facile proſpic o fore, vt multi multa mirentur, partim longe aliter a me accepta, quam ab alijs, partim

tim etiam a vulgata Graecorum libroru editione diſcrepantia. Qui hoc velim cogitent, neq. cauſam mihi vllam fuiſſe ſuſcipiendi noui laboris, ſi nulla in re diſſenſiſſem a ceteris: & ipſos inter ſe Graecos libros ita variare, vt a multis diſcedere neceſſe ſit, quicunq. vnum ſequi velit. Spero autē me breui breues quaſdam notas in hos libros editurū, ex quibus, quid in eis aut praeſtiterim, aut praeſtare voluerim, curq. locis aliquot, nō ab alijs modo, ſed ab ipſo quoq. eruditorū coryphaeo Petro Victorio, cui debetur, quicquid fructus hac aetate ex horum librorum lectione percipitur, diſſentire auſus ſim, commodius intelligatur.

Romae Id. Feb. M. D. LXXXV.

ARISTOTELIS
ARTIS RHETORICAE LIBER PRIMVS.

M. ANTONIO MVRETO Interprete.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

RHETORICE dialecticae altera ex parte reſpondet. ambae enim quibuſdam eiuſmodi verſantur in rebus, quae communes quodammodo omnium ſunt ad cognoſcendum, nec vlla certa ac definita arte continentur. Quocirca & omnes quodammodo vtriuſque participes ſunt. Omnes enim vſque ad aliquem modum & anquirere in alienam opinionem, & ſuam tueri, & defendere & accuſare conantur. Vulgo igitur alij quidem haec temere praeſtant, alij autem, propter conſuetudinem, ex habitu. Quando igitur utroque modo id euenit, conſtat, fieri poſſe, vt haec ad certam viam rationemque redigantur. Quid enim ſit cauſae, cur & qui conſuetudine & qui caſu id faciunt, id quod volunt conſequantur, videri ac perſpici poteſt. Id autem iam omnes artis opus eſſe fateantur. At nunc ij qui de dicendi arte ſcripſerunt, exiguam modo illius particulam attige-

 runt

runt. Nam ſolae probationes ad artem pertinent: cetera appendices quaedam ſunt & acceſſiones. Atilli de enthymematis quidem nihil præcipiunt, qui faciendae fidei neruus eſt: in ijs autem quae extra rem ſunt, omnis eorum opera conſumitur. Criminatio enim & commiſeratio & ira, & tales animi affectiones, non ad rem, ſed ad iudicem pertinent. Itaque ſi in omnibus obſeruaretur, quod & nunc quibuſdam in ciuitatibus obſeruatur, & quidem in ijs quae optimis legibus temperatae ſunt: nihil haberent, quod dicerent. Omnes enim partim quidem exiſtimant ita legibus cautum eſſe oportere, partim autem etiam vtuntur ijs legibus, ac prohibent extra rem verba facere, vt in Areopago: recte ita exiſtimantes. Neque enim oportet iudicem diſtorquere ac deprauare, praeoccupantes animum ipſius aut inuidia aut commiſeratione. Nam id perinde eſt, ac ſi quis, qua regula vſurus eſt, eam deprauet. Praeterea conſtat, ipſius quidem controuerſantis nullum aliud munus eſſe, quam vt oſtendat, id quod agitur, aut eſſe aut non eſſe, aut factum eſſe aut non eſſe. Sit ne autem magnum an paruum, iuſtum an iniuſtum, quatenus id legiſlator non definiuit, ipſum videlicet iudicem cognoſcere ac iudicare oportet, non diſcere ab ijs qui controuerſantur. Ergo maxime quidem oportet recte poſitas leges, omnia quae poſſunt, definire ac decidere ipſas: ita vt quampauciſſima in arbitrio eorũ,

qui

qui iudicant relinquantur. Primum quidem, quoniam vnum aut paucos deligere facilius eſt ea prudentia praeditos, vt leges ferre ac iudicare poſſint, quam multos. Deinde leges quidem feruntur adhibita diuturna conſideratione: iudicia autem re adhuc recenti. Itaque difficile eſt ijs qui iudicant, bene definire quid iuſtum atque vtile ſit. Iam quod maximum eſt, legiſlatoris quidem iudicium eſt, non de vna aliqua re, neque de praeſentibus, ſed & de futuris, & vniuerſe. At is qui deliberat, qui ve iudicium exercet, iam de praeſentibus ac definitis iudicant: erga quos ſaepe aut amor aut odium eſt, aut aliqua propriae vtilitatis coniunctio: ita vt non amplius poſſint liquido perſpicere quid verum ſit: ſed aut propria voluptas aut moleſtia tenebras iudicio offundat. Aliarum igitur, vt modo dicebamus, rerum quam fieri poteſt pauciſſimarum permittenda eſt iudici poteſtas: ſed fuerit nec ne, futurum ſit an non ſit, ſit ne an minus, ea certe neceſſe eſt iudicum arbitrio permittere. neque enim haec praeuidere legiſlator poteſt. Quod ſi haec ita ſe habent, conſtat eos pro artis praeceptis tradere ea, quae extra rem ſunt, quicunque alia praecipiunt: exempli gratia, quomodo conformatum eſſe oporteat prooemium, aut narrationem aut vnamquamque aliarum partium. Nihil enim his praecipiendis aliud agunt, quam, quomodo iudicem hoc aut illo modo afficiant, de artificioſis autē

probationibus nihil docent. at id demum eſt, ex quo quis fieri enthymematicus poſſit. Nam & eadem cauſa eſt, cur, cum eadem ſit methodus contionalium & iudicialiũ: cumque pulchrior ac ciuilior ſit cõtionalium tractatio, de ea quidem ſileant, conẽtur autem omnes tractandorũ iudiciorũ artem aliquam tradere: quoniã minus e re eſt in cõtionali genere extra rem euagari: neque tam malitioſum eſt in cõtione agere, quam in iudicio, ſed ſimplicius. Hic enim iudex de ſuis iudicat: ita vt nihil requiratur aliud, quàm vt oſtendatur ita eſſe vt dicit is qui conſiliũ dat. At hoc in iudicialibus ſatis non eſt: immo vero expedit auditorem praeoccupare. De alienis enim iudicium eſt. Itaque commodi ſui rationem habentes, & ad gratiam audientes non tam iudicant, quàm litigatoribus largiũtur. Quocirca & multis locis, vt & ante dixi, lex prohibet extra rem euagari. Hic autem illi ipſi, quorum exiſtimatio eſt, ſatis per ſe ne id fiat cauent. Quando igitur cõſtat artificioſam quidem methodum circa probationes verſari probatio autem demonſtratio quaedam eſt; tunc enim maxime credimus, cum rem demonſtratam eſſe arbitramur: oratoria autem demonſtratio eſt enthymema: eaque, vt ſimpliciter dicam, probationum omnium potiſſima eſt: enthymema autem, ſyllogiſmus quidam; conſtat, vt quiſque maxime peruidere poterit, ex quibus & quo modo fiat ſyllogiſmus, ita eum maxime enthyme-

maticum

maticũ fore, ſi id praeterea addiderit, vt teneat, & quibus in rebus verſentur enthymemata, & quo modo á ſyllogiſmis logicis differant. Quid enim verum, & quid ſimile veri ſit, videre, eiuſdem facultatis eſt. Praetereaque homines natura ſatis facti ſunt ad id quod verum eſt, & plaerunque veritatem conſequuntur. Quo fit, vt ea bene conijcere poſſe quae opinionibus hominum conſentanea ſunt, eius ſit qui eodem modo affectus eſt etiam ad veritatem. Conſtat igitur alios & ea modo artibus ſuis comprehendere quae extra rem ſunt & cur ad iudiciorum tractationem magis inclinent. Vtilis autem rhetorica eſt, tũ quia natura quidẽ vera & iuſta potentiora ſunt falſis & iniuſtis. [non tamen ſemper etiam in vulgus faciliora ad perſuadendum] ita vt neceſſe ſit, niſi iudicia quomodo par eſt exerceantur, ea non nunquam vinci. Id autem animaduerſione dignum eſt. Praeterea ſunt nonnulli, quibus etiam, ſi cuius rei ſcientiam exquiſitiſſimam animo cõprehenſam teneamus, perſuadere tamen facile non eſt, ſi ductis ex ea argumentis vtamur. Nam oratio quae ex ipſa rei ſcientia ducitur, docendi ratio quaedam eſt. Ipſi autem doceri non queunt: immo neceſſe eſt e communibus rationes & argumenta ducamus: vt & in topicis diximus de ratione agendi cum vulgo. Accedit huc quod vt in ſyllogiſmis, ita hic quoque contraria perſuadere poſſe oportet: non vt vtrumque faciamus: neque enim mala

perſuadenda ſunt: ſed & vt ne nos illa ratio lateat: & ſi quis alius iniuſte eo dicendi artificio vtatur, ſoluere ipſi poſſimus, quae ab eo adferuntur. Ergo aliarum quidem artium nulla eſt, quae contraria argumentando colligat. dialectica autē & rhetorica ſolae id faciunt. aeque enim ſunt vtraeque contrariorum. Res tamen ipſae ad diſputandum propoſitae ſimilem naturam non habent: immo vero ſemper ea quae vera ſunt & praeſtantiora natura, faciliora, vt ſimpliciter dicam, ſunt & ad probandum & ad perſuadendum. Ad haec omnia accedit, quòd abſurdum eſt, ſi turpe eſſe ſtatuamus, opem ſibimet ipſi corpore ferre non poſſe: oratione autem ſibi opitulari non poſſe, turpe non eſſe ducamus: cum id hominis magis propriū ſit, quàm vſus corporis. Quod ſi quis obijciat, magna damna importaturum eum, qui hac facultate contra quam fas eſt vtatur: id & commune eſt aduerſus omnia bona, ſi vnam virtutem excipias, & maxime aduerſus ea quae vtiliſſima ſunt: cuius generis ſunt robur corporis, firmitas valetudinis, opum affluentia, ductandorum exercituum ſcientia. His enim omnibus & qui iuſte vtatur, plurimum profuturus, & qui iniuſte, plurimum ob futurus eſt. Ergo non eſſe quidem vnius certi ac definiti generis rhetoricen ſed vt dialecticen: & vtilem eſſe conſtat: & opus ipſius eſſe non vtique perſuadere. ſed videre omnia, quae in quaque re inſunt, apta ad

perſuadendum: quemadmodum & in alijs omnibus artibus. Non enim eſt medicinae ſanare, ſed quouſque fieri poteſt, vſque eo perducere. licet enim & eos bene curare, qui ad bonam valetudinem perduci non queunt. Praeter haec autem conſtat e ſuperioribus, eiuſdem artis eſſe perſpicere tum quid perſuadendi vim habeat, tum quid tale videatur: vt & in dialectica tum quis ſyllogiſmus ſit, tum quis falſam ſyllogiſmi ſpeciem praeſeferat. Sophiſticus enim non ex eo dicitur, quòd poſſit fallere, ſed quod id ſibi ſtudio habeat. Sed hic quidem orator vterque dicetur, ille quidem ſcientia, hic autem etiam inſtituto & conſilio: at illic, ex cōſilio quidem ſophiſta, dialecticus autem non ex conſilio, ſed ex facultate. Sed iam conemur de ipſa methodo dicere, quo modo & quibus freti poſſimus ea quae propoſita ſunt conſequi. Rurſus igitur, tanquam a principio definiamus eam: ac deinceps cetera perſequamur. Sit igitur rhetorica facultas perſpiciēdi quidquid in quaque re excogitari poteſt idoneum ad perſuadendū. Id enim nulla eſt ars alia quae praeſtet. Nam aliarū vnaquaeque ad docendū & ad perſuadendū idonea eſt eo tantum in genere in quo ipſa verſatur. Vt medicina in eo quod ſalubre, quodque morboſum eſt: geometria in ijs quae magnitudinibus accidunt: arithmetica in numero: itidemque ceterae artes ac ſcientiae. Rhetorica autem de qualibet, prope dixerim, re propoſita videtur

perſpicere poſſe, quid in ea inſit aptum ad perſuadendum. Vnde fit, vt dicamus eam non habere proprium vllum ac definitū genus in quo verſetur. Rationum autem faciendae fidei nonnullae quidem artis expertes ſunt, nonnullae autem artificioſae. Artis expertia dico ea, quaecūque artificio noſtro cōparata non ſunt: ſed prius erant: cuiuſmodi ſunt teſtes, quaeſtiones, ſyngraphae: ceteraque eius generis. Artificioſa vero quae arte & opera noſtra cōparari queunt. Itaq. eorum illis quidem vti, haec vero excogitare oportet. Iam eorum quibus oratione fit fides, tria genera ſunt, vnum quod poſitum eſt in moribus ipſius dicentis, alterum, quod in eo, vt certo quodam modo afficiatur auditor: tertium quod in ipſa oratione cōſiſtit, vt aut demōſtret, aut demonſtrare videatur. Ac moribus quidem fides fit, cum ita conformatur oratio, vt efficiat eum qui dicit dignum cui habeatur fides. Bonis enim viris magis & facilius credimus vniuerſe quidem omnibus in rebus: in ijs autē quae exquiſite cognoſci non queūt, ſed tales ſunt, vt varie de ipſis exiſtimare liceat, omnino & ſine vlla exceptione. Id autem ipſo orationis genere fieri oportet, non ob praeiudicatam de dicentis ingenio ac moribus opinionem. Neq. enim ita eſt vt quidam in libris de arte poſuerunt, qui ita de probitate dicentis locuti ſunt, vt de re quae nihil conferat ad perſuadendum. Immo uero nihil fere eſt ad faciendam fidem potentius atq.

effica-

fficacius,quam mores dicentis. Ex perſona au-
tem auditorum,cum vi orationis ad aliquem a-
nimi motum impulſi fuerint. Neque enim ſimi
ter iudicamus triſtes & laeti aut cũ diligimus
t cum odimus. Quam vnam ad rem omne ſtu-
ium ſuum conferre diximus huius artis magi
tros. Sed huius quidem rei tota ratio ſingilla-
im a nobis explicabitur,cũ de motibus animo-
um diſſeremus. Oratione autem ipſa adducti
redunt, ſi quando oſtenderimus ex ijs quae in
uaq; re insũt apta ad perſuadendũ,id quod pro
are volumus, aut verũ eſſe aut videri. Cũ ſint
gitur haec tria inſtrumẽta faciẽdae fidei,perſpi
uũ eſt;haec tria conſequi,eius eſſe,qui & ſyllo-
iſmo ſciẽter ac perite vti queat, & peruidere ea
quae ad mores ac virtutes pertinẽt,&,quod ter-
iũ eſt, ea quae ad animorũ permotiones: tum
quid earũ quaeq. ſit, & cuiuſmodi, tum quibus
ex rebus & quomodo excitetur. Vnde illud effi-
citur, rhetoricam eſſe quaſi propaginem quan-
dam dialectices, & eius quae de moribus diſſe-
rit, quam ſuo ac proprio nomine politicen vo
cari par eſt. Quo circa & ipſa ſibi quaſi perſo-
nam politices induit: & eius profeſſores ſe pro
politicis venditare conantur, partim per igno-
rantiam, partim per arrogantiam, partim alias
ob cauſas quibus interdum hominũ animi mo-
ueri ſolent. Eſt enim particula quaedam & ſi-
mulacrum dialectices, vt & principio diximus.
Neutra enim earum ſcientia eſt de certo aliqua

ad

ac definito genere, quae ſint illius affectiones: ſed facultates quaedam ſunt rationum comparandarum. De vi igitur & natura ipſarum, & quomodo inter ſe affectae ſint, fere quantum ſatis eſt, diximus. Eorum autem quibus eo fides fit, quod is qui dicit, aut demonſtret aut demonſtrare videatur, vt & in analyticis, aliud quidem inductio eſt, aliud ſyllogiſmus. Voco enim enthymema quidem, ſyllogiſmum oratorium: exemplum autem, inductionem oratoriā. Omnes autem demonſtrando, fidē faciunt, aut exēpla proferentes aut enthymemata, neque quidquā fere aliud. Quocirca ſi omnino neceſſe eſt, eum qui quid demonſtrat, aut ſyllogiſmo aut inductione id facere, conſtat autem ita eſſe ex analyticis, neceſſe eſt vtramq. horum cum vtroque illorum idem eſſe. Quid autem interſit inter exemplum & enthymema, liquido perſpicitur e topicis. Quemadmodum enim in methodicis, ita hic quoque ſe res habet. Nam cū multa ac ſimilia protuleris, oſtendere id quoque de quo agitur, ita ſe habere, illic quidem inductio eſt, hic autem exemplum. At vero quibuſdam poſitis, euenire praeterea aliud quippiam eo quòd illa ſint, illic quidē ſyllogiſmus vocatur, hic autem enthymema. Illud quoque conſtat ineſſe vtrumq. bonum in oratorio dicendi genere. Oratoriae enim dictiones aliae exēplis, aliae enthymematis abundāt. Atque ad perſuadendū quidem non minus valent, quae exemplis abundant;

int: ſed maiorem animorum motum efficiūt
ithymematicae. Cuius rei quae cauſa ſit, &
iomodo vtroque genere vtendū, dicemus po-
ea: nunc autem de eis ipſis diſtinctius & enu-
eatius diſſeramus. Quoniam enim quod ad
erſuadēdum aptum eſt, alicui tale eſt: & aliud
iidem ſtatim ac ſuapte ui tale, aliud autem eo,
iod videatur demonſtratum eſſe per talia: nul
autem ars ſingula conſiderat: vt medicina, nō
iid Socrati aut Calliae, ſed quid ita affecto,
it ita affectis ſalutare ſit: hoc enim arte cōpre-
endi poteſt: at id quod ad vnumquemque ſin-
llatim pertinet, infinitum eſt, neque ſub ſcien
am cadit, ne rhetorica quidem quid cuique
robabile ſit conſiderabit, vt Socrati aut Hip-
iae: ſed quid talibus, quemadmodum & diale-
ica. Eſt autem proprium opus ac munus ip-
us, de eiuſmodi rebus dicere, de quibus delibe
itur, quaeque arte non continentur: & apud e-
iſmodi auditores, qui quae procul ſita ſunt vi-
ere, & ex ijs quae longe diſtant ratiocinari nō
ueunt. Deliberamus autē de ijs quae vtroq mo
o habere ſe poſsūt. Nā quae aliter aut fieri, aut
itura eſſe, aut ſe habere non queunt, nemo qui
e eis ita exiſtimet, deliberat. nullus enim fru-
tus illius deliberationis eſſet. Ratiocinari au-
em & concludere aliquid licet aut ex ijs quae
im ſyllogiſmo concluſa ſunt, aut ex iis quae, cū
ntea concluſa non ſint, ſyllogiſmo indigent,
uod per ſe probabilia non ſint. Neceſſe eſt au-
tem

tem horum generum illud quidem tale non eſſe, vt auditor dicentẽ facile ſubſequi poſſit propter longitudinem. Poſitum eſt enim, iudicem rudiorem ac craſſiorem eſſe. Ea porro quae ſecundi generis ſunt, idonea non ſunt ad faciendam fidem: cum eorum non ſint, quae confeſſa ſunt, & de quibus plerique omnes eodem modo opinantur. quare neceſſe eſt, & enthymema, & exemplum eſſe de ijs quae etiam aliter habere ſe poſſunt, exemplum quidem, inductionem, enthymema nero, ſyllogiſmum, eumq. ex paucis, ac ſaepe ex paucioribus, quàm eum qui primo ac proprie ſyllogiſmus dicitur, Nam ſi quid eorum ſit quod facile per ſe intelligi queat, ne exprimendum quidem eſt. Ipſe enim id addit auditor. Vt ſi probandum ſit. Dorieum viciſſe in certamine quopiam eorum in quibus victores coronantur, ſatis fuerit dicere, eum Olympia viciſſe. eſſe autem eius generis Olympia, ne addendum quidem eſt. omnibus enim id notum eſt. Quando igitur neceſſaria pauca ſunt eorum, de quibus agunt Oratorij ſyllogiſmi, deliberant enim, & conſultant homines de ijs quae agunt, ea autem omnia eiuſmodi ſunt: neq. eorum fere quidquam neceſſario fit, Ea vero quae plerunq. eueniũt, neceſſe eſt ex alijs talibus colligi, neceſſaria autem ex neceſſarijs, quod ex analyticis cognouimus; conſtat, ea, ex quibus enthymemata ducuntur, partim quidem neceſſaria eſſe, ſed maximam partem, eorum quae

plerunq.

ierunq. cõtingunt. Ducũtur autem enthyme-
ata ex veriſimilibus, & ex ſignis. quare neceſ-
eſt, illorum vtrunque vtriq. idem eſſe. Nam
riſimile quidem eſt, quod plaerunq. fit, non
npliciter tamen, vt quidam definiunt, ſed
demũ, quod ita affectũ eſt ad id ad quod pro-
ndum adhibetur, vt vniuerſum ad particula-
. Signorum autem quaedam ita ſe habent, vt
rticulare aliquid ad vniuerſum, quaedam au-
m vt vniuerſum ad particulare. Horum autẽ
quidem quod neceſſarium eſt, tecmerion vo-
tur. At quod neceſſarium non eſt, nomen quo
alijs diſtinguatur nõ habet, Igitur neceſſaria
iidem dico ea, ex quibus confici poteſt ſyllo-
ſmus. Quocirca tecmerion etiã eſt huiuſmo-
ſyllogiſmus. Cum enim id quod a ſe dictum
t, putant ſolui non poſſe, tunc a ſe tecmerion
lferri putant, vt eo quod volunt demonſtrato
m, & ad finem perducto. Tecmar enim vete-
lingua dicitur finis. Signorum autem aliud
iidem ita affectum eſt vt ſingulare ad vniuer-
im, quale eſt ſi quis dicat, quòd Socrates cum
ipiens eſſet iuſtus fuerit, ſignum eſſe, homines
ipientes eſſe iuſtos. ſignum igitur hoc quidem
t, ſed ſolubile, etiam ſi uerum ſit quod dictum
ſt, neq. enim ſyllogiſmus ex eo confici poteſt.
t quod tale eſt, vt ſi quis dicat, quòd quis fe-
rem habeat ſignum eſſe, eum aegrotare, aut pe
eriſſe eam quae lac habeat, neceſſarium eſt, id-
que e toto ſignorũ gènere ſolum eſt tecmerion.
ſolum

ſolam enim, ſi verum ſit, inſolubile eſt, Aliud autem ita affectum eſt vt vniuerſum ad particulare; vt ſi quis dicat, quod quis crebro reſpiret, ſignum eſſe eum febricitare. ſolubile autem eſt hoc quoque, Neque enim ſtatim neceſſe eſt febricitare qui anhelet. Quid igitur ſit veriſimile, quidque ſignum, & quid tecmerion,& quid inter ſe differant, dictum quidem eſt nunc quoque; enucleatius autem tum de his, tum quae cauſa ſit cur ex alijs ſyllogiſmi confici non poſſint, ex alijs poſſint in analyticis definitum eſt. At exemplum inductionem quidem eſſe,& circa cuiuſmodi res inductio ſit, dictum eſt. Ita autem affectum eſt, neque vt pars ad totum, neq. vt totum ad partem, neque vt totum ad totum, ſed vt pars ad partem, ſimilis ad ſimilem, cum ambo ſub eodem quidem genere continentur; ſed alterum altero notius eſt. vt ſi ex eo colligat quis Dionyſium cum cuſtodiam petat, clanculum ſibi viam ad tyrannidem affectare, quod,& prius Piſiſtratus idem moliens, cuſtodiam petijt,& cum eam accepiſſet, tyrannidem occupauit: & Theagenes Megaris, & alij quoſcunque idem feciſſe ſciunt, exempli loco ſunt aduerſus Dionyſium, de quo vtrum eadem de cauſa petat, nõdum ſciunt. Omnia autem haec ſub eodẽ genere continentur: eum qui tyrannidem affectat cuſtodiam petere. Vnde igitur ducantur probationes, quibus demonſtrari aliquid uidetur, dictum eſt. Enthymematum autem maximum,

um, quodque maxime plaeroſque omnes, et, inter ipſa diſcrimen eſt, itemque in diſſe- ndi ratione ſyllogiſmorũ. Quaedã enim rhe- icae cõuenientia ſunt, quedã ad alias artes, facultates pertinent, partim iam repertas, par nondum ab hominibus comprehenſas. io fit vt Oratores interdum imprudentes ab icio, ac munere ſuo diſcedant, propius, àm par eſt, ea de quibus dicunt attingentes. agis autem conſtabit quod dicimus, ſi pluri- s explicetur. Dico enim tum Dialecticos, n Rhetoricos ſyllogiſmos eſſe eos, quorum ſpecies & locos tradimus. Hi autem com- unes ſunt, & de iuſtis, & de naturalibus, & ciuilibus, & de multis quae ſpecie differunt. aiuſmodi eſt, locus ex eo quod magis, & eo quod minus veriſimile uidetur. Nihilo im magis licebit ex eo ſyllogiſmum aut en- ymema ducere de rebus iuſtis quam de natu- bus, aut de qualibet alia re propoſita diſputan m. etſi haec ſpecie differũt. ſpecies autẽ, quae- nque enuntiationes ad ſingulas ſpecies gene- ue pertinent. Exempli cauſa de Phyſicis effata aedam ſunt, ex quibus neque enthymema, ne e ſyllogiſmus, de ijs quae ad mores pertinẽt ci vllus poteſt, Itidemque de his alia ex qui- s nihil quod ad Phyſica pertineat duxeris. Eo mq. modo in omnibus ſe res habet. Atque il quidem non efficient in vllo certo, ac defini- genere intelligentem; nullum enim eis cer-

tum genus ſubiectum eſt, At haec quo quis me lius delegerit, latebit aliam quandam artem efficiens a dialectica & rhetorica. Si enim incidat in principia, iam non dialectica, aut rhetorica erit, ſed ea ipſa cuius principia tenet. Ducuntur autem maximam partem enthymemata ex ijs quas ſpecies vocamus, quae particulares ſunt, ac propriae, ex communibus autem pauciora. Vt igitur in topicis, ſic, & hoc loco diſtincte explicandae ſunt & ſpecies, & loci, ex quibus enthymemata ſumũtur. Voco autem ſpecies quidem eas enunciationes quae ad quodque genus proprie pertinent, Locos autem eos qui aeque com munes ſunt omnium generum. Primum igitur explicemus genera Rhetorices vt eis quot ſunt diſtinctis ſeparatim cuiuſq. elementa, & effata perſequamur. Sunt autem Rhetorices genera numero tria: nam & eadem auditorum diſtinctio eſt. Omnis enim Oratio conſtat ex tribus: ex eo qui dicit, ex re de qua dicitur, & ex eo ad quem verba fiunt. Atque ad hunc, id eſt, ad audi torem omnia tanquam ad finem diriguntur. Neceſſe autem eſt eum qui audit, aut ſpectatorem modo eſſe, aut diſceptatorem, id eſt rei, ac ſentẽtiae moderatorem, Diſceptatorem autem, aut de rebus praeteritis, aut de futuris. Iudicat autem de futuris exempli cauſa is qui in contio nem uenit, de praeteritis autem ut Iudex; is autem qui ſpectator modo eſt, de ui, ac facultate dicentis. Itaq. neceſſario tria ſunt genera ſermo

num

num oratoriorum, deliberatiuum, iudiciale, & id quod ad oſtentationem comparatum eſt. Deliberatio autem diuiditur in ſuaſionem, & diſſuaſionem. ſemper enim tum qui priuatim cõſilium dant, tum qui ad populum verba faciũt, alterum horum efficiunt, Iudicium autem in accuſationem ac defenſionem. Horum enim alterutrum facere neceſſe eſt eos, qui iudicio contendunt. At id quod ad oſtentationem refertur, in laudem, & vituperationem. Tempora autem horum cuique propoſita ſunt, conſilium quidẽ danti futurum: de futuris enim conſilium dat aut ſuadens, aut diſſuadens: contendenti autem iudicio, praeteritum. ſemper enim de ijs quae facta ſunt, ille quidem accuſat, hic autem defendit. Generi autem ad oſtentationem comparato maxime quidem propriũ eſt tempus praeſens; omnes enim ex ijs quae inſunt, aut laudant, aut vituperant: Adhibent tamen perſaepe, & praeterita, reuocantes ea in memoriam, & futura tanquã praeſagientes. Finis autẽ alius alij propoſitus eſt: cumque tria genera ſint, totidem ſunt etiam fines: conſilium quidem danti, vtile, & damnoſum. nam is quidem qui hortatur, ſtudet oſtendere, id quod ſuadet melius eſſe: qui autem dehortatur, vt à deteriore auocat. alia autem tamquam auxilia ita adſumit, vt ad hoc referat; iuſtum, aut iniuſtum, honeſtum aut turpe. Iudicia autem tractantibus iuſtum, & iniuſtum. ad ſumunt autem hi quoque alia, vt

ad hoc referãt. Laudantibus autẽ, & vituperantibus honeſtum, & turpe. Alia vero hi quoque ad haec referunt. Argumento autem eſt eum eſſe quem dixi ſingulis propoſitum finem, quòd de ceteris interdũ ne contenderint quidem. Exempli cauſa is qui iudicio prouocatur interdum ne infitiabitur quidem, ſe id feciſſe quod dicitur; neque damnum a ſe datum negabit, at iniuriam feciſſe nunquam fatebitur, Nam ne iudicio quidem tunc opus foret. Itidem ij qui conſilium dant, ſaepe alia quidem proijciunt, ac largiũtur: adduci tamẽ nulla ratione poſſint, vt aut inutilia ſuadere ſe, aut vtilia diſſuadere fateantur, quin autem iniuſtum ſit vicinos populos etiam qui nulla iniuria prouocarint, in ſeruitutem redigere, ſaepenumero ne laborant quidem. Eademque ratione qui laudant, quique vituperãt, non id conſiderant, fecerit quis quae ſibi vtilia ſint, an minus: quin etiam ſaepe in laude ponunt, ſi propria vtilitate neglecta pulchrum aliquid ac glorioſum fecerit. Itaque laudant Achillem quod opẽ Patroclo ſodali ſuo tulerit, ſciens ſibi moriendum eſſe, cum alioqui viuere ipſi liceret. Huic autem talis quidem mors glorioſior fuit, at viuere vtilius fuiſſet. Cõſtat igitur ex ijs, quae dicta ſunt, magnã vim enuntiationũ ijs de rebus tenendam eſſe. Nam & tecmeria, & veriſimilia, & ſigna enũtiationes ſunt oratoriae, Omnino enim Syllogiſmus ex enuntiationibus cõſtat: Enthymema autem ſyllogiſmus eſt ex eius

generis

eneris enuntiationibus,de quibus diximus cō-
poſitus,atq. cōflatus, Quādo autē quae impoſſi
lia ſunt,neq. facta eſſe,neque factū iri queunt,
d poſſibilia tantū, neque aut ea quae facta nō
nt facta eſſe, aut quae futura nō ſunt factū iri
oſſunt: neceſſe eſt;& cōſilium danti, & conten-
ti in iudicio,& ei qui facultatis in dicēdo ſuae
ecimē exhibet: enūtiationes habere de poſſibi
,& impoſſibili,de eo quod factū eſt, aut minus
quibus colligat fore aliquid,aut nō fore Tum
ro quando omnes, & qui laudant, & qui vitu-
erāt,& cohortātur,& dehortātur, & accuſant,
defendunt,non ea modo quae diximus conā-
r oſtendere,ſed etiam aut magnum, aut paruū
ſe, vel bonum,vel malum,vel pulchrū,vel tur-
, vel iuſtū,vel iniuſtum,vel per ſe de illis dicē-
s, vel cum alijs contendentes, ac comparātes:
ſtat ſuppetere eis debere enuntiationes tum
magnitudine & exiguitate,tum de maiori, &
inori, tum vniuerſe, tum particulatim de vno
oque eorum . Exempli cauſa quod maius
onum ſit, quodque minus: itēq. in ijs, quae iu
, iniuſte ue facta ſunt, eademque ratione
ceteris. Quibus igitur de rebus enuntiatio-
s colligere ac comparare neceſſe ſit, dictum
.His autem cognitis, enucleatius nunc de vno
oque explicandum eſt: vt quibus de rebus in-
tuatur deliberatio, & quibus de rebus agatur
ijs orationibus, quae ad oſtentationem com-
rantur, tertio autem quae in iudicijs verſari

 ſoleant;

ſoleant. Primum igitur videndum eſt, cuius generis ſint ea bona malaue, quae ſibi proponit is, qui conſilium dat. non enim de omnibus deliberatur, ſed de ijs tantum quae, & fieri, & non fieri poſſunt. Nam de ijs quae neceſſario aut ſunt, aut erunt, itidemque de ijs, quae aut eſſe, aut euenire impoſſibile eſt, deliberatio non inſtituitur. Ac ne de ijs quidem omnibus quorum euẽtus incertus eſt. bona enim quaedã à natura, quaedam à fortuna pendent, eorũ quae vel euenire, vel non euenire poſſunt, de quibus deliberare nihil profuerit. Immo uero perſpicuum eſt ea tantum in deliberationem adduci, quae eam naturam habent, vt in poteſtatem noſtram redigi queant, vtque principium ortus ipſorum in noſtra poteſtate ſit. Quaerimus enim vſque eo, dum, poſſibilia nobis, an impoſſibilia ſint, repe riamus. Omnia igitur ſingillatim accurate percẽſere & in certa genera diſtinguere, de quibus agere ſolent: tum certo, ac vero definire quantum de eis dici poteſt, non eſt huius loci, ac tem poris: tum quod ne rhetoricae quidem artis opus illud, ac munus eſt, ſed ad aliam, cuius verior harum rerum intelligentia propria eſt, pertinet, tum quod plura iam à nobis ipſi rhetoricae conceſſa ſunt ijs, quorum ipſius propria conſideratio eſt. Vere enim etiam in ſuperioribus diximus, rhetoricen compoſitam eſſe ex analytica ſcientia, & ex politica quae ad mores refertur, Similis autem eſt partim quidem diale-

ialecticae; partim diſputationũ ſophiſticarũ. Quo autem quis aut dialecticen aut hãc ipſam magis conatur ita tractare, nõ vt facultates, ſed vt quae certam alicuius rei ſciẽtiam contineãt, eo magis imprudẽs naturam ipſarum extinguit ac delet, transferendo, ita eas concinnans, ac ſi, non dicendi modo, ſed certarum rerum ſibi propoſitarum ſcientiam, & intelligentiam tradãt. Nos autem quae explicare quidẽ eſt operae pretium, ſed ſuum tamen politicae locum ad conſiderandum relinquunt, ea nunc perſequamur. Sunt autẽ quinque fere numero maxima, ac praecipua eorum, quae in conſilijs agitari ſolent. Agitur enim de vectigalibus & reditibus publicis, de bello, & pace; de cuſtodia regionis, de ijs quae importantur, & exportantur, & de legum conſtitutione, Eum igitur qui de vectigalibus ſententiam dicturus eſt, primum quidem noſſe oportet, quantum ex quaque re ciuitas capiat: vt, ſi quid praetermittitur: addatur, ſi quo minus quam par eſt ex re aliqua percipitur, augeatur. Noti autem ei eſſe debẽt ſumptus quos facit ciuitas: vt ſi quis ſuperuacaneus eſt tollatur; ſi quis iuſto maior, minuatur. opulentiores enim fiunt, nõ ij modo qui ad opes aliquid addunt, ſed ij quoque, qui de ſumptibus detrahũt. Haec autem non vſu tantũ domeſtico intelligi queunt, ſed ea etiam quae ab alijs vtiliter ad eã rem inuenta ſunt, tenenda ſunt ei, qui ad tales conſultationes idoneus eſſe meditetur. De bel-

 lo

lo autem, & pace dicturus, primum quidem ciuitatis vires, & copias teneat, tum quantae ſint eae, quae nunc ſuppetunt, tum quae praeterea parari poſſint; & cuius generis vtraeque ſint: tũ quomodo & quae bella geſſerit. Neque vero de ſua, ſed, & de vicinis ciuitatibus haec cognorit neceſſe eſt, aut de ijs cum quibus bellum exiſtere poſſe opinio eſt: vt cum potentioribus quidẽ quiete pacificeque viuatur: aduerſus inferiores autem in eorum poteſtate ſit, qui deliberant, bellum facere velint an minus. Sed & copias vtriuſque ſimiles, an diſſimiles ſint noſſe oportet. nã in hoc quoque poſitum eſt, vt aut meliori, aut iniquiori condicione pugnetur. Ad haec autem neceſſe eſt nõ propria modo ac domeſtica bella cognita habere, Sed & aliorũ quis ea exitus conſequatur. ſimiliũ enim ſimilis plerunq; eſſe exitus ſolet. De cuſtodia autem regionis, noſcendũ eſt, & quomodo illa cuſtodiatur, & qui ſit praeſidiariorum militum numerus, & cuius generis ſint, & quibus locis imponenda ſint praeſidia. Id autem niſi qui regionis peritus ſit, ſcire nemo poteſt. Haec autem ideo noſcenda, vt ſiue minor iuſto eſt cuſtodia, augeatur: ſeu qua non neceſſaria, tollatur: & vt opportuna loca diligẽtius cuſtodiantur. Ad annonam autem quod attinet, quanta illius copia, & cuius generis ciuitati ſufficiat intelligendum: & quae illic naſcatur, quaeque aliunde importetur: quarumque rerum, aut exportatione egeant, aut inuectione, ut cum ijs

populis

populis pacta, cõuentioneſque fiant. Duo enim ſunt hominum genera, apud quos ne offendant ciues prouidendũ eſt: qui potẽtiores ſunt, & qui ad haec quae modo diximus vtiles. Vt autẽ omni periculo careat ciuitas, neceſſaria quidẽ eſt harum omniũ rerum intelligẽtia, non minimũ autem poſitum eſt in ſcientia legum conſtituendarum. In legibus enim poſita eſt ciuitatis ſalus. Itaque intelligendum eſt, & quot ſint rerum publicarum genera; & quae cuique vtilia ſint; & quae cuique exitioſa eſſe ſoleant, tum ipſius reipublicae propria, tum cõtraria. Dico autem exitio eſſe quae propria ſunt: quoniam praeterã optim remp. ceterae omnes, ſiue remittantur, ſiue intendantur, intereunt. Exempli gratia, populi poteſtas non tantum ſi remittatur imbecillior fit, ita vt tandem reducatur ad paucorum potentiam, ſed etiam ſi valde intendatur. Vt & deformitas naſi, qui media ſui parte quaſi gibberus eſt, & eiuſdem nimia depreſſio non tantum ſi remittantur perueniunt ad mediocritatem, ſed ſi magis etiam aut intumeſcat gibbus ille naſi, aut deprimatur, eo peruenit denique, vt ne naſus quidem eſſe videatur. Vtile autem eſt ad leges ferendas, non tantum ſcire, quae gubernandi ratio conferat ad ciuitatem tuendam, cõſiderãtem id ex ſuperiorũ temporum hiſtoria, ſed & noſſe quibus legibus alij populi vtãtur & quales qualibus conueniant. Conſtat itaque ad leges quidem ferendas, vtiles eſſe eos libros, qui-

bus terrarum ſitus ac deſcriptiones cõtinentur: nam ex eis leges, & inſtituta gentium hauriri queunt: ad dandũ autem de rebus publicis conſilium, hiſtorias eorũ qui res geſtas litteris prodiderunt: quae omnia ad politicen, non ad rhetoricen pertinent. Haec igitur ſunt quibus inſtructum oportet eſſe eum, qui de rebus maximis ſententiam dicturus ſit. Nunc quae ſint ea ex quibus, & de his, & de alijs dicenti ſumenda ſunt quibus aut incitet, aut deterreat, denuo perſequamur. Fere autem, & cuique priuatim, & communiter omnibus propoſitum quaſi ſignum quoddam eſt quo tendẽtes, alia & expetunt, & fugiunt: idque eſt, ut ſummatim dicam, tum felicitas, tum partes ipſius. Quare exempli cauſa, ſumamus quid ſit populariter loquendo & ex quibus conſtet felicitas. nam de ea, & de ijs quae ad eam conferunt, deque ijs quae illi aduerſantur, omnis ſuaſio, & diſſuaſio ab omnibus inſtituitur. Quae enim ad eam partem ue eius aliquam comparandam, aut eorum aliquid ex minore maius efficiendum valent, ſuſcipienda ſunt: quae autem vel tollunt, vel impediunt, vel aliquid eorum quae ipſi repugnant, efficiũt, ab ijs abſtinendũ eſt. Sit igitur felicitas, bonus rerũ ſucceſſus cũ virtute coniũctus: aut ea rerũ ad uitã pertinentiũ abundantia vt nihil praeterea requiratur: aut ſuauiſſima vita extra omne periculũ poſita: aut firmus ſtatus & poſſeſſionũ, & corporũ, cum vi ac poteſtate eorum conſeruandorum

lorum & parandorum. Fere enim horum vnũ, ut plura felicitatẽ eſſe omnes fatentur. Quod i tale quiddam eſt felicitas, neceſſe eſt, partes il ius eſſe nobilitatem, amicorum copiam, bono- um amicitiam, bonos, ac virtute praeditos fi- ios, eorumque ipſorum copiam: facilem, & cō- nodam ſenectutem, tum praeterea virtutes cor oris, vt bonam valetudinem, pulchritudinem, obur, magnitudinem, vires aptas ad publica ertamina, gloriam, honorem, proſperam fortu- am, virtutem, & partes ipſius, prudentiam, for- itudinem, temperantiam, iuſtitiam. nam ita de- num quis cumulatus bonis omnibus, nulliuſq; raet erea rei indigens fuerit, ſi & ijs quae in ip- o homine ſunt, & externis bonis affluat. neq. nim praeter haec, alia ulla ſunt. In ipſo autem omine ſunt tum animi, tum corporis bona: xtra autem, nobilitas, amici, pecuniae, honos. Conuenire praeterea arbitramur, & opes, ac ci- ilem potentiam, & fortunam adeſſe. nam ita lemum vita ab omni periculo remotiſſima fue- it. Eodem igitur modo ſumamus etiam quid iorum quodque ſit. Igitur genti quidem, & vr- i nobilitas eſt ſi ciues ex eo ipſo ſolo proge- iti ſint, aut antiqui, & ſi primi eius condito- es, ac duces illuſtres fuerint, & ſi multi ex is propagati ſint illuſtres ijs rebus quibus ho- ninum ſtudia commouentur. Priuatim autem obilitas ſpectatur & ex maribus, & ex feminis: & ex eo, vt quis vtraque ſtirpe ex ciuibus legiti-

me prognatus ſit, &,tamquã,in vrbe,vt generis principes nobiles fuerunt,aut propter virtutem, aut propter diuitias, aliudue quid eorum, quae in honore habẽtur: & multi ex eodẽ genere illuſtres, tũ viri tũ feminae,tũ iuuenes,tũ natu grandiores Bonos autem, ac multos liberos habere quid ſit, obſcurũ non eſt. Commune igitur, ipſum,bonis liberis abundare dicitur,ſi iuuẽtus & multa fuerit,& bona. Bona aũt,virtute corporis, vt proceritate, pulchritudine, robore, aptis ad. certamina publica viribus. Animi vero virtutes iuuenũ propriae ſunt temperantia,& fortitudo. Priuatim aũt bonitas,& copia liberorũ eſt, ſi & multos quis ex ſe ſuſceptos, & tales liberos, tũ mares, tum feminas habeat. Feminarũ autẽ virtũs corporis quidem pulchritudo, & magnitudo, animi autem temperantia, & induſtria ſine ſordibus. Peraeque autem, & publice,& priuatim danda opera eſt, vt vnum quodq. horum, & in viris, & in feminis inſit. Nam quibus quae ad mulieres pertinent, male inſtituta ſunt, vt Lacedaemonijs, dimidiũ fere ijs abeſt felicitatis. Diuitiarum autem partes ſunt,pecunia numerata, multum agri,praediorum poſſeſſiones, itemq. ſupellectilis, & pecorum, & mancipiorum,numero,magnitudine,pulchritudine praeſtantium. Eaq. omnia vt & tuta ſint, & homine ingenuo digna, & vtilia,& propria. Ac vtilia quidem magis ſunt,quae fructuoſa: ingenuo autem homine digna, quorum omnis prope fructus

in animi oblectatione poſitus eſt. Fructuoſa au
tem voco, ex quibus capiuntur reditus annui: ob
lectationis, autem cauſa comparata, ex quibus
nihil, quod quidem aliqua aeſtimatione dignũ
ſit, percipitur praeter vſum. Tuta autem ſunt
quae quis ita poſſidet, vt in poteſtate ipſius ſit
vſus illorum. Proprium id, cuius alienandi pe-
nes eum qui poſſidet poteſtas eſt. Alienationem
autem voco donationem, & venditionem. Om-
nino autem diuitem eſſe magis in vtẽdo, quam
in poſſidẽdo poſitum eſt. Nam & diuitiae ſunt,
eiuſmodi rerum exercitatio, & vſus. Bona autẽ
exiſtimatio eſt, ab omnibus virum grauem &
auctoritate praeditum exiſtimari: aut tale ali-
quid habere, vt id omnes appetãt, aut multi, aut
boni, aut prudentes. Honor autem ſignum qui-
dem eſt eum cui habetur beneficum haberi. Ho
nore autem afficiuntur iure quidem vel maxi-
me, qui iam beneficium dederunt: ſed tamen is
quoq. honoratur, qui poteſt benefacere. Benefi-
cium autem aut ad ſalutem pertinet, eaq. om-
nia quibus fit, vt ſimus, aut ad diuitias, aut ad a-
liud aliquod bonum eorum, quae paratu facilia
nõ ſunt, aut omnino, aut eo loco, aut eo tẽpore;
Multis enim etiã quae exigua videntur honori
fuerunt: ſed cum ad ea, aut locorum aut tempo-
rum commendatio accederet. Partes autem ho-
noris ſunt ſacrificia, inſcriptiones aut verſibus
concluſae, aut etiam ſine verſibus, praemia, ſa-
cella, priores in conſeſſibus loci, ſepulcra, ſta-
tuae,

tuae, alimenta ex publico: tum ea quae barbaro rum conſuetudo fert, vt genua veniente aliquo flectere, aſſurgere, & loco cedere, tũ dona quae apud quoſque in pretio ſunt. Nam in donó eſt & datio rei quae poſſideatur, & honoris ſignificatio. Quo ſit vt & pecuniae amãtes, & honoris cupidi dona appetant. in eis enim inſunt quae vtriq. appetunt; cum & rem augeant, quod auidi pecuniae, & honori ſint, quod honoris cupidi concupiſcunt. Corporis autem virtus eſt ſanitas: quae ita accipienda eſt, vt & morbo quis careat, & corpore vtatur. Multi enim ita valent, vt Herodicus dicitur, quos propter talem ſanitatẽ nemó beatos dixerit: cũ aut omnibus, aut plaeriſq. eorum quae hominum uita fert abſtinere cogantur. Pulchritudo autem ſua cuiuſque aetatis propria eſt. Atque adoleſcentis quidem pulchritudo eſt, corpus habere idoneum ad labores, tum qui currendo, tum qui ad ui decertandum capiendi ſunt, cum quadam oris, ac uultus ſuauitate. Quocirca pulcherrimi ſunt pentathli, quod aeque apti ſunt & ad vim, & ad celeritatem. Eius autẽ qui florenti aetate eſt, ad labores bellicos: cum eo vt & aſpectu iucundus ſit, & ferocitatis aliquid praeſeferat. Senis autem quod ſatis ſit ad labores neceſſarios ſuſtinendos, ita vt moleſtus non ſit ijs, qui vna ſunt, quod nullo incommodo laboret eorum quibus ſenes conflictari ſolent. Robur autẽ poteſtas quidem eſt mouẽdi alium arbitratu ſuo.

Neceſſe

Neceſſe eſt autem, qui alterum mouet, ut id faciat, aut trahendo, aut pellendo, aut ſublimem tollendo, aut premendo, aut collidendo. Quare qui robuſtus eſt, aut eis omnibus, aut eorũ quibuſdam valet. Magnitudinis autem praeſtantia eſt, ſuperare proceritate, craſſitudine, latitudine, vſitatum hominum modum, tanto, vt ne propter illam exuperantiam tardiores fiant corporis motus, Vires autem aptae ad publica certamina conſtant ex magnitudine, robore, & celeritate. Nam, & celeritas in robore ponitur. qui enim poteſt certo quodam modo crura iactare, ac mouere cito, & longe, curſor eſt: qui premere, & cohibere, luctator: qui autem ictu pellere, pugil: qui autem his vtriſque valet, pancratiaſticus: qui omnibus, pentathlus. Commoda autem ſenectus eſt, cum & ſera ſenectus aduenit, & do loris ac moleſtiae expers. nam neque is qui cito ſeneſcit, commoda vti ſenectute dicendus eſt, neque is qui ſero quidem, ſed cum dolore ac moleſtia. conſtat autem ex virtutibus corporis, & ex fortuna. nam neque perturbatione vacabit, niſi & immunis à morbis, & robuſtus fuerit; neque ſine fortuna diu viuere expers moleſtiae poterit. Eſt autẽ quaedam etiam ſine proſpera valetudine, & ſine robore, uitae producendae facultas. Multi enim diu uiuunt ſine virtutibus corporis, Sed harum rerum accurata tractatio nihil hoc quidem tempore neceſſaria eſt. Multorum autẽ ac bonorum amicitia quid ſit, obſcu-

obſcurum nõ eſt, ſi quid amicus ſit, definiamus, Eſt autem amicus, qui ita affectus animo eſt, vt quae ei quem amat bona eſſe putat, ea, ipſius cauſa, conficere ſtudeat. Cui ergo tales multi ſunt, is amicis abundat: cui etiam viri boni, is bonos amicos habet. Bona autem fortuna eſt, eum, quorum bonorũ cauſa fortuna eſt, ea eueniunt, & inſunt, aut omnia, aut plurima, aut maxima. Cauſa autem eſt fortuna nonnullorũ quidem, quae parantur etiam arte: at multorum quae ſine arte, vt eorum, quae natura efficiũtur, ita tamen vt etiam praeter naturam euenire poſſint. Nam bona quidem valetudo arte effici poteſtat pulchitudinis, & magnitudinis cauſa natura eſt, Omnino autem eius generis bona à fortuna ſunt, quibus inuidetur. Ea quoque bona ad fortunam referuntur, quae praeter rationẽ eueniũt: vt, quod cum ceteri fratres deformes ſint, hic formoſus ſit: aut quod alij theſaurum non viderunt, hic autem reperit, aut quod telum eũ attigit, qui prope erat: hunc autem non attigit. aut quòd non uenit aliquo, qui ſolus ſemper eo ventitabat; qui autem ſemel venerant, perierũt. Haec enim omnia in fortunae proſperitatibus numerari ſolent. De virtute autem, quando in ratione laudandi maxime proprius eius tractandae locus eſt: tum cum eo uentum erit, accurate explicabimus. Quaenam igitur ſpectare debeãt qui ſuadent, vt quae aut futura ſint, aut iam adſint, perſpicuum eſt; ex quo etiam conſtat quae

ſpectare

ſpectare debeant, qui diſſuadent: ea videlicet quae is aduerſantur. Quoniam autem conſiliũ anti vtilitas propoſita eſt ad quam omnia dirigat, deliberant autem non de fine, ſed de ijs quae ducunt ad finem: ea uero ſunt, quae in ſingulis rebus agẽdis vtilia ſunt: vtile autem quod t, bonum eſt, ſumenda, ac comparanda nobis erint elementa de bono, & utili ſimpliciter. t igitur bonum, quod ipſum propter ſe expe. ndum eſt, & cuius cauſa aliud expetimus. Et l quod appetunt omnia; aut ea in quibus ineſt nſus, aut mens, aut ſi mentem accipiant: & aecunque mens vnicuiq. ſuggeſſerit. Et quicuid mens, quae in quoque eſt, ei attribuit, id iiq. bonũ eſt. & quo praeſente bene ſe habet, eq. quidquam praeterea requirit. Et id ipſum uod ſibi ex ſe ſufficit. Et quod talia aut effiendi, aut conſeruãdi uim habet. & id quo po to, talia conſequuntur. Et quae vim habent ut prohibendi, aut tollendi ea quae talibus aderſantur Conſequitur autẽ aliud alij duobus odis: aut enim ſimul, aut poſtea. Exẽpli cauſa, x eo quod quis diſcit, ſequitur vt poſtea ſciat: t ex eo quod bene ualet, ſimul ſequitur, vt & iuat. Efficientia vero tribus modis dicuntur, uaedam ita vt beneualere, efficiens eſt bonae aletudinis: quaedam ita, vt cibi eiuſdem efficiẽ es ſunt: quaedam denique, vt corporis exercitaio, quae plaerunque vt bene ualeamus efficit. His poſitus, neceſſe eſt, ut & bonorum ſumptio-

nes in bonis ſint, & malorũ depulſiones. Sequitur enim mali quidem depulſionem, ſtatim, en quis malum habeat: boni autem ſumptionem illud poſtea, ut habeat bonum. Bonum quoque eſt pro minore bono, maius bonum ſumere: & minus aliquod malum ſubire, vt maius effugias. Nam quo minus à maiore ſuperatur, eius fit, boni quidem ſumptio, mali autem depulſio. Virtutes quoq. neceſſe eſt in bonis eſſe. nam, & bene afficiunt eum in quo ſunt, & vim habent efficiendi, atque augendi ea quae bona ſunt. De vna quaque autem illarum, quae, & cuiuſmodi ſit, ſeparatim dicendum eſt. Et voluptatem neceſſe eſt bonum eſſe. Natura enim duce omnia animalia eam appetunt. Quare, & quae iucunda ſunt, & quae pulchra, bona vt ſint neceſſe eſt. nam illa quidem voluptatis efficientia ſunt: pulchrorũ autem partim ſuauia, partim ipſa per ſe expetẽda ſunt. Vt autem ſingillatim dicamus, bona haec vt ſint, neceſſe eſt: felicitas, nam & per ſe expetenda eſt, & ſibi ex ſe ſufficit, & illius cauſa alia perſequimur: iuſtitia, fortitudo, temperantia, magnitudo animi, magnificentia, & alij eiuſmodi habitus: virtutes enim ſunt animi: & bona ualitudo, & pulchritudo, & talia: uirtutes enim ſunt corporis: & multorũ bonorum efficientes, ut bona ualitudo uoluptatis, & uitae. Quo fit ut & optimum quiddam eſſe uideatur: quoniam cauſa efficiens eſt duorum, quae apud plaeroſque maximo in pretio

ſunt,

int,uoluptatis,& uitae. Diuitiae. uirtus enim aec patrimonij eſt, & multarum rerum con-ciens. Amicus, & amicitia, nam & per ſe ex-etendum quiddam eſt amicus, & multorum fficiens. Honos, exiſtimatio. nam & iucunda int,& multorum efficientia, & plaerunq. eue-it ut in ijs qui honorantur, inſint ea, propter uae honorantur. Dicendi facultas, rerum ge-ndarum ſacultas. omnia enim huius generis ultorum bonorum efficientia ſunt. Itemq. bo tas ingenij, memoria, docilitas, perſpicacitas, lia omnia. nam hae facultates multorum bo-orum in ſe efficientiam continent. Itidemque nnes ſcientiae, atque artes. Et uiuere. nam, ut oni ex eo nihil aliud conſequatur, ipſum per expetendum eſt. Et quod iuſtum eſt: publice nim prodeſt. Haec igitur fere ſunt, quae om-es bona eſſe conſentiunt. In ijs autem, quae ubitationem aliquam habent, hinc ducuntur llogiſmi. Cui quod aduerſatur, malum eſt, ſum bonũ eſt. Et cui quod pugnat, hoſtibus rodeſt. Exempli cauſa, ſi ignauos ciues eſſe, ma me prodeſt hoſtibus, conſtat fortitudinem ci-ibus utiliſſimam eſſe. omninoque quod ho-es uolunt, & quo gaudent, ei quod pugnat, uti-uidetur. Vnde & recte dictum eſt,

Quã laeta haec Priamus, ſi ſenſerit, ebibat aure.

eque tamen hoc perpetuo uerum eſt: ſed plae inque. Nihil enim prohibet interdum idem tile eſſe ijs, qui inter ſe diſſident. Vnde & illud

C prouer-

prouerbio iactatum eſt. Mala homines conciliant: cum idem utriſque damnoſum eſt. Et quod nimium eſſe nõ poteſt, bonum eſt. quod autem iuſto maius eſt, malum. Et id cuius cauſa multi labores ſuſcepti, multi ſumptus facti sũt. Iam enim bonum uidetur, & putatur finis eſſe, ac multorum quidem finis. Finis autem, bonum eſt. Vnde, & haec dicta ſunt. Quàm ſe hoc iactarit Priamus. &, Turpe eſt & manſiſſe diu. Et illud prouerbium, Ad fores vrceum. Et id quod multi appetunt, & id quod uidetur dignum pro quo ſuſcipiantur contentiones. Quod enim appetunt omnes, bonum eſſe dicebamus. at multi pro omnibus habentur. Et quod laudabile eſt. nemo enim quod bonum non eſt laudat. Et id quod etiam hoſtes laudant. Nam pro eo eſt, ac ſi omnes ita eſſe fateantur: cũ ij quoque quibus quis malũ dedit agnoſcãt. Vidẽtur enim eo id fateri, quod res dubitationẽ nõ habeat. Vt cõtra nihili ſint oportet, quos, & amici uituperãt: & inimici nõ uituperant. Quocirca ſe Corinthij hoc Simonidis uerſu cõtumelia affectos putarunt:

Corinthijs autem Ilium haud iraſcitur.

Et quod quis aut prudentium, aut praeſtantium virorum, aut mulierum iudicio ſuo alijs antepoſuit: vt Minerua Vliſſem, Theſeus Helenã, Deae Alexandrum, Achillem Homerus. omninoque ea quae alijs conſulto anteponuntur. Conſultò autem in rebus agendis anteponunt, & ea quae diximus: & quae hoſtibus mala ſunt, & quae

micis bona. Et quae fieri poſſunt. Fieri autem
oſſe dicuntur duobus modis: tum ea quae
uoquo modo, tum ea quae facile fieri poſſunt.
'actu autem facilia ſunt, quaecunque aut ſine
noleſtia, aut breui tēpore. Difficultatem enim
ut moleſtia, aut temporis diuturnitate meti-
ıur. Et ſi vt volunt. volunt autem aut ſine ulla
ıali admiſtione, aut ita ut bonum malo facile
raeponderet. Id autem erit, ſi poena, aut la-
eat, aut parua ſit. Et propria. Et quae nemo
lius obtinet. Et eximia. ita enim maior eſt ho-
os. Et quae ſibi conueniunt, atque apta ſunt.
'alia autem ſunt, quae ſunt nobilitati, ac poten
iae ſuae accommodata. Et quae ſibi deeſſe pu-
ant: etiam ſi exigua ſint. nihilo enim minus ea
ibi comparanda eſſe arbitrantur. Et quae faci-
e ad exitum adduci poſſunt. non enim tantum
ieri, ſed & facile fieri poſsūt. Talia autem ſunt,
uae aut omnes, aut plaerique, aut eiuſdem or-
inis, aut etiam inferiores ex animi ſententia cō
ecerunt. Et quae amicis grata, inimicis mole-
ta fore norunt. Et quaecunque ſibi conciliare
tudent ij, quos ipſi admirātur. Et ad quae natu
a facti, quórumq. periti ſunt. Facilius enim ea
ibi ſucceſſura putant. Et quae nemo abiectus
c parui pretij. Laudabiliora enim ſunt. Et quae
oncupiſcunt. Quod enim quis cupit, non iu-
undum modo, ſed & melius videtur. & maxi-
ne quique ea, ad quae natura propenſi ſunt: ut
ui victoriae cupidi, ſpe uictoriae: qui honoris

C 2 cupi

cupidi, honore: qui pecuniae, pecunia propoſita, alijque eodem modo commouentur. De bono igitur, & de vtili hinc argumenta ducenda ſunt. Sed quoniam ſaepe accidit, vt cum vtraque utilia eſſe fateantur, vtrum vtilius ſit, controuerſentur, de meliore deinceps, & vtiliore dicendum fuerit. Ponamus igitur praeſtare quidem id dici, quod & alterum tantum eſt, & eo amplius: ſuperari autem id, quod in altero ineſt. Ponamus item, maius, ac plus ſemper referri ad id quod minus eſt; magnum autem, & paruum, itemque multum, & parum dici habita ratione vſitatae magnitudinis, ac multitudinis. & eam quidem quod ſuperat, magnum, quod autem ab ea abeſt, paruum vocari, & multum, ac parum eodem modo. Quoniam igitur bonum eſſe dicimus, tum id quod ſuapte cauſa, ac non alterius, expetendum eſt, tum id quod omnia appetunt, appeterentue ſi mens eis, ac prudentia accederet, & quod habet vim efficiendi, ac cōſeruandi talia, & quo poſito talia conſequuntur: finis autē eſt id quo cetera diriguntur, & viciſſim id, quo cetera diriguntur, eſt finis: cuique autem bonum, id quod ita affectum eſt ad ipſum: neceſſe eſt, & plura vno, & paucioribus, ſi modo id vnum, aut haec pauciora in illis pluribus connumerentur, maius bonum eſſe. Inſunt enim. At id quod in altero ineſt, ab eo ſuperari docuimus. Itemque ſi quod maximū eſt aliquo in genere, praeſtat ei, quod in al-

n altero maximum eſt: illud quoque ſimplici-
ér huic praeſtat: itidemque, ſi quod genus ſim-
ɔliciter alteri praeſtat, praeſtabit etiam id quod
n illo genere maximum eſt, ei quod in altero
naximum. Vt ſi maximus vir maxima muliere
naior eſt, ſequitur, ut & uiri omnino mulieri-
ɔus maiores ſint. itemque ſi uiri omnino mu-
ieribus maiores, ut maximus uir maxima mu-
iere maior ſit. Generum enim, & eorum quae
n quoque genere maxima ſunt exuperantiae,
adem inter ſe proportione reſpondent. Maius
quoque illud eſt, quo poſito alterum ſequitur:
um tamen ipſum, altero poſito, non ſequatur.
Sequi autem dicitur aut ſimul, aut deinceps, aut
otestate. Nam eius quod ſequitur vſus eſt in
llo altero. Sequitur autem ſimul quidem, ut,
qui bene ualet, ſequitur, ut & uiuat: cum tamen
iuere poſſit, neque bene ualere. Deinceps au-
em: vt diſciplinam, ac ſtudium ſcientia. Pote-
tate autem, vt ex ſacrilegio furtum. Qui enim
acrilegium fecit, etiam furtum fecerit. Et quae
um eodem collata, maiori parte vincunt, ipſa
quoque maiora ſunt. Neceſſe eſt enim, vt & il-
ud ſuperent, quod tertio illo maius eſt. Maiora
unt etiam quae maioris boni efficientia. Hoc
nim eſt, maius, vt efficiens, eſſe. Itidemque ma-
us eſt id, cuius cauſa efficiēs maior eſt. Si enim
d quod bonam valetudinem efficit, praeſtat ei,
uod voluptatem: ſequitur ut & bona ualetudo
raeſtet uoluptati. Et id quod magis propter ſe

expetendum eſt,eo,quod non propter ſe. Vt robur melius eſt rę aliqua ſalubri. Nam haec non propter ſe, at illud propter ſe expetitur: quam boni naturam eſſe diximus. Et ſi alterum quidem finis ſit,alterum autem nō.Hoc enim propter aliud expetitur:illud propter ſe. vt exercitatio ad bonam valetudinem refertur. Et quod minus indiget aut alio,aut alijs. quod enim tale eſt,magis ipſum ſibi ex ſe ſufficit. Minus autem indiget,quod indiget aut paucioribus, aut facilioribus. Et cum hoc quidem ſine illo, aut non eſt,aut ne contingere quidem poteſt: at illud ſine hoc poteſt. magis enim ſe contentum eſt id, quod alio non indiget: itaque maius bonum videtur.Et ſi illud quidem principium ſit,hoc autem non. Et ſi alterum cauſa ſit, alterum non ſit: eandem ob cauſam. Nam ſine cauſa, ac principio neque eſſe, neque fieri quidquam poteſt. Et ſi duo principia ſint,quod à maiore principio eſt,maius. Et ſi duae cauſae, quod ex maiore cauſa efficitur,maius. Contraque ex duobus principijs, quod maioris principium eſt, maius: & è duabus cauſis, quae maioris efficiens, maior. Conſtat igitur ex ijs, quae diximus,utroque modo poſſe aliquid maius uideri. nam, & quod principium eſt, eo quod non eſt; & quod non eſt, eo quod eſt, maius uideri poteſt. Finis enim maius quiddam eſt; cum tamen principium non ſit. Vt Leodamas Calliſtratum accuſans, maiorem culpam eſſe dicebat eius

qui

qui conſilium dediſſet,quam quifacinus perpe-
raſſet. neque enimfuturum fuiſſe,ut fieret,niſi
onſilium anteceſſiſſet. At rurſus accuſans Cha
riam, grauiorē eſſe iniuriam eius qui feciſſet,
uam eius, qui conſilium dediſſet. nihil enim
ociturum fuiſſe conſilium, niſi qui illud exe-
ueretur, extitiſſet. nam, & omnem delibera-
onem ad agendum referri. Et quod rarius eſt,
raeſtat ei, cuius copia ſuppetit: ut aurum fer-
o: cum minus utile ſit. Aeſtimationem enim ei
dijcit difficultas; Alio autem modo id, cuius
agna copia eſt, ei, quod rarum eſt. maiorem
nim vſum praebet. & plus eſt ſaepe, quàm ra-
o. vnde dictum eſt,aquam rerum omnium op
mam eſſe. Omninoque quod difficilius eſt,
raeſtat faciliori. rarius enim eſt. At alio mo-
o quod facilius eſt,difficiliori. Ita enim ſe ha-
et, vt volumus. Et cui quod aduerſatur maius
ſt. Et quo priuari, maius. Et uirtus maior eſt
, quod virtus nō eſt: & uitium maius eo quod
on eſt uitiū. Altera enim fines iam ſunt, altera
ōdū ad finē perducta ſunt. Et quorū opera pul
riora, aut turpiora, maiora etiā ipſa ſunt. Ma
ra ſunt etiā, quae à maioribusvirtutibus vitijs
ē proficiſcuntur. Quae enim cauſarū, ac princi
iorū, eadē etiā eorū quae ex ipſis eueniūt viciſ
mq. quae horū, eadē illorū etiā ratio eſt. Et qui
excellere maius, aut pulchrius eſt. Exēpli cau
pluris eſt acutiſſime videre, quā ſagaciſſime
dorari. nā & uiſus odoratui praeſtat. & ſodaliū

amantem eſſe, quàm amantem pecuniae, pulchrius. itaque & ſtudium erga ſodales ſtudio pecuniae praeſtat. Et contra quae meliora, & pulchriora ſunt, eis excellere maius eſt, ac pulchrius. Et quorum cupiditates pulchriores, melioreſque ſunt. Maiora enim quae ſunt, maiorē cōmouent appetitionē ſui. Et quae pulchriora, ac meliora ſunt, eorum pulchriores, ac meliores ſunt cupiditates, eandem ob cauſam. Et quae ſcire pulchrius eſt, ac ſtudio dignius, ea quoque ipſa pulchriora, & ſtudio digniora ſūt. Quae enim ſcientiae, eadem ueri ratio eſt. Verū autē illud quod ad ſe pertinet, ſciētia quaeq; pertractat. Et quae ipſa ſtudio digniora, ac pulchriora ſunt, eorum etiam ſcientia proportione ſtudio dignior, ac pulchrior eſt, ob eadem illa quae diximus. Et quod maius bonum iudicarent, aut iudicarunt prudentes uel omnes, uel multi, vel plures, vel praeſtantiſſimi, id neceſſe eſt ita ſe habere, aut ſimpliciter, aut ſi pro ſua prudentia iudicarunt. Atque hoc etiam in alijs rebus communiter dici poteſt. Nam, & quid, & quantum, & quale ſit, intelligentium, ac prudentium iudicio ſtandum eſt. ſed nos de bonis modo id diximus. Definitum eſt enim bonum id eſſe, quod, ſi prudentia rebus ipſis tribueretur, vnaquaeque illarum expeteret. ex quo perſpicuum eſt, id quoque maius bonum eſſe, quod prudentia magis expetendum eſſe dictat. Et quod ineſt melioribus, aut ſimpliciter, aut qua-

nus meliores ſunt. vt fortitudo viribus cor-
oris. Et quod praeoptaret qui melior eſt, aut
mpliciter, aut quatenus talis eſt: vt iniuriam
cipere potius quàm facere. Id enim iuſtiſſi-
us quiſque maluerit. Et quod ſuauius eſt, eo
iod minus ſuaue. Voluptatem enim ſequun-
r omnia: & hoc ipſum voluptate affici pro-
er ſe appetunt. Boni autem, & finis eam eſſe
turam diximus. Suauius autem eſt, cui minus
mixtum eſt moleſtiae, & ex quo diuturnior
rcipitur voluptas. Et quod pulchrius eſt, quã
iod minus pulchrum. Pulchrum enim eſt, aut
iod ſuaue eſt, aut quod propter ſe expetendũ.
quorum aut ipſi ſibi, aut amicis cauſam eſſe
malunt, ea maiora bona ſunt, quorum autem
inime, maiora mala. Et diuturniora breuiori-
is; & ſtabiliora infirmioribus. Superat enim
ſus, illorum quidem, tempore: horum autem,
oluntate. Firma enim magis eis adſunt, cũ vo-
nt. Et quemadmodum fuerit vnum ex coniu-
tis, aut ſimilibus caſibus, cetera etiam conſe-
iuntur. Exempli cauſa: ſi fortiter, pulchrius, &
agis expetendum eſt, quam temperanter, for-
tudo quoque magis expetenda eſt, quam tem-
erantia: & fortem eſſe, quàm temperantem.
t quod omnes expetunt, eo quod non omnes.
t quod plures, eo quod pauciores. Nam bonũ
le dicebamus, quod omnes expetunt. melius
gitur quod magis. Et quod qui cõtrouerſantur,
ut hoſtes ſunt, aut quorum ea de re iudicium
eſt,

eſt, aut quos ipſi recte iudicare poſſe iudicant: Nam illud quidem perinde eſt, ac ſi omnes ita iudicent: hoc autem, vt ſi ij penes quos arbitriũ eſt, & intelligentes. Atque interdum quidem id cuius omnes participes ſunt, maius videtur. Ignominia enim quaedam eſt non participare. Interdum autẽ id cuius aut nemo, aut pauci. rarius enim eſt. Et quae laudabiliora ſunt. nam eadem ſunt etiam pulchriora. Et quibus maiores honores habentur. honos enim quaſi aeſtimatio quaedam eſt. Et quibus maiores poenae ſunt conſtitutae. Et quae maiora ſunt ijs, quae omnium conſenſu atque opinione magna habentur. Fit etiã, vt quae per partes explicantur, eadẽ maiora videantur. Plurium enim exuperantia videtur. Vnde, & Poeta perſuaſiſſe ait vxorem Meleagro, vt excitaretur, dicentem.

Quaecunque in capta vis cernitur vrbe malorũ.
Intereunt ciues. vrbem depaſcitur ignis.
Abducunt alij natos, matreſque decoras.

Componendo etiã, quaſique inaedificando res augentur: vt facit Epicharmus: tum ob eandem cauſam, qua fit, vt creſcant, cum per partes explicantur: videtur enim compoſitio magnam exuperantiam indicare: tum quia principium & cauſa magnarum rerum videtur. Quoniam autem quod difficilius eſt, quodque rarius, maius eſt: fit vt occaſiones, & aetates, & loca, & tempora, & facultates magnitudinẽ rebus concilient. Nam & ſi ſupra vires, & ſi ſupra aetatẽ,

ſi ſupra eos qui eiuſdem ordinis ſunt, & ſi
c modo, aut hoc loco, aut tempore, haec om
a magnitudinem habent, & in rebus pulchris
bonis, & iuſtis, et contrarijs. Vnde & illud
igramma eſt in Olympionicen.

*Haud ita pridem humeros corbis mihi dura
ɛmebat,*

Ex Argo piſces cum veherem in Tegean.

Iphicrates ſe ipſum depraedicabat his ver-
: Ex quibus ad haec perueni? Et quod natu-
e eſt, adquiſito. difficilius enim eſt. Vnde, &
eta dicit:

Ipſe ego me docui.

maxima pars eius quod ipſum magnum eſt.
Pericles in laudatione funebri, Iuuentutem
ciuitate, ita ſublatam, vt ſi ver ex anno tolle-
ur. Et quae vſui ſunt in maiore indigentia, vt
ae in ſenectute morbiſue tribuũtur. Et è duo-
s quod propius accedit ad finem. Et quod ipſi
num eſt, quam quod ſimpliciter bonum. Et
od fieri poteſt, eo quod nõ poteſt. Illud enim
i vtile eſt, hoc non item. Et ea quae in ip-
uitae fine ſunt. magis enim ſunt fines. Et ea
ae ad finem accedunt. Et quae ad ueritatem
ferũtur potiora ſunt ijs quae ad opinionem.
efinitio autem eius quod ad opinionem refer
haec eſt; quod non optaret quis, ſi futurum
et ut lateret. Quocirca & beneficium acci-
re uideri poteſt magis expetendum, quàm tri
ere. Nam illud optabit aliquis, etiam ſi nemo

reſciturus

reſciturus ſit: at beneficium dare qui velit, ſi futurum ſit, vt id omnes lateat, non ſane facile reperietur. Et quaecumq́. eſſe uolũt potius, quàm videri. talia enim magis referũtur ad veritatẽ. Vnde & iuſtitiã puſillum quiddã eſſe aiũt: quod videri iuſtum, quàm eſſe praeſtet. At de bona valetudine non idem dicunt. Et quod ad multa vtilius eſt, vt ad viuendum, ad bene viuendum, ad uoluptatem, ad res pulchras gerendas. Vnde, & opes, & bona valetudo in maximis rebus habentur: omnia enim haec in ſe continent. Et cui minus moleſtiae adiunctũ eſt: & cui comitatur uoluptas. Plura enim ſunt vno: cũ & voluptas bonũ ſit, & doloris vacuitas. Et e duobus id quod eidẽ adiectũ, totũ ipſum efficit maius. Itẽ quae cum adſunt non latent, maiora ijs quae latent. Ea enim tendunt ad veritatem. Quocirca diuitem & eſſe, & videri, maius bonum videri poteſt, quam diuitem eſſe. Et quod carum, & amabile eſt, huic quidem ſolum, aliis autem non ſolum. Quocirca non par poena legibus conſtituta eſt, ſi quis oculum effodiat ei, qui vnicum habet, & ſi ei qui duos. Illi enim ablatũ eſt, quod vnum ac ſolum carum habebat. Vnde igitur ducenda argumenta ſint & ad ſuadendum, & ad diſſuadendum, fere dictum eſt. Maximum autẽ, & potentiſſimum ad perſuadendi facultatem, & ad bene dandum conſiliũ eſt, formas omnes rerump. animo comprehenſas habere; & cuiuſque mores, & leges, atque inſtituta, & quid cuique

e earũ vtile ſit, poſſe diſtinguere. Parent enim nes ei, quod vtile eſt. Vtile autem eſt id, quod nſeruat reip. ſtatum. Praeterea ratum eſt, & minatur in ciuitatẽ id, quod pronuntiauerint enes quos ſumma rerum eſt. Varium autem eſt pro varietate rerum publicarum. quot m Reipublicae genera ſunt, totidem ſunt ea ae in quaque dominantur. ſunt autem reip. nera quattuor: populi poteſtas, dominatus ucorum, poteſtas optimatium, & monarchia. que quod in ciuitate dominatur, ac decernen poteſtatem obtinet, horum aut aliqua pars, totum aliquid ſit, neceſſe eſt. Status autem pularis eſt, Reſpub. in qua ſorte diſtribuun- magiſtratus. Paucorum poteſtas, in qua ex nſu. Optimatium, in qua ex inſtitutione, & ciplina. Inſtitutionem autem eam dico, quae e conſtituta eſt. Qui enim conſtanter man- unt in ijs quae legibus conſtituta ſunt, in po- tate optimatium imperant. Neceſſe eſt autẽ s optimos videri. vnde & ſtatus ille nomen c conſecutus eſt. Monarchia autem eſt, vt no- ne ipſo indicatur, in qua penes vnum ſunt nia: eaque vel regnum, ſi certo ac definito dine res gubernentur, vel, ſi infinite, atque in- rminate omnia vni permiſſa ſunt, tyrannis. eque ignorãdus eſt ſuus cuiuſque Reip. finis. enim ſectantur, quae ad finem pertinent. Eſt tem populari quidem ſtatui propoſitus finis, ertas: paucorum dominatui, diuitiae: opti-

matium poteſtati ea quae ad inſtitutionem, & ad obſeruationem eorum quae legibus ſancita ſunt, pertinent. Regno ex legibus praeeſſe: tyrannidi cautio, ac cuſtodia. Conſtat igitur diſtinguendum eſſe, qui mores, quae leges cuique earum conueniant: quaeque cuique vtilia ſint: quando ad eum finem omnia referentes, ſingula perſequuntur. Ac quoniam non ea tantum oratione fit fides, quae argumentis nititur, ſed etiam ea qua dicẽtis mores exprimuntur, credimus enim, quòd talem eſſe eum qui dicit opinamur, ideſt virum bonum, aut beneuolentem, aut vtrunque: nobis quoque tenendi ſunt mores cuiuſque ciuitatis. nam in quacunque rep. mores ipſius maximam vim ad perſuadendum habeãt, neceſſe eſt. Illi vero qui ſint, ex ijs ipſis, quae ſupra diximus, intelligetur. Nam mores quidem facile cognoſcuntur, ex ijs quae quis in rebus agendis potiora iudicat. delectus autem ille, & conſilium ad finem refertur. Quaenam igitur ſibi proponere debeant ij, qui ſuadent vt futura, aut quae iam ſint: & vnde ſumenda ſint, quibus fides fiat aliquid vtile eſſe, itemque de moribus, & inſtitutis cuiuſque reip. quomodo vberem eorum cognitionem nobis parare poſſimus, dictum eſt, quantum temporis ratio poſtulare videbatur. accuratius enim de hoc toto genere in politicis diſputatum eſt. Sequitur nunc vt de virtute, & vitio, deque pulchro, ac turpi diſſeramus. hi enim fines propoſiti ſunt laudanti, ac

ti, & vituperanti. Nam his de rebus diſputantes, eadem opera oſtendemus, quomodo conſequi poſſimus, vt qui audiunt, nos ita moratos eſſe iudicent: quam faciendae fidei ſecundam rationē eſſe dicebamus. Eadem enim ſunt quibus, & nobiſmetipſis, & alij fidem ex opinione virtutis conciliare poterimus. Quoniam autem euenit, vt & ioco, & ſerio ſaepe laudemus non hominem módo, aut Deum, ſed & inanima, & animal quodlibet: eodem modo nobis pronuntiata quaedam de eis tenenda ſunt. Itaq; quantum ad rem indicandam ſatis eſt, de ijs quoque dicamus. Pulchrum igitur eſt, quod cū propter ſe expetendum ſit, laudabile eſt. Aut quod, bonum cum ſit iucundū eſt eo ipſo quod bonum, Quod ſi id pulchrum eſt, neceſſario efficitur, virtutem pulchrū quiddam eſſe. eſt enim & bonum quiddam, & laudabile. Virtus autem eſt, vt uidetur, facultas parandi, & conſeruandi ea quae bona ſunt, & facultas multa, magnaque beneficia tribuendi. idque ad omnia manat, ac pertinet. Partes autem virtutis, iuſtitia, fortitudo, temperantia, magnitudo animi, liberalitas, clementia, prudentia, ſapientia. Neceſſe eſt autē eas maximas eſſe virtutes, quae alijs vtiliſſimae ſunt: ſi quidem virtus eſt facultas benefaciendi. Atque haec cauſa eſt, cur iuſti ac fortes maximo in honore ſint, altera enim in bello vtilis eſt, altera in pace. Deinde liberalitas; proijciunt enim pecuniam liberales, neque de ea dimicāt: quam

ceteri concupiſcunt, Eſt autem iuſtitia quidem virtus, qua fit vt ſuum quiſque ex legis praeſcripto teneat. Iniuſtitia vero, qua aliena praeter legem detinentur. Fortitudo autem, qua prompti ſunt ad pulchra facinora in periculis edenda, & vt lex iubet: cuius ad iuſſa perpetuo parati ſunt. Huic timiditas aduerſatur. Temperantia virtus, qua ad uoluptates corporis ita affecti ſunt, vt lex iubet. Huic aduerſatur intemperantia. Liberalitas, quae pecunijs ad benefaciendũ vtitur. illiberalitas autem contra. Magnitudo animi, quae in rebus magnis ad aliorum beneficiũ pertinentibus cernitur. Magnificentia quae in ſumptibus faciendis magnitudinem, ac ſplendorem ſequitur. Eis autem aduerſatur paruus, & anguſtus animus, & ſordida quaedã in ſumptu faciendo parſimonia. Prudentia autem virtus eſt mentis, qua fit vt bene deliberare poſſint de bonis maliſque rebus, quas diximus ad beatam vitam pertinere. De virtute igitur ac vitio vniuerſe, itemque de vtriuſque partibus, quantum huic inſtituto ſatis eſt, diximus. Quibus cognitis, non magna erit in ceteris difficultas, Conſtat enim, & ea quae virtutis efficiẽtia ſunt, neceſſario pulchra eſſe: ad virtutẽ enim tendũt: & ea quae à virtute proficiſcuntur. Talia autem ſunt tum ſigna virtutis, tum opera. Quando autẽ ſigna, & quaecunq. talia ſunt quae quis ex virtue aut fecit, aut excepit, ac perpeſſus eſt, pulchra ſunt, neceſſe eſt, tũ quaecunq. fortitudinis,

aut

aut opera, aut ſigna, aut fortiter facta ſunt, pulchra eſſe: tum quae iuſta, & quae iuſte facta: non etiam quae quis iuſte perpeſſus eſt. In hac enim vna ex omnibus virtutibus non ſemper pulchrum eſt, iuſte aliquid excipere, ac perpeti: immo vero poena iuſte affici turpius eſt, quàm iniuſte. Et in ceteris virtutibus eodem modo. Pulchra ſunt etiam ea, quibus pro praemio propoſitus eſt honos. Et quibus honos magis quàm pecunia. Et quae cum expetenda ſint, non ſua cauſa quis facit. Et quaecunque quis, propria vtilitate neglecta, pro patria fecit. Et quae ſimpliciter bona ſunt. Et quorum fructus non ad ipſum peruenit qui ea facit. Talia enim videtur cauſa ſua facere. Et quae mortuo potius quam uiuo tribui ſolent. Nam quae viuo tribuuntur, magis eſt ut ea ſua quiſque cauſa ſuſcipere videatur. Et quaecunque opera ad aliorum commodum pertinent. minus enim ea referre ad ſe is qui agit videtur. Et quaecunque beneficentiae munera in alios exercentur, ita vt ad ipſum non pertineat. Et quae in eos, qui beneficio prouocarunt. iuſtum enim eſt. Et beneficia. non enim ad eum, qui dat, pertinent. Et contraria illorum, propter quae erubeſcunt. Turpia enim, & dicentes, & facientes, & meditãtes erubeſcunt. Quod & Sappho oſtendit his verſibus. cum enim dixiſſet Alcaeus:

Fari volo: ſed me prohibet pudor:

Illa ita reſpondit:

Si quidquam honeſti mens ferat, ac boni:
Nec lingua quidquam turpe paret tua:
Nullo impedireris pudore,
Sed facile eloquere honeſta.

Et ea pro quibus ſine vllo timore decertant. ita enim afficiuntur, vbi quid agitur eorum, quae ad gloriam ferunt. Et quae natura praeſtantiora ſunt, eorum virtutes, & opera pulchriora; vt viri quam mulieris. Et quorum fructus ad alios potius, quàm ad ipſos, peruenit. Vnde & quod iuſtum eſt, & iuſtitia pulchrum quiddam eſt. Et ab inimicis poenas ſumere potius, quàm cum eis tranſigere. Nam, & iuſtum eſt, quod acceperis, viciſſim referre: iuſtum autem quod eſt, pulchrum eſt: & fortis animi eſt non vinci. Et victoria, & honos in rebus pulchris ſunt. Nam & expetenda ſunt, cum fructum nullum afferant, & virtutis exuperantiam oſtendunt. Et quae facile in hominum memoria haerent. Et quo quidque magis tale eſt, eo pulchrius. Magis autem ea quae etiam mortuum ſequuntur. Et quibus honos coniunctus eſt. Et quae eximia ſunt, quaeque vnius propria, pulchriora. Facilius enim in memoria haerent. Et poſſeſſiones, ex quibus nullus fructus percipitur: ſunt enim liberaliores. Et quae proprie apud quemque populum pulchra habentur: & quaecunque ſigna ſunt eorum, quae apud quoſque laudantur. Vt Lacedaemone comam alere pulchrum eſt. Libertatis enim ſignum eſt: quoniam facile non

eſt, vt quiſquam cui prolixa coma ſit, vllum ſeruile munus obeat. Et nullam artem ſordidam exercere: liberi enim hominis eſt, non viuere alijs ſeruientem. Sumere etiã oportet quae vicina ſunt ijs quae in quoq; inſunt, tanquã eadem ſint: idque tum ad laudem, tum ad vituperationem. Vt eum qui cautus, & in rebus gerendis frigidus eſt, timidum, & inſidiatorem: eum qui fatuus eſt, virum bonum: eum qui nihil ſentit, lenem: ac denique ea quae quemque conſequuntur. ſemper in meliorem partem detorquebimus. Vt iracundum, ac furioſum, ſimplicem vocabimus: arrogantem, magnificum, ac grauem: & eos qui modum tranſeunt, tanquam virtutibus praeditos. Vt audacem vocabimus fortem, & prodigum, liberalem. Nam & multis ita videbitur: & vim habet ſubdolae, ac fallacis concluſionis ex cauſa. Si enim extra vllam neceſſitatem ad ſubeunda pericula promptus eſt, multo magis videri poteſt eodem animo, vbi id honeſtas exigit. & ſi ſua quibuslibet dilargitur, multo magis amicis. Eſt enim quaedam praeſtantia virtutis, omnibus benefacere. Videndum etiam illud eſt, apud quos laudemus. Vt enim Socrates dicebat, audientibus Athenienſibus Athenienſes laudare, difficile non eſt. Ac quae apud quoſque magni fiunt, de eis ita diſſerendum, ac ſi magnifacienda eſſent. vt inter Scythas, aut Lacedaemones. Omninoque quod in pretio eſt eo perducere, vt & pulchrum ſit. Vi-

dentur enim haec vicina eſſe. Et quaecunque ita vt conueniebat geſta ſunt. Vt ſi quis digna maioribus ſuis geſſit, & ijs ornamentis quae prius in ipſo inerant. Nam, & in magna felicitatis parte ponendum, & honeſtum eſt, relictam ſibi à maioribus, aut à ſe antea partam gloriam aliqua acceſſione cumulare. Et ſi quid melius, ac pulchrius actum eſt, quàm conuenire videbatur. Vt ſi quis in proſperis quidem rebus moderato, in aduerſis magno, & excelſo animo, aut potentior effectus, tanto aequior, ac placabilior fuerit. Quale eſt illud Iphicratis: Ex qualibus ad qualia perueni? & illud Olympionicae:

Haud ita pridem humeros corbis mihi dura premebat.

Et illud Simonidae:

Quae patremque virumque & fratres nacta tyrannos.

Quando autem laus ex actionibus oritur; proprium autem eſt viri boni, conſulto agere; conandum eſt, vt quod actum eſt, conſulto actum eſſe doceamus. Quã ad rem vtile fuerit, ſi quis idẽ ſaepius egiſſe videatur Quocirca & ea quae contigerunt, quaque fortuito euenerunt, ita ſumenda ſunt ac ſi cõſulto facta ſint. Nam ſi multa, & conſimilia proferantur, id argumentum virtutis uidebitur: & tale vt ex eo colligatur, cõſulto facta eſſe. eſt autem laus oratio, quae magnitudinem virtutis declarat. oſtendendum igitur

tur eſt, tales eſſe actiones. Encomium autem operum eſt. ea vero quae extra ſunt, adſumũtur ad fidem: ut nobilitas, ut educatio. Conſentaneum enim eſt, ex bonis bonos oriri, & eum qui ita nutritus ſit, talem eſſe. Quocirca etiam encomijs celebramus eos qui iam aliquid tale geſſerunt. Nam quo quiſque ſit animi habitu, operibus indicatur. Etenim eum quoque laudaremus qui nihil tale fecit: ſi certo talem eſſe eum crederemus. Iã macariſmos, & eudaemoniſmos: (ſignificatur his uocibus oratio, qua quempiã, ut felicem ac beatum depraedicamus) illa igitur ſunt quidem inter ſe eadem. ſed alia ab ijs de quibus modo explicatum eſt. Nam ut uirtutẽ felicitas continet, ſic illa in eudaemoniſmo cõtinentur. Communis autem forma, ac ratio uidetur laudis, & conſilij. Nã que in conſilio dando praeciperes, ea, mutato tantum orationis genere, encomia fiunt. Quando igitur quae facere. & qualem eſſe uirũ bonum oporteat, tenemus: haec quaſi praecepta, tradentes, inflectere, atq. immutare oportet ipſo genere dicendi. Exempli cauſa. Magno quemque, & excelſo animo eſſe oportet, non fortunae bonis fretum, ſed ſuis. Hoc ita dictum praecepti uim habet. laudis autem, hoc modo. Magno, & excelſo animo eſt, nõ fortunae bonis fretus, ſed ſuis. Itaque cum quẽpiam laudare uis, uide, quid ei praeciperes, & cũ praecipere, quid laudares. Genus autem dicendi neceſſario aliud, atque aliud erit: cũ oratio qua

quid vetatur, in eam qua nihil vetatur commutata fuerit. Vtendum eſt etiam multis eorum, quae ad augendũ valent: vt ſi ſolus, aut primus, aut cum eius facti ſocios non multos habeat, aut ſi maxime, ac praecipue aliquid geſſit, Omnia enim haec pulchra ſunt. Ex temporibus quoque, & rerum momentis ad laudãdum multa ducuntur. Vt ſi quid fecit ſupra quam ab eo expectari poſſe videbatur: & ſi ſaepe eadem in re bene ſe geſſit. Magnũ enim, neque fortuito, ſed ipſius virtute, atque induſtria factum videtur. Et ſi quae ad incitandum, aut honorandũ valẽt, huius cauſa reperta, ac comparata ſunt. vt in quem primum encomium factum eſt: quod Hippolocho contigit: & vt primis Harmodio, & Ariſtogitoni ſtatuae ſunt in foro poſitae. Eademque in contrarijs ratio eſt. Quod ſi ex eo ipſo quem laudas ſatis tibi multa non ſuppetant, comparandus erit cum alijs. quod faciebat Iſocrates: vt qui tractandis iudicijs aſſuetus foret. Cum illuſtribus autem comparare oportet. Amplum enim quiddam, & praeclarum eſt, praeſtare praeſtantibus viris. Accommodata eſt autẽ amplificatio ad laudes. nã in exuperãtia eſt. exuperãtia uero e genere pulchrorũ eſt. Quare ſi cũ illuſtribus nõ liceat, certe tamen cum alijs comparare oportet: cum exuperantia ipſa virtutem indicare videatur. Omnino autem formarum quae omnibus orationum generibus communes ſunt, amplificatio quidẽ epidicticis accommoda-

modatiſſima eſt. Actiones enim ſibi ad tractandum ſumunt eas, de quibus nulla dubitatio eſt: vt nihil aliud requiratur, quàm vt augeantur, & exornentur. Exempla autem deliberatiuis. nam ex praeteritis tanquam vaticinantes, de futuris iudicamus. Enthymemata vero iudicialibus. Cauſam enim, & demonſtrationem maxime recipit id quod actum eſt, cum obſcurũ ſit. Vnde igitur laudes, ac vituperationes omnes fere ducuntur; & in quae intueri oportet eos qui laudant ac vituperant, & vnde tum encomia, tum probra oriuntur, haec fere ſunt. His enim cognitis etiam contrariorum natura perſpici poteſt. Ex contrariis autem vituperandi argumenta ſumuntur. Sequitur nunc vt explicemus, in accuſando, & defendẽdo vnde ſyllogiſmos erui oporteat. Conſideranda autem ſunt tria; vnum, quae quotque ſint ea, quibus ad inferendam iniuriam impelluntur: alterum, quomodo ipſi affecti: tertium autem, quibus, & quomodo affectis. Explicemus igitur haec deinceps, ſi prius defini erimus, quid ſit iniuriã facere. Sit igitur iniuriam facere, ſponte laedere aduerſus legem. lex autem alia propria eſt, alia communis. Voco autem propriam quidem, ex qua ſcripto comprehenſa remp. adminiſtrant. Communẽ, quaecunque ſine ſcripto probari omnium gentium conſenſu videntur. ſponte autem faciunt, quaecunque ſcientes, & nõ coacti. Non autem quaecunque ſponte eadem & conſulto faciunt: at

quicquid conſulto, idem etiam ſcientes. Nemo enim id ignorat, quod conſulto facere inſtituit. Cur autem laedendi, & maleſaciendi aduerſus legem conſilium capiant, duo haec ſunt, improbitas, & incontinétia Qui enim vitium aliquod habent, aut vnũ, aut plura, qua in re vitioſi ſunt, in ea ſunt etiam iniuſti. Vt auarus in pecunijs, intemperans in voluptatibus corporis, mollis in ignauia, timidus in periculis: metu enim adducti, ſocios periculi deſerũt. Ambitioſum honos, facilem ad iraſcendum ira, victoriae cupidum victoria, amarum, & iniuriae memorem vltio, ſtultum error in dijudicando iuſto, & iniuſto: impudentem exiſtimationis contemptus ad imponendam iniuriam impellit. eodemque modo qui ceteris vitijs laborant, ad quod quiſque fertur, id eum ad iniuriam adducit. Sed haec quidẽ facile intelligi poſſunt, tum ex ijs quae de virtutibus dicta ſunt, tum ex ijs quae de permotionibus animi ſuo loco dicturi ſumus. Reliquum eſt vt dicamus, cuius rei cauſa, & quomodo affecti, & quos iniuria afficiant. Primum igitur exponamus, quarum rerum aut appetitione, aut fuga ad faciẽdam iniuriam aggrediantur. Conſtat enim accuſanti quidem diligenter videndũ, quae, & cuiuſmodi ex ijs in aduerſario inſint, quorum cupiditate homines iniuriam alijs faciunt: defendenti autem, quae, quamque multa non inſint Omnes autem omnia faciunt, partim per ſe ipſos, partim non per ſe ipſos Atque

eorum quidem quae non per ſe ipſos,alia fortui to, alia neceſſario. Eorum autem quae neceſſario,alia quidem per vim, alia autẽ natura. Quare omnia quae non per ſe ipſos agunt, alia quidem fortuito, alia natura, alia autem per vim. Quaecunque autem per ſe ipſos, quorumque ipſi cauſae ſunt, alia quidem conſuetudine, alia vero appetitione. eorumque partim appetitione rationis participe, partim rationis experte. Eſt autem voluntas quidem appetitio boni cum ratione coniuncta. nemo enim aliud vult, quàm quod bonum putat. Appetitiones autem rationis expertes, ira & cupiditas. Ita quaecunque homines agunt, ob vnam, e ſeptem cauſis agant neceſſe eſt: fortunam, vim, naturam, conſuetudinem, rationem. iram, cupiditatem. Vlterius autem ac minutius ea diſtinguere, vt pro aetatũ aut habituum animi, aut aliarum rerum varietate, ſuperuacaneũ eſt. Non enim ſi euenit inuenibus vt iracundi ſint, vtque cupiditatibus efferantur, idcirco cauſa eſt iuuentus cur talia faciant, ſed ira & cupiditas. Neque diuites, & egẽtes propter diuitias, aut paupertatẽ talia faciũt: ſed his quidem propter indigentiam euenit, vt pecuniam, illis autem propter facultates, ac copias, vt voluptates non neceſſarias concupiſcãt, ſed hi quoque agũt, non diuitijs, aut paupertate impulſi, ſed cupiditate. ſic & iuſti, iniuſtique, & alij qui ex habitibus nominantur, ijſdem impulſi cauſis agunt omnia. aut enim ratiocinatio-

ne,

ne, aut motu animi. ſed illi quidem bonis moribus, boniſque animi motibus, hi autem contraris. Euenit aũt, vt habituum varietatẽ conſimiles animorum motus conſequantur. Vt, ne longius abeamus, in eo qui temperans eſt, ipſa fortaſſe temperantia bonas opiniones, bonaſque cupiditates excitat de uoluptatibus: intemperãtis autẽ ijs ipſis de rebus contraria iudicia ſunt. Quare tales quidem diuiſiones praetermittendae ſunt: conſiderãdum autem eſt, quae quoſq. conſequi ſoleant. Nam albus quidem anater ſit aliquis, & procero an exiguo corpore, nihil ad hanc rem intereſt: neque definiri poſſunt vllae morum varietates, quae illas corporum diſſimilitudines cõſequi ſoleant. At iuuenis ſit quis an ſenex, iuſtus an iniuſtus: hoc iam intereſt. Omninoque quaecunq. ita eueniunt, vt varient mores eorum quibus eueniunt. Exempli cauſa: intererit diues ſibi quis an pauper eſſe videatur, & aduerſa an proſpera fortuna vti. Haec igitur poſtea perſequemur. Nũc de reliquis primum diſſeramus. Fortunae tribuuntur ea, quorum indefinita cauſa eſt, quaeque non certae alicuius rei cau ſa fiũnt, neque ſemper, neque plaerũque, neque ordinatim. de his autem ex ipſa fortunae definitione conſtat. Naturae, quorum & in ipſis cauſa eſt, & ordinatim. aut enim ſemper, aut plaerumque eodem modo eueniunt. ſi quidem quae eueniunt praeter naturam, ea accurate cõſiderare nihil neceſſe eſt, natura ne, an aliquam

aliam ob cauſam eueniant. Videri autem poteſt & fortuna talium cauſa eſſe. Vi fiunt, quae qui faciunt, contra quam cupiunt, aut contra quàm faciendum eſſe ſtatuunt, faciunt. Conſuetudine, quae eo faciũt, quia ſaepe fecerunt. Iudicio autẽ & inductione animi, quaecunq. ex ijs quae bona eſſe diximus, vtilia ſunt, aut vt finis, aut vt pertinẽtia ad finẽ: ſi quia proſunt, idcirco fiũt. Quaedam enim vtilia etiam intemperantes faciunt: cum tamen in eis non utilitatem, ſed voluptatẽ ſequantur. Per excandeſcẽtiam autem, & iram ea, quae ad vltionem pertinent. Intereſt autem inter vltionem. & caſtigationem. Nam caſtigatio quidem refertur ad bonum eius, qui eam excipit: at vltio ad eum, qui poenas exigit: vt animus ipſi expleatur. Quas igitur circa res verſetur ira, conſtabit ex ijs, quae ſuo loco de motibus animorum dicturi ſumus. Per cupiditatem autem fiunt, quae ſuauia uidentur. Eſt autem id quoque cui aſſueuimus, inter ſuauia. Multa enim etiam eorum quae natura ſuauia nõ ſunt, vbi eis aſſueuerunt, eum voluptate faciunt. Denique, vt omnia ſummatim cõplectamur, quaecunque per ſe homines faciunt, aut bona ſunt, aut uidentur bona, aut ſuauia, aut videntur ſuauia. Quando autem quae per ſe faciunt, ſponte faciunt: non ſponte autem, quae non per ſe: ſequitur, vt omnia quae ſponte faciunt, aut bona ſint, aut videantur bona, aut ſuauia ſint, aut ſuauia videantur. Pono enim in bonis etiam depul

ſionem malorum, aut eorum quae videntur ma la:itemq.commutationem maiorum in minora. haec enim quodammodo expetenda ſunt.Itidẽque liberationem ab ijs, quae aut moleſta ſunt, aut videntur: aut maiorum in minora commutationem, in rebus iucundis numero. comprehendendũ igitur eſt,quot quaeq.ſint tum vtilia, tum ſuauia. Ac de vtili quidem dictum eſt prius in deliberatiuis. De ſuaui autem nunc diſſeramus. Ijs autem in hac diſputatione, cuiuſque rei definitionibus contenti eſſe debemus, quae neque exquiſitae ſint, neque obſcurae. Poſitum ſit igitur a nobis, uoluptatem eſſe, motionem quandam animi, & ſubitam, quaeque ſenſu percipi poſſit, in ſtatu naturae conuenienti conſtitutionem. Moleſtiam autem contra. Quod ſi voluptas tale quiddam eſt,conſtat illud quoque, ſuaue eſſe id quod talis affectionis efficiens eſt: quod autem aut eam deſtruit, aut etiam contrariam conſtitutionem efficit,moleſtum. Neceſſe igitur eſt, plaerunque ſuaue eſſe, ad id quod naturae conſentaneum eſt tendere: maximeque cum quae ex natura fiunt,ſtatum illum naturae conuenientem recuperarint. Iucunda ſunt ea quoque,quibus aſſueuimus. nam, & tanquam naturale eſt id cui aſſuefacti ſumus: & naturae ſimile quiddam eſt conſuetudo. Etenim ſaepe, & ſemper, inter ſe vicina ſunt.natura autem eius eſt quod ſemper: conſuetudo eius quod ſaepe. Et quod violentum

tum non eſt. vis enim naturae aduerſatur: & neceſſitati adiuncta eſt moleſtia: recteque dictum eſt,

Nam quicquid facere eſt cuique neceſſe, graue eſt.

Neceſſe eſt etiam omnẽ diligentiam, & omne ſtudium, ac contentionem animi moleſtam eſſe. Neceſſaria enim, & violenta haec ſunt, niſi in conſuetudinem perducta ſint. tunc autem conſuetudo voluptatem efficit. Quae autem illis contraria ſunt, ſuauia. Quocirca & remiſſiones animi, & laborum uacationes, & negligentia, & ludi, & ceſſationes, & ſomnus in rebus ſuauibus ſunt. Vacant enim omnia haec neceſſitate. Et quicquid cupimus, ſuaue eſt. nam, & cupiditas eſt iucundi appetitio. Cupiditatum autem aliae rationis expertes ſunt, aliae cum ratione coniunctae. Rationis expertes voco, quae non ex opinione naſcuntur. Tales autem ſunt, quae naturales vocãtur: vt quae corporis ſunt: qualis eſt ſitis, & fames, & cuiuslibet alimenti generis cupiditas: eaeque omnes quae verſantur in ijs quae guſtando percipimus, & in rebus venereis, omninoque in ijs quae tangi queunt, & in odoratu, auditu, aſpectu. Cum ratione autem, quae eorum ſunt, quae homines ex aliqua perſuaſione concupiſcunt. Multa enim, & ſpectare, & poſſidere cupiunt, quòd aliquid de eis audierunt, ac ſibi perſuaſerunt. Quando autem voluptate affici in eo poſitum eſt, vt motus aliquis

quis ſentiatur, phantaſia autem imbecillus quidam ſenſus eſt, & phantaſia quaedam comitatur eum qui recordatur, aut ſperat, eius quod recordatur, aut ſperat: hoc poſito, conſtat, eos qui recordantur ſperant ve, voluptate quadam affici: quodámodo enim ea ſentiunt. Itaque neceſſe eſt omnia ſuauia eo delectare, quod aut praeſentia ſentiantur, aut haereant in memoria, cum iam praeterierint, aut ſpe praecipiantur futura. Sentiunt enim homines praeſentia, praeterita meminerunt, ſperant autem futura. Iucunda autem ſunt recordatu, non ea tantum, quae cum praeſentia eſſent ſuauia erant, ſed & quaedam non ſuauia, ſi quid ex eis poſtea pulchri, ac boni conſecutum ſit. Vnde & illud dictum eſt.

Dulcis malorum eſt memoria, vbi illa effugeris.

Et illud:

Poſt mala namque viro quaedam eſt meminiſſe voluptas,
Quae paſſus, quanto extuderit quàm multa labore.

Eius autem rei cauſa eſt: quia ſuaue eſt, malo carere. Quae autem in ſpe ſunt, ita demum oblectant, ſi cum praeſentia erunt, magnam voluptatem, aut magnas vtilitates, aut ob omni moleſtia ſeiunctas allatura videantur. Omnino autem quorũ praeſentia, eorum & ſpes, & memoria plaerunque iucũda eſt. Ex quo fit, vt & iraſci ſuaue ſit: quomodo & Homerus de ira cecinit.

Cui

Cui liquidi mellis dulcedine ceſſerit humor.

Nemo enim iraſcitur ei, à quo nulla ratione putat euenire poſſe, vt poenas exigat. Ijs quoque, quibus ſe potentia, atque opibus multo eſſe inferiores vident, aut non iraſcuntur, aut minus. Et plaeriſque cupiditatibus voluptas quaedam comitari ſolet. Aut enim memoria repetentes, quomodo potiti ſint, aut ſe potituros ſperantes, voluptate quadam perfunduntur. Vt qui febricitant, ac ſiti torquentur, gaudent tum recordantes quomodo biberint, tum ſperantes fore vt bibant. ſic amantes cum perpetuo aut loquuntur, aut ſcribunt, aut verſus faciunt de amoribus ſuis, voluptatem ex eo ſentiunt. In his enim omnibus recordatione fit, vt id quod amant, ſibi etiam ſentire videantur. Immo vero in omnibus principium illud amoris eſt: cum alicuius non praeſentia tantum, ſed abſentis quoque memoria oblectantur. Itaque cũ etiam abſentia anguntur, plane amant. Luctibus quoque, & lamentationibus adiuncta eſt naturalis quaedam voluptas. Nam cum moleſtum ſit non eſſe amplius eum, qui lugetur: iucundum eſt eius recordari, eumque quodammodo intueri, & quae faceret, & qualis eſſet. vnde & illud dictum eſt.

Sic ait: & cunctis lugendi incuſſit amorem.

Dulce etiam eſt vlciſci ſe. Nam quod non conſequi moleſtum eſt, id conſequi dulce eſt. Qui autem iraſcuntur, ſi doloris ſui poenas repetere

non

non poſſint, incredibiliter cruciantur animo: gaudet autem ſpe vltionis. Iucundum eſt & vincere, non ijs modo qui victoriae cupidi ſunt, ſed omnibus. Nam qui vincit, hoc ipſo ſibi ſuperior videtur: quod quidem omnes cupiunt, aut remiſſius aut vehementius. Quando autem vincere iucundum eſt: neceſſe eſt, ſuaues etiam eſſe luſus in quibus decertatur, in quibus tibia canendo, diſputando vè contenditur. frequens enim in eis victoria eſt. & ludos talorum, & pilae, & aleae, ac teſſerarum. Idemque dicendum eſt de ludis paulo ſeuerioribus. Nam eorum quidam adhibita conſuetudine iucundi fiunt, quidam ſtatim iucundi ſunt. Vt venatio omniſque ars capiandi feras. Vbi enim certamen eſt, ibi, & victoria. Vnde, & cauſarum iudicialium, & contentioſarum diſputationum iucunda tractatio eſt ijs, qui aſſueuerunt, quique in eis valent. Honos quoque & bona exiſtimatio e numero ſunt rerũ ſuauiſſimarum. talem enim ſe quiſque putat, qualem haberi uidet: & magni pretij eſſe: eo magis ſi id dicunt ij, quos ipſe vere ſentire arbitratur. Tales autem ſunt vicini magis, quàm qui procul habitant: & qui vna verſantur: & noti, & ciues magis, quã externi: & qui ſunt, quàm qui futuri ſunt: & prudentes, quàm imprudentes: & multi, quàm pauci. Ab eis enim veriſimilius eſt vera dici. Quos autem quis valde contemnit, vt puerulos, ac beſtias, quo in honore, qua ue exiſtimatione apud eos ſit, non laborat:

ipſius

ipſius quidem exiſtimationis gratia: ſed, ſi forte, ob aliud quippiam. Eſt & amicus in rebus iucundis. Nam & amare dulce eſt: nemo enim vinum amat, quin vino gaudeat: & amari. In eã enim opinionem adducitur qui ſe amari videt, vt bonum ſe putet: quod omnes qui eius rei ſenſum aliquem habent, concupiſcunt. Amari autem eſt, ipſum propter ſe carum haberi. Iucundum eſt, & admirationi eſſe: quoniam id quoque ipſum honori eſt. Sed & adulatione permulceri iucundum eſt, & adulator ipſe iucundus. Speciem enim praebet admiratoris, & amici. Et eadem crebro facere dulce eſt. cui enim aſſueuimus, id ſuaue eſſe dicebamus. Et alia ex alijs mutare dulce. Mutando enim ad ſtatum naturae conuenientem perducimur: perpetuaq. eodem in ſtatu permanſio ſuperat habitum naturae conſentaneum. Vnde dictum eſt illud,

Rerum omnium iucunda commutatio eſt.

Propterea enim, & homines, & res ipſae iucundae interuallo temporis fiunt. mutatio enim illa quaedam eſt ex praeſenti: ſimulque quod interiecto tempore fit, id raritas ipſa commendat. Et diſcere iucundum eſt: & admirari plaerunque. Nam in admiratione ineſt quaedam diſcendi cupiditas. Itaque quod admirabile eſt, commouet etiam cupiditatem ſui: diſcendo autem conſtituitur animus in ſtatu naturae conſentaneo. Et beneficium tribuere, & accipere, iucundum eſt. nam qui beneficium accipiunt, conſe-

quuntur id quod volunt: qui autem tribuunt, oſtendũt ſe habere,& ſuperiores eſſe: quae vtraque homines appetunt. Ac quoniam iucundum eſt bene alijs facere, fit vt iucundum quoque ſit, alios corrigere:& inchoata perficere. Itemque cum ſuaue ſit diſcere,& admirari: neceſſe eſt, vt & iucunda ſint ea, quibus imitatio aliqua continetur. qualia ſunt pictorum, & ſtatuariorum, & poetarum opera: & quicquid denique bene, ac ſcienter imitatum eſt: etiam ſi res ipſa, quae imitando effiċta eſt, iuçunda non ſit. Non enim eo gaudet: ſed quia ratiocinando colligit, hoc illud eſſe: ex quo euenit, vt aliquid diſcat. Et ancipites varijque caſus, & ſeruari ex periculis quae propemodum oppreſſerint: omnia enim haec admirationem habent. Quando autem quod naturae conuenit: ſuaue eſt: & quae eiuſdem generis ſunt, & inter ſe ſimilia, plaerunque iucunda ſunt: vt homo homini, equus equo, iuuenis iuueni. Vnde ducta ſunt & prouerbia: Aequalis aequalem delectat: &, Vt ſemper ſimilem: &

Leo leonem nouit, & lupus lupum.

Et, gracculus gracculo: & quaecunque alia eiuſmodi ſunt. Quoniam autem quicquid ſimile,& eiuſdem generis eſt, idem iucundum eſt: & ita quiſque maxime affectus eſt ad ſemetipſum: neceſſe eſt omnes aut magis, aut minus ſui amantes eſſe. omnia enim haec maxime inſunt cuique erga ſemetipſum. Et quando omnes ſui

aman-

amantes ſunt: neceſſe eſt, ſua cuique iucunda eſſe: vt opera, vt orationes. Quocirca & adulatorum amantes plaerunque ſunt, & eorum à quibus amãtur: & honoris, & liberorum. ſui enim cuiuſque liberi, ipſius opera ſunt. Et inchoata perficere ſuaue eſt. ipſorum enim iam opus fit, à quibus perficitur. Et quoniam imperare ſuauiſſimum eſt, ſapientem etiam uideri ſuaue eſt. Sapere enim quiddam eſt aptum ad imperandum. Eſt autem ſapientia, multorum, & admirabilium ſciẽtia. Praeterea quia plaerique omnes honoris ſtudio tenentur, neceſſe eſt, vt & alios reprehendere iucundum ſit. Itemque in quo quis excellit, in eo tempus ponere. quemadmodum & Euripides ait.

Namq. vrget illud quiſque, & in illo temporis
Ponit diurni maximam partem libens,
In quo ipſemet ſe vincit, ac praeſtat ſibi.

Similiter autem, cum luſus iucundus ſit, omniſque animi remiſſio, & riſus: neceſſario fit, vt ridicula omnia iucunda ſint, & homines, & facta. Diſputatum autem eſt ſeparatim de ridiculis in libris de poetica. Haec igitur de ſuauibus dicta ſint: ex quibus & moleſta, quae eis aduerſantur, facile intelligũtur. Atque haec ſunt, quibus adducti homines iniuriam faciũt. Quomodo autem affecti & quos praecipue petant, nunc explicemus. Adducuntur igitur ad faciendam iniuriam, cum putant rem & effici, & à ſe effici poſſe: ſiue ſperant fore, vt cum fece-

rint,lateant: ſiue ut,re detecta,impun e abeant: ſiue vt poena minor ſit lucro,quod vel ipſi con. ſecuturi ſunt,vel i j quos amant. Quaenam igitur fieri poſſe videantur,quae minus:in ſequentibus explicabitur. Haec enim communia ſunt omnium rhetorices partium. Sperant autem poſſe ſe poenam, cum quid iniuſte fec erint, effugere ij maxime,qui dicendo valent,qui in rebus agendis verſati ſunt, multaq. eiuſmodi certamina obierunt. Tum qui amicis abundant, quique opibus. Et maxime quidem, ſi ea quae diximus habeant ipſi:ſin minus, ſi tales amicos habeant, aut miniſtros, aut participes ſceleris. His enim omnibus ſit,vt & facere poſſint, & latere,& poenam effugere. Et ſi amici ſint, vel ijs ipſis,quos iniuria afficere meditantur, vel iudicibus. Nam amici & minus ſibi cauent ab iniuria,&,ea accepta,tranſigũt potius, quàm vt eam iudicio perſequantur. Iudices autem gratificantur ijs quibus amici ſunt, eoſque vel omnino abſoluunt, vel certe leuem eis poenam imponunt. Ad latendum autem apti ſunt primum ij, quorum ipſa condicio crimini aduerſari videtur. vt ſi qui infirmo corpore eſt, accuſetur, quòd alium verberarit, aut pauper, & deformis adulterij poſtuletur. Ea quoque facile ſuſcipiuntur,quae valde in aperto ſunt, & ante oculos po ſita.nemo enim ea ſollicite cuſtodit: propterea quòd neminem prorſus putant ita audacem fore.Et quae tanta,ac talia ſunt, vt ea nemo adhuc

aggreſſus

aggreſſus ſit: ab eis enim ſibi cauet nemo. omnes ſiquidem, vt à morbis, ſic ab iniurijs vſitatis cauent ſibi: quo autem morbo nemo adhuc laborauit, ab eo ſibi cauendum nemo putat. Et quibus nemo inimicus eſt, & quibus multi: nam illi quidem ſperant fore vt lateant: quoniā ſibi ab eis nemo cauet: hi autem, & latent, quia neque videntur facile quenquam aggreſſuri fuiſſe: cum ſibi ab eis omnes cauerent: & paratam habent excuſationem, nunquam ſe id aggredi auſuros fuiſſe. Et quibus facile eſt occultare quod ſurripuerunt, aut mutata forma, aut loco, aut id facile vendere. Et qui, etiam ſi non latuerint, poſſunt à ſe periculum iudicij depellere, aut in longum tempus differre, aut iudices corrumpere. Et qui, ſi multati ſint, poſſunt multae ſolutionem repellere, aut in longum differre: aut propter paupertatem nihil habent quod amittant. Et quibus lucra quidem aperta, & manifeſta ſunt, aut magna, aut in propinquo: multae autem aut paruae, aut obſcurae, aut quae in longum diem differantur. Et id, quo perfecto, nulla poena par emolumēto eſt. quale quiddam habere tyrannis videtur. Et quibus iniuſte facta, quaeſtui, poenae autē probro tantum ſunt. Cōtraque quibus iniuſte facta laudis etiam aliquid afferunt: vt ſi eadem opera quis patri, matri ve factas iniurias vlciſcatur: quod Zenoni contigit: poenae autem aut pecunia, aut exilio, aut aliqua eiuſmodi re luuntur. Vtrique enim, & vtro-

que modo affecti facile ad inferendam iniuriam adducuntur: niſi quod non ijdem, ſed qui moribus ſunt inter ſe contrarijs. Et qui ſaepe aut latuerunt, aut poenas non dederunt. Et qui ſaepe fruſtra tentarunt aliquid efficere. Sunt enim, vt in rebus bellicis, ſic in his quidam eo ingenio, vt denuo pugnent. Et quibus voluptas lucrum ve praeſens proponitur, quod autem dolorem inurit, aut dāno eſt, aut in diem. tales enim ſunt incontinentes. Incontinentia autem in ijs omnibus rebus eſt, quae appetuntnr. Et quibus contra, in praeſentia quidem excipiendum eſt aliquid moleſti, quodve detrimento ſit: ſed voluptas, aut vtilitas poſtea cōſecutura, ac diuturnior futura eſt. continentes enim, & prudentiores talia perſequuntur. Et quae videri poſſunt fortuito feciſſe, aut neceſſitate, aut natura, aut conſuetudine: & omnino per errotem, non iniuriae faciēdae animo. Et qui ex bono & aequo ſecum actū iri ſperāt. Et qui rei alicuius indigētes ſunt. Indigent autem duobus modis: aut neceſſarijs, vt pauperes: aut ſuperuacaneis, vt opulenti. Et qui aut in valde bona exiſtimatione ſunt, aut magna infamia laborant: illi quidem, quòd nemo facile crediturus ſit, eos tale quid feciſſe: hi vero, tanquam nihilo maiore infamia futuri. Ita igitur affecti homines aggrediuntur iniuriam facere. hos autem praecipue petunt, quos dicemus, & ijs in rebus de quibus dicemus. Eos qui habent ea, quorum ipſi indigent vel ad neceſſita-

tem, vel ad abundantiam ſuperuacaneam, vel ad voluptatem fruendam. Et eos qui procul abſunt, & eos qui in proximo ſunt: nam his quidem cito aliquid eripere, illi vero non cito ſe vlciſci queunt. Exemplo ſunt ij, qui Carthaginienſes depraedantur. Et eos qui ſibi non cauent, neque diligentes ſunt in ſe, ac rebus ſuis tuendis. hos enim latere facile eſt. Et remiſſos ac negligentes. Solliciti enim hominis eſt iniurias ſuas perſequi. Et verecundos. neque enim facile adducuntur, vt de lucro contendant. Et eos qui à multis iniurias acceperunt, neque tamen eas perſecuti ſunt: tanquam qui ſint, vt in prouerbio eſt, Myſorum praeda. Et quos nunquam, & quos ſaepe laeſerunt. vtrique enim negligentes ſunt in cauendo: cum illi nunquam ab eis laeſi ſint: hi autem non iam amplius ſe laeſum iri putent. Et qui accuſati alias ſunt, aut accuſari facile poſſunt. hi enim neque iudicio experiri volunt, cum iudices metuant: neque eis fidem facere poſſunt. quo ex genere ſunt, qui inuiſi ſunt, & ij quibus inuidetur. Et eos aduerſus quos praetendere aliquid poſſunt, vt quod aut maiores eorum, aut ipſi, aut eorum amici, aut laeſerint, aut laedere voluerint vel ipſos, vel maiores, vel eos quorum ipſi curam habent. atque id eſt, quod prouerbio dicetur.

Colore tantum malitia aliquo indiget.

Et amicos, & inimicos. nam illos quidem facile

eſt, hos vero ſuaue. Et eos qui amicis carent. Et Et eos qui neque in dicendo, neque in rebus agẽdis valent. Aut enim ne aggrediuntur quidem iniuriam ſuam perſequi, aut tranſigunt, ac decidunt, aut nihil efficiunt. Et eos quibus operae non eſt tempus conterere expectantes dum aut iudicetur, aut multa ſoluatur: cuius generis ſunt hoſpites, & qui uictum ſibi induſtria ſua comparant. Tales enim, & paruo abſoluuntur, & facile ſedantur, ac conquieſcunt. Et eos qui multas iniurias fecerunt: aut tales, quales ipſi nunc accipiunt. Prope enim eſt, vt ne iniuria quidem eſſe uideatur, cum quis in eo genere iniuriam accepit, in quo eſſe ipſe iniurius in alios ſolebat. Dico autem: vt ſi quis hominem in alios petulantem, ac contumelioſum verberet. Et eos qui mali quippiam ipſis aut fecerũt, aut facere uoluerunt, aut uolunt, aut inibi eſt, vt faciant. Id enim, & dulce eſt, & pulchrũ: & prope eſt, vt ne iniuria quidẽ ſit. Et eos quibus laedendis gratum facient aut amicis, aut ijs quos admirantur, aut iis quos amant, aut dominis, aut omnino ijs ad quorum voluntatem vitam ipſi ſuam dirigunt. Et eos a quibus ſperant ſe aliquid aequi boni conſecuturos. Et eos, de quibus iam conqueſti ſunt, quibuſque amicitiam renuntiarunt. Nam & talia prope accedere videntur ad id quod iniuria uacat. Qualia ſunt quae Callippus faciebat aduerſus Dionem. Et eos, quibus alii eandem iniuriam impoſituri

ſunt,

ſunt, niſi ipſi occuparint: tanquam ne vllam quidem amplius deliberationem res capiat. Quemadmodum Aeneſidemus dicitur ad Gelonem, qui ciues ſuos in ſeruitutem redegerat, cottabia miſiſſe, vt qui, quod ipſe facturus erat occupaſſet. Et eos, quos ubi iniuria affecerint, multa poſtea iuſte facere poterunt, tanquam facile medicaturi. Vt Iaſon Theſſalus aiebat, quaedam iniuſte facienda eſſe, vt poſtea multa iuſte facere poſſis. Eas autem iniurias facile faciūt, quas multi facere ſoliti ſunt. ſperant enim ſe veniam conſecuturos. Et ea ſubripiunt, quae facile eſt occultare. qualia ſunt quae vel cito cōſumuntur, vt eſculēta: vel facile mutari poſſunt aut figura, aut colore, aut temperatura: vel quae multifariam abſcondere facile eſt. Talia autem ſunt quae facile poſſunt, & portari, & paruis in locis abſcondi: & à quibus nullo modo diſcrepantia multa, planeque ſimilia prius habebat is qui iniuriam fecit. Et quaecunque proferre ij, quibus facta iniuria eſt, pudore prohibentur: vt ſi illuſum ſit pudicitiae uxorum, aut ipſorum, aut liberorum. Et quae qui perſequatur, videatur lites ſequi. Talia autem ſunt parua, & ea quibus venia tribui ſolet. Quomodo igitur affecti iniurias faciant, & quales, & qualibus, & quam ob cauſam, haec fere ſunt. Nunc omnia iniuriarum, & omnia iuſte factorum genera diſtinctius explicemus, hinc ducto principio. Iuſta igitur & iniuſta dupliciter diſtinguuntur, tū

quod à duabus legibus manãt, tum ratione eorum ad quos referuntur. legem autem dicó aliã propriam, aliam communem: propriam quidem eam, quam ſibi quiſque populus ſtatuit, eamque aut non ſcriptam, áut ſcripto comprehenſam: communem autem eam, quae naturalis eſt. Eſt enim iuſtum quoddam natura: & iniuſtum: de quo homines, quaſi diuino quodam inſtinctu vaticinantur, etiam ſi nullã de eo inter illos cõmunicatio, aut pactio interceſſerit. Quale & Antigone apud Sophoclem dicere videtur, iuſtum eſſe affirmans, ſepelire Polynicen, quamuis uetitum ſit, quòd id natura ſit iuſtum.

Neque enim hodie ius hoc receptũ eſt, aut heri:
Aeternitate fixum ab omni ſed viget.
Neque origo quae ſit eius, vlli cognitum eſt.

Et vt Empedocles dicit de non interficiendis animalibus. Id enim non aliis quidem iuſtum eſt, aliis non iuſtum.

Sed ſeſe in populos ſpatia alta per aetheris oẽs
Porrigit, effuſo ſplendet qua lumine caelum.

Et vt Alcidamas in Meſſeniaco dicit. Eorum quoque ratione ad quos pertinet, in duo genera diſtinguitur. Nam tum quae facienda ſunt, tum quae non ſunt, aut ad totam communitatem, aut ad unum aliquem ex communitate referuntur. Vnde & iuſte, & iniuſte facere duobus modis aliquis poteſt. aut enim ad unum aliquem certum, ac definitum pertinet, quod factum eſt aut in commune. Nam qui adulterium facit, aut

aut verberat, vnum aliquem laedit: at qui militiam detrectat, ipſum commune. Cum igitur omnia iniuriarum genera diſtincta ſint, aliaeq. ad ipſum commune, aliae ad aliũ alios ve pertineant. ſi prius repetierimus, quid ſit iniuriam accipere, cetera perſequamur. Iniuriam igitur accipit, cui quid ſit iniuſte à ſponte facientibus. Supra enim definitum eſt, eum demum iniuriã facere, qui ſponte agit. Quoniam autem neceſſe eſt, eum, qui iniuriam accepit, laedi, & inuitum laedi: laeſionũ quidem genera ex ijs quae ſupra diximus perſpicua ſunt. Bona enim & mala per ſe antea diſtinximus. Sponte etiam fieri docuimus ea, quae & ſcientes faciunt, & non coacti. Itaque neceſſe eſt omnes accuſationes aut ad commune aut ad priuatum referri, & de eo eſſe quod quis commiſit, aut neſciens, & inuitus, aut ſponte & ſciens: idque aut conſulto aut aliqua animi permotione. Se de ira quidem dicetur, vbi de animi perturbationibus agemus: qualia autem, & quomodo affecti conſulto faciant, in ſuperioribus dictum eſt. Quoniam autem ſaepe, cum ſe id quod obijcitur, feciſſe fateantur, ipſam criminis inſcriptionẽ non agnoſcunt: aut negant factum ſuum, tale eſſe, vt ea inſcriptione notandum ſit: exempli cauſa, cepiſſe quidem ſe, ſed furatos non eſſe: & priores uerberaſſe, neque tamen contumeliam feciſſe: & commiſcuiſſe quidem corpus, ſed adulterium non feciſſe: aut furatos eſſe, ſed non feciſſe ſa-

crilegium

crilegium: neque enim quidquam abſtuliſſe, quod Deo ſacrum eſſet: aut coluiſſe quidē, ſed non agrum publicum: aut collocutos quidem cum hoſtibus, ſed non prodidiſſe: propterea haec quoq. accurate prouidenda, ac diſtinguenda ſunt: quid ſit furtum, quid contumelia, quid adulterium: vt ſiue probare velimus eſſe, ſiue non eſſe, poſſimus, quid in quaque re iuris ſit patefacere. Sunt autem haec omnia in eo poſita, vt id quo de agitur, iniuſtum eſſe, & improbum, an non iniuſtum eſſe doceamus. Improbitas enim & ipſum iniuſte facere ex conſilio pēdet. Eius autem generis nomina, vt contumelia, vt furtum, etiam conſilium adſignificant. Non enim ſiquis uerberauit, ideo ſtatim contumeliam fecit: ſed ſi certo conſilio, vt ignominia afficiendi eum quem uerberauit, aut vt ipſe ex eo uoluptatē perciperet. Neque quiſquis clam quid ſuſtulit, omnino furatus eſt: ſed ita demum, ſi animo nocendi ei cuius res eſt, eamque auertendi. Vt autem in his, ſic & in alijs ſe res habet. Quando autem iuſtorum, & iniuſtorum duo genera eſſe dicebamus: vnum eorum quae ſcripta ſunt, alterum eorum, quae non ſcripta: de ijs quidem, de quibus leges loquuntur, dictum eſt: eorum autem quae ſcripta non ſunt, bipertita etiam diuiſio eſt. Nam alia quidem ſunt, quae cum eximia quadam, aut uirtute, aut improbitate coniuncta ſunt: quibus laudes, honores, dona, aut contra, dedecus atque infamia

propo-

propoſita eſt. Vt gratiam habere benemerito, aut ei uiciſſim benefacere: & promptum eſſe ad opem ferendam amicis: & quaecunque alia eius generis ſunt. Alia vero ſunt, quaſi ſupplementum quoddam legis ſcriptae. Iuſtum enim videtur etiam id, quod aequum bonum eſt, & aequum bonum eſt ius quoddam ſcripta lege praetermiſſum. Euenit autem hoc, partim inuitis eis qui leges ſcribunt, partim etiam ſponte ipſorum. Inuitis quidem, cum quid eorum intelligentiam effugit: ſpōte autem, cum quid certo definire non poſſunt: immo vero uniuerſe quidem loqui neceſſe eſt: res autem non ita ſe habet: ſed plaerunque. Et quaecunque definire facile non eſt, propter infinitatem: vt quanto & quali ferro quis alium vulnerarit. aetas enim defecerit, ſi quis ea enumerando perſequi velit. ſi res igitur indefinita ſit, & de ea tamē ferenda lex ſit, legem vniuerſe loqui neceſſe eſt. Itaque etiam ſi annulum quiſpiam habens, manus alicui intulerit, aut percuſſerit, lege quidem ſcripta tenetur, & iniuſte facit: re vera autem, iniuſte non facit: atque id aequum bonū eſt. Quod ſi aequum bonum eſt, quod diximus, facile intelligitur, quaenam aequa & bona ſint: quae minus: quique aequitatis amantes homines ſint. nam & quibus oportet veniam tribuere aequum eſt, & non parem poenam ſtatuere ijs quae per errorem, & iis quae per iniuriam admiſſa ſunt: neque erratis, infortuniis. Sunt au-

tem

tem infortunia quidem, quae praeter ratione͂, & ſine malitia: errata autem, quae, non illa quidem praeter rationem, ſed tamen ſine malitia: at iniuriae, quae neque praeter rationem, & cu͂ malitia coniuncta ſunt: nam quae cupiditate fiunt, eadem ab improbitate proficiſcuntur. Aequum eſt etiam iis quae humana imbecillitas fert, ignoſcere. Neque legem, ſed legiſlatorem ipſum intueri. Neque verba legis, ſed ſententiam eius qui legem tulit. Neque quid factu͂ ſit, ſed quo animo, ac conſilio factum. Neque partem ſed totum. Neque qualis ſit nunc is qui inſimulatur; ſed qualis aut ſemper aut plaeru͂que fuerit. Et magis in memoria habere quid boni acceperis, quàm quid mali. Et beneficiorum quae accepit, potius, quàm eorum quae contulit. Et aequo animo acceptam iniuriam ferre. Et malle verbis, quàm factis, rem decerni. Et malle ad arbitrum ire, quàm ad iudicem. Arbiter enim aequitatem intuetur: at iudex legem. & eius rei cauſa repertus eſt arbiter, vt aequitas valeat. De aequis igitur, & bonis ita diſputatu͂ ſit. Maiores autem iniuriae ſunt, quae a maiore iniuſtitia manant. Quo fit, vt etiam quae minimae videntur, interdum ſint maximae. Quemadmodum Melanopum accuſabat Calliſtratus, quod eos qui templum facie͂dum redemerant, in ſingula capita ſeſquiobolo fraudaſſet. At iuſtitiae contraria ratio eſt. Cauſa autem eſt: quoniam ui ac poteſtate ſuperant. Qui enim ſeſqui

obolos

obolos furatus eſt, nullo fraudis genere abſtenturus videtur. Interdum igitur maius diiudicatur hoc modo, interdum ex damni dati magnitudine. Et cui par poena reperiri non poteſt: ſed quaecunque ſtatuatur, minor eſt. Et cui remedium nullum adhiberi poteſt. Odioſum enim eſt, quicquid immedicabile eſt. Et pro quo poenas exigere is, qui iniuria laeſus eſt, non poteſt. immedicabile enim eſt. Omnis enim vltio ac coercitio medicina quaedam eſt. Et ſi is qui iniuriam accepit, ipſe graue de ſe ſuppliciũ ſumpſit. Multo enim maiore poena dignus eſt qui fecit. Vt Sophocles Euctemonis cauſam agens, qui ſe ob illatam ſibi cõtumeliam ingulauerat, negauit ſe minoris litem aeſtimaturum, quàm quanti eam is qui iniuriam acceperat ipſe ſibi aeſtimaſſet. Et quod quis ſolus, aut primus, aut non multorum exemplo admiſit. Magnum eſt etiam eadem in re ſaepe peccare. Et ſi propter quempiam quaeſita, & excogitata ſint ea quae ad prohibendum, & ad multandum valent. Vt Argis poenam in eum ſtatuunt, qui cauſam legi ferendae dedit. Et propter quem aedificatus eſt carcer. Et iniuria, quo ferina quaeque magis eſt, eo maior: & quo quaeque magis conſulto, ac cogitato facta eſt. Et quod qui audiunt, cohorreſcunt potius, quàm miſereantur. Et oratoria quidem talia ſunt: quod quis vno facto multa iura violauerit, ac migrauerit: vt iuſiurandum, dexteras, fidem datam,

connubij

connubij iura. Videtur enim quaſi cumulus quidam iniuriarum. Et ſi quis eo ipſo in loco iniuſte fecerit, vbi qui id faciunt, poenis affici ſolent. quod faciunt falſi teſtes. Vbi enim non iniuſte fecerit, qui ne in iudicio quidem id facere veretur? Et quae maximum pudorem incutiunt. Et ſi quis eum laeſit, à quo beneficium acceperat. Multis enim modis iniuſtus eſt; cum ei & damnum dat, & beneficium non reddit. Et ſi aduerſus iura non ſcripta. melioris enim viri eſt, iuſtum eſſe citra vllam neceſſitatem. At ſcripta iura neceſſitatem imponunt, non ſcripta nullam. Alio autem modo, qui aduerſus ſcripta. nam qui neque terrore legum, neque propoſitis poenis ab iniuria abſterretur, multo iniuſtior fuerit, vbi nulla poena propoſita eſt. De maiore igitur, & de minore iniuria diximus. Nunc de ijs faciẽdae fidei rationibus quae artis expertes vocantur, ſequitur, vt breuiter diſſeramus. Sunt enim iudiciorũ propriae. Sunt autem numero quinque: Leges, teſtes, pacta cõuenta, quaeſtiones, iuſiurandum. Primum igitur dicamus de legibus, quomdo tractãdae ſint, ſiue hortetur quis, ſiue auocet: ſiue accuſet, ſiue defendat. Conſtat enim ſi lex ſcripta cauſae noſtrae aduerſetur, vtendum eſſe communi lege, & ijs quae aequitati conſentanea ſunt, vt iuſtioribus. Et hoc eſſe optimo animo iudicare, non id quod ſcriptum eſt, praefracte ſequi. Tum aequitatem quidem ſemper manere; neque vnquam

mutari:neque communem illam legem. At leges ſcriptas ſaepe mutari. Vnde dictum eſt in Antigone Sophoclis. Ita enim ſe illa defendit, quòd fecerit quidem aduerſus legem Creontis: ſed non aduerſus legem nón ſcriptam.

Neque enim hodie ius hoc receptũ eſt, aut heri.

Et

Migrare ego has mortalis vllius metu
Nunquam forem auſa.

Et ius verum quiddam eſſe atque utile, non autem quod videtur. Itaque ne legem quidem ſcriptam. non enim facit id, quod opus ac munus eſt legis. Et iudicem eſſe quaſi ſpectatorem quẽdam ac probatorem nummorum, vt ius aeroſũ diſcernat à uero. Et melioris viri eſſe, leges nõ ſcriptas ſequi, atque eas conſtanter obſeruare quàm ſcriptas. Illud quóque videndum eſt: num lex alicui legi probatae, aut etiã ipſa ſibi aduerſetur. Exempli cauſa. Lex eſt quae pacta conuẽta rata eſſe iubeat: at alia lex vetat, ne aduerſus legem pacta vlla fiant. Et num ambigua ſit: vt torquere eam liceat: ac tunc vtram in partem deflexa, iuſtior ac cauſae noſtrae vtilior videbitur, ita ea uti. Et ſi res quidem, propter quas lex lata eſt, non amplius maneant, lex tamen ipſa maneat: hoc planum facere, & aduerſus illam hac ratione pugnare conabimur. Quod ſi lex ſcripta pro nobis faciat, tunc dicemus, quod iurant iudices, ſe optimo animo iudicaturos, non eo receptum eſſe, ut aduerſus legem iudicare liceat:

ſed, ne periurio obligentur, ſi forte legem non intellexerint. Et neminem perſequi id quod ſimpliciter bonum eſt, ſed id quod ſibi. Et nihil intereſſe, non condantur leges, án non obſeruentur. Et ne in alijs quidem artibus expedire, velle aduerſus earum praecepta ingenioſum uideri. Non enim tam nocere errorem medici, quàm ſi quis ſe aſſuefaciat ad non parẽdum ei, cuius eſt imperare. Et hoc eſſe quod dicitur, velle eſſe ſapientiorẽ legibus: quod ijs legibus prohibetur: quae in maxima commendatione ſunt. Ac de legibus quidẽ ita diſputatum ſit. Ad teſtes autem quod attinet, teſtes duorum generum ſunt: alij antiqui, alij recentes: & horum alij, qui in periculum ueniunt, alij, qui extra periculum ſunt. Antiquos voco poetas, alioſque illuſtres viros, quorum iudicia nota, & teſtata ſunt. vt Atheniẽſes in controuerſia de Salamine Homerum teſtem adhibuerunt. Et Tenedij nuper Periandrũ Corinthium aduerſus Sigeenſes. Et Cleophon aduerſus Critiam vſus eſt elegiacis uerſibus Solonis: cum diceret domum ipſius iampridẽ turpibus delicijs deditam fuiſſe. neque enim, ni ita eſſet, dicturum fuiſſe Solonem.

Dic flauo Critiae, patris vt praecepta ſequatur.

De praeteritis igitur eiuſmodi teſtes ſunt. de futuris autem, & oraculorum interpretes: ut Themiſtocles, quod Deus, vt ſe ligneis moenibus tuerentur, moneret, hoc eum dicere, nauali eſſe proelio dimicandũ: & prouerbia, quaeque vul-

go iactata ſunt, teſtimonia ſũt. Vt ſi quis auctor ſit, ne amicitiam conſtituamus cum ſene, ei pro teſtimonio erit prouerbium:

Ne ſeni faxis benigne.

Et vt filios occidat, qui patres occidit.

Deſipit occiſo natos qui patre relinquit.

Recentes autem qui & illuſtres ſunt, & aliqua de re iudicarunt: Nam vtilia ſunt eorum iudicia ijs qui ijſdem de rebus controuerſantur. Vt Eubulus in iudicijs vſus eſt aduerſus Charetem eo, quod dixerat Plato in Archibium: increbuiſſe in ciuitate, vt multi improbos ſe eſſe fateantur: Et qui ſi mentiri videantur, in partem periculi veniunt. Tales igitur talibus tantum de rebus teſtes ſunt: fuit, aut non fuit: eſt aut non eſt: quale autem quidque ſit: vt iuſtum, an iniuſtum; vtile, an inutile, teſtes idonei non ſunt. At teſtibus ab aetate noſtra remotis, etiam his in rebus maxima habetur fides. Corrũpi enim non poſſunt. Rationes autem de teſtibus in vtramque partem hae ſunt. Teſtes quidem non habenti, ex argumentis iudicandum eſſe: atque id eſſe quod dicitur, optimo animo iudicare. Neque fieri poſſe, vt argumenta, pecunia propoſita adducantur ad iudices fallendos. Neque vnquam argumenta conuinci, quòd falſum pro teſtimonio dixerint. Habenti autem aduerſus eum qui illis deſtitutus eſt, dicendum eſt, argumenta iudiciorum metu nõ teneri. Et nihil opus futurum teſtibus, ſi argumentis cuiuſque rei veritas co-

gnoſci poſſet. Teſtimonia autẽ alia quidem ſũt de ipſo, alia de aduerſario: & alia quidẽ de re, alia vero de moribus. Ex quo conſtat, nunquam defutura eſſe vtilia teſtimonia. Si enim de re non ſuppetent, quibus aut confirmetur id quod à nobis dicitur, aut quod ab aduerſario, refellatur: at de moribus vel noſtris in bonam partẽ, vel aduerſariorum in contrariam, non deerunt. Cetera vero de teſte aut amico, aut inimico, aut inter vtrunque interiecto: aut bonae exiſtimationis, aut de quo mala opinio ſit, aut media: & quaecunque eiuſmodi diſcrimina ſunt, iiſdem ex locis duci queunt, ex quibus ducuntur etiam enthymemata. Ad pacta conuenta autem quod attinet, eatenus in eis tractandis munus oratoris verſatur, vt ea vel exaggeret, vel deprimat, aut fidem eis conciliet, aut detrahat: hoc eſt, ſi cauſam quidem ſuam adiuuent, vt eis fidem cõciliet, eaque rata eſſe debere confirmet, ſin pro aduerſario faciant, contra. Ad fidem igitur eis vel conciliandam, vel detrahendam: eadem plane ratio eſt, quae in teſtibus. quales enim fuerint, qui tabulis ſubſcripſerint, qui ve eas adſeruarint, tales & tabulae ipſae habebuntur. Ac ſi quidem uterque fateatur pactum initum eſſe: ſi quidem à nobis faciat, amplificanda erit uis illius. Nam pactum lex quaedam priuata eſt, & de certo negotio. Et pacta quidem non ita demum rata ſunt, ſi cum lege conſentiant: at leges pactis robur, ac firmitatem tribuunt. Omninoque

ninoque lex ipſa pactio, ac conuentio quaedam eſt: ita ut quicunque fidem fallit, pactioneſque ſubuertit, is leges ipſas tollere videatur. Praeterea plaeraque inter homines negotia pactis continentur: ut ſi quis ea irrita faciat, is eadem opera mutuum inter homines cõmercium tollat. Sed & cetera quae huc conueniunt, in aperto ſunt, nulloque negotio uideri queunt. ſin cauſae noſtrae aduerſentur, & aduerſarios ſubleuent: primum quidem quaecunque aduerſus legem, quae cauſam noſtram laederet, dici poſſunt, eadem huc quoque conueniunt. Abſurdum enim eſt, cum legibus, ſi recte poſitae non ſint, ſed aberrauerint, qui eas tulerunt, ſtandum non putemus, ſi pactis neceſſario ſtandum arbitremur. Dicemus etiam iudicem iuris quaſi diſpenſatorem eſſe: vt eum, quid iuſtius ſit, non quid pactis comprehenſum, ſpectare oporteat. Et ius quidem peruerti non poſſe, neque fraude, neque per vim: natura enim valere: at pacta interdum iniri, & deceptis hominibus, & coactis. Praeterea conſiderandum, num cõuentio repugnet alicui legi aut ſcriptae, aut communi, & iis quae iuſta, quaeque honeſta ſunt. Itemque num aliis conuentionibus, ſeu poſterioribus, ſeu prioribus. Aut enim poſteriores ratae ſunt, priores autem irritae: aut priores iuſtae, poſterioribus autem admiſta fraus eſt: vtro modo nobis expediet. Videnda quoque eſt utilitas: ſic ubi forte ipſis iudicibus talium pactionum obſeruatio no-

citura ſit. Et quaecũque alia eiuſmodi ſunt: nam ea quoque facilè uideri queunt. Quaeſtiones autem teſtimonia quaedam ſunt. Idcirco autem eis tribuitur fides: quod neceſſitas quaedam adiuncta eſt. Non eſt igitur difficile, quae circa eas dici poſſint, videre: quibus aut confirmentur, ſi pro nobis faciant: vt quod ſolae ex omni teſtimoniorũ genere uerae ſint: aut ſi aduerſus nos, & aduerſarium ſubleuẽt, diſſoluat quis eas, & eneruet, diſputans aduerſus totum illarum genus. Nam ij quibus adhibẽtur tormenta, nihilo minus falſa dicunt, quàm vera: interdum obdurantes ne vera dicant, interdum facile mentientes vt cruciatu citius liberentur. Habẽda autem in promptu exempla ſunt nota iudicibus, quibus ita uſuueniſſe doceamus. Iuriſiurandi autẽ quadripertita tractatio eſt. Aut enim illud defert, aut accipit, aut neutrum, aut alterum quidem facit, alterum detrectat: id eſt, aut defert, ſed non accipit: aut accipit, ſed non refert. Ac praeter haec omnia alia etiam ratio eſt, cum iuratum eſt aut ab hoc, aut ab illo. Qui igitur non defert, dicet ſe id non facere, quoniam homines facile peierant. Et quod aduerſarius quidem, ſi iurauerit, liberabitur onere ſoluendi: at ſi non iurauerit, ſperat ipſe fore, vt iudices eum damnent. Et malle ſe eius rei periculum facere in iudicibus: illis enim ſe fidere, aduerſario non fidere. Qui accipere non vult, turpe ſibi videri dicet, pro pecunia iurare, Et ſe, ſi improbus eſſet, facile

facile iuraturum fuiſſe. praeſtat enim ut aliquid lucri facias, improbum eſſe, quàm gratis. at ſe, ſi iurauerit, habiturum pecuniam, non habiturũ, ſi non iurauerit. Atque ita iuriſiurandi detrectatio à bonitate quadam proficiſci videbitur, non à peierandi metu. Et Xenophanis dictum huc accommodari poteſt: non eſſe aequam prouocationem diuini numinis contemptori aduerſus pium, ac religioſum. tantundem enim eſſe, ac ſi robuſtus infirmum prouocet, ut aut uerberet ipſe, aut uapulet. Qui iuſiurandum accipiet, dicet ſe ſibi fidem habere, aduerſario non habere. Et inuerſo Xenophanis dicto ita vtetur, aequum eſſe ſi qui Deum negligit, iuſiurandum deferat, is autem qui Deum metuit, iuret. Neque ferẽdum viſum iri, ſi qua de re iuratos alios iudicare vult: de ea iurare ipſemet nolit, At qui defert, dicet pium eſſe totam rem Deis permittere. Et aduerſario nihil opus eſſe aliis iudicibus: ſe enim illi iudicandi poteſtatem facere. Abſurdum autem eſſe, qua de re ipſe iurare nolit, ſi de ea iurare alios poſtulet. Quando autem, quomodo ſingula ſeorſim tractanda ſint conſtat, illud quoque conſtat, quomodo debeant copulata tractari. Vt ſi quis accipere quidẽ vult, ſed deferre non vult: aut contra deferre quidem, ſed nõ accipere: aut ſi vtrumlibet facere paratus eſt, aut ſi neutrum. Nam vt res ipſas, ſic quae in quaque dicenda erunt, ex iis quae iam diximus, copulari neceſſe eſt. Quod ſi iuratum ſit, & iuſiurandum ei

ipſi qui iurauit aduerſetur, negabit, periurium eſſe, eo non ſtare. Nam & qui iniuſte facit, ſponte facit: & qui peierat, iniuſte facit: at quae per vim, aut per errorē fiunt, ab inuitis fiunt. Recurrendum igitur eo eſt, ut peierare, nō in ore, ſed in mente poſitum eſſe dicamus. At ſi iurauerit aduerſarius, dicemus, omnia peruertere eum, qui eo quod ipſe iurauit, ſtare nolit. Nam ob eam cauſam etiam iis legibus vtimur, in quas iurauimus. Et, A vobis, quidem, iudices, poſtulamus, vt ea quae iuraſtis, obſeruetis: nos autem iis quae iurauimus, ſtare nolemus? Et quicquid aliud amplificando dici poteſt. Ac de probationibus quidem artis expertibus haec dicta ſint.

ARISTOTELIS RHETORICORVM LIBER SECVNDVS.

M. ANTONIO MVRETO Interprete.

VNDE igitur ducēda ſint ea, quibus utamur in ſuadendo, ac diſſuadendo, vituperando, ac laudando, accuſando, ac defendēdo: tum quae opiniones ac propoſitiones vtiles ſint ad faciendam in his rebus fidem, diximus. Fere enim de ijs, & ex ijs ducuntur enthymemata proprie in vnoquoque genere orationum. Quando autem rhetorica ad exiſtimationem audientium dirigitur: nam & qui deliberant, iudicant, & qui iudicia exercent: neceſſario videndum eſt oratori, non tantum vt oratio ipſa apta ſit ad demōſtrandū, & ad faciēdam fidem: ſed & vt ipſe cuiuſdam modi videatur: & eum cuius exiſtimatio eſt, certo quodam modo afficiat. Multum enim intereſt ad fidem, maxime quidem in deliberationibus, dein de autem etiam in iudicijs, cuiuſmodi videatur

is

is qui dicit, & quomodo eum erga ſe affectum eſſe ij qui audiunt arbitrentur: tum praeterea quomodo ipſi quoque affecti ſint. Horum autẽ in delibetationibus quidem vtilius eſt, eum, qui ſententiam dicit, talem videri: in iudiciis autem auditorem hoc aut illo modo affectũ eſſe. Neque enim eadem videntur ijs qui amant, & ijs qui oderunt, neque iratis, & ijs qui ſedato ac compoſito animo ſunt: ſed aut omnino alia, aut certe non aeque magna. Nam qui amat eũ de quo iudicat, is facile culpam ipſius aut nullam eſſe, aut exiguam putat: in eo autem qui odit, contra euenit. Et cupienti quidem, atque ad bene ſperandum propenſo, ſi ſuaue ſit quod futurum proponitur: & fore, & bonum fore videtur: ei autem qui & cupiditate vacuus eſt, & aegre ad ſperandum adducitur, contra. Tres igitur cauſae ſunt, cur qui dicunt digni videantur quibus habeatur fides: nam, praeter argumenta, tot ſunt ea propter quae credimus. Sunt autẽ haec prudentia, virtus, & beniuolentia. Nam propter haec omnia, aut propter eorũ aliquod, in dicendo, aut in dando conſilio mentiuntur. Aut enim per imprudentiam non recte opinantur: aut, cum recte opinentur, per improbitatem non dicunt ea quae videntur: aut prudentes quidem & boni viri ſunt, ſed non beneuolẽtes. Quo fit, vt, cum, quid ſit factu optimum, norint, nõ tamen id ſuadeant: neque alia praeterea eius rei cauſa reperiri poteſt. Neceſſe igitur

tur eſt, eum in quo haec omnia ineſſe videantur, fide dignum ab auditoribus exiſtimari. Ac prudentiae quidem & probitatis opinio quibus rebus conciliari queat, ex iis quae de virtutibus antea diſputata ſunt, petendũ eſt. Nam quibus rationibus efficimus, vt alius talis habeatur; iiſdem conſequi poterimus, vt ipſi quoque tales eſſe videamur. De beneuolentia autem, & amicitia, in ea, in quam nunc ingredimur, motuũ animi explicatione dicetur. Motus autem animi, quibus immutati homines aliter, atque aliter iudicant, ſunt ij, quibus conſequens eſt moleſtia, & uoluptas. Vt ira, miſericordia, metus: quaeq; alia huiuſmodi ſunt, eiſue aduerſantur. Horum autem vniuſcuiuſque tractatio tripertita eſſe debet: vt, exempli cauſa, cum de ira diſſeritur, quomodo affecti homines propenſi ad iram ſint, & quibus, quaſque ob cauſas iraſci ſoleant, explicetur. Nam ſi horum unum, aut alterum, non autem omnia, teneamus, non poterimus arbitratu noſtro iram in audientium animis gignere. Eademque eſt ratio ceterorum. Vt igitur in ſuperioribus propoſitiones quaſdã communes deſcripſimus, ita in his quoque faciamus, deque eis eadem ratione, & via diſſeramus. Sit igitur ira, appetitio cum aegritudine coniuncta, ulciſcendi, opinione quidem noſtra, eius, qui aut nos ipſos, aut noſtrorum aliquem, cum id eum facere non conueniret, neglexiſſe videatur. Quod ſi haec irae vis atque

natura

natura eſt, neceſſe eſt eum qui iraſcitur, certo, ac definito alicui iraſci, verbi cauſa, Cleoni, nō autem vniuerſe homini: idque, quòd is aut ſibi, aut ſuorum alicui quippiam fecerit, facturus ve fuerit. Et omni irae comitari voluptatē quandam, eam videlicet, quae capitur ex ſpe futurae vltionis. Suaue enim eſt cuique, conſecuturum ſe putare quae appetit. Nemo autem appetit ea, quae nullo modo poſſe fieri putat. At qui iraſcitur, appetit. Quocirca praeclare de ira dictū eſt.

quae melle liquenti
Suauior, humano ſuccenſa in pectore gliſcit.

Conſequitur enim voluptas quaedam, tum ob eam quam diximus cauſam: tum quod qui irati ſunt, toti iam nunc in vlciſcendo, mente & cogitatione verſantur. Itaque ſpecies ea, quae tunc obuerſatur animo, talem quandam voluptatem efficit, qualis eſt ea quae capitur in ſomnijs. Quando igitur negligere eſt, ita de re aliqua opinari, vt ea nihili facienda videatur: (ſiquidē & mala & bona, & quae ad ea pertinent, digna ſtudio ducimus: quae autem aut plane nullum, aut perexiguum momētum habent, ea nihili facienda arbitramur) tria ſunt neglectus genera: contemptio, incommodatio, & contumelia. Nam & qui contemnit, negligit: quae enim nihili facienda ducunt, ea contemnunt: & quae nihili ſunt, negligunt. Et qui incommodant, negligere videntur. Eſt enim incommodatio, ſtudiū impediendi ea quae alius vult, non vt is, qui ita alium

alium impedit, fructum vllum ex eo percipiat: ſed tantum, vt ne ille alter id quod vult conſequatur. Quando igitur nullum in eo commodum ſuum ſequitur, illum alterum negligit. Certe enim neque eum ſibi nocere poſſe putat, metueret enim, non negligeret: neque quidquã adferre. quod quidem alicuius momenti ſit: daret enim operam, vt ei amicus eſſet. Is quoque qui contumeliam facit, negligit. Eſt enim contumelia, ea facere, aut dicere, quae cum alterius ignominia coniuncta ſint: non vt is qui facit, commodum ullum ex eo conſequatur, neque quod ei quidquã factũ ſit, cur id facere debeat: ſed vt libidini ſuae obſequatur. Qui enim referunt, non contumeliam faciunt, ſed vlciſcuntur. Cauſa autem voluptatis, quam nonnulli facienda contumelia capiunt, ea eſt, quòd quibus male faciunt, eis ſe ita demum ſuperiores putant. Quare & iuuenes, & diuites contumelioſi ſunt: ita enim dum faciunt, ſibi ſuperiores uidentur. Contumeliae autem proprium eſt, detrahere alteri dignitatem: id autẽ qui facit, negligit. quod enim nihili eſt, id nullo in pretio eſt, neque vt bonum, neque vt malum. Vnde iratus Achilles ita loquitur.

Omni me Atrides plane ſpoliauit honore.
Nã mihi praecipuũ dederãt quod mun⁹ Achiui
Praereptũ, ſuaq. adductum in tentoria ſeruat.

Et

Nullius vt pretij, atque incerta ſede vagantem.

Vt

Vt qui propterea iraſcatur. Conuenire autẽ putant, ſe magni fieri ab inferioribus genere, potentia, virtute; omninoque qua quiſque in re multo alium ſuperat. Vt pecunia pauperem, diues, dicendi facultate eloquens indiſertum; qui imperat, eum qui imperio ſubeſt: qui ſe dignũ qui imperet putat, eum qui dignus eſt cui imperetur. Vnde illud,

Regum magna ira potentum eſt.

Et,

Conceptam tamen iram alta ſub mente recõdit.

Stomachantur enim propter eum, quem ſupra ceteros obtinent, dignitatis gradum. Itemq. ijs à quibus bene ſibi fieri putant oportere. Sũt autem ij quibus quiſque bene fecit, aut facit: aut ſuorũ aliquis, aut cauſa ſua, aut vult, aut voluit. Iam igitur conſtat & quomodo affecti ipſi iraſcantur, & quibus, & quas ob res. Nam ipſi quidem, cum aegro animo ſunt. Appetit enim aliquid is cui aegre eſt. Siue igitur quis ei directo aduerſetur, vt ſi ſitienti obſtet ne bibat, ſeu non plane directo, peraeque tamen idem facere videtur. Et ſiue contra tendat quis, ſiue etiam nõ adiuuet, ſeu qua alia in re moleſtus ſit ita affecto, ijs omnibus, is qui ita affectus eſt, iraſcitur. Quare & qui egrotant, & quos paupertas vrget, & qui amant, & qui ſitiunt, omninoq. qui quid cupiunt, neque id conſequi poſſunt, iracundi ſunt, & facile incitantur, praeſertim aduerſus illos qui praeſentem ipſorum ſtatum negligunt

Vt

Vt aegrotus quidem aduerſus eos qui ſe negligunt in ijs quae ad morbum pertinent: qui paupertate premitur, in ijs quae ad paupertatem: qui bellum gerit, in ijs quae ad bellum: qui amat, in ijs quae ad amorem: itidemque in ceteris. Prout enim quiſque affecto, ac perturbato animo eſt, ita in eo quaſi via ſtrata ac munita eſt ad iram ex hac, aut ex illa re concipiendam. Praeterea vero, ſi contra expectabat fore. Maiorem enim moleſtiam inurit, quod valde praeter opinionem accidit: vt & magis delectat, ſi quod volumus, eueniat. Ex ijs igitur perſpicuum eſt, quae horae, tempora, affectiones, aetates facile ad irã incitari queant: & quando, & vbi. Conſtat etiam, quo magis in eis ſunt, eo incitari facilius. Ergo ipſi quidem ita affecti facile ad iram impelluntur. Iraſcuntur autem ijs qui derident, qui ludibrio habent, qui dictis aculeatis mordent, ac configunt. contumelia enim afficiunt. & ijs qui talia damna inferunt, vt in eis inſit ludibrij, ac contumeliae ſignificatio. Neceſſe autem eſt talia eſſe, quaecumque neque vlciſcendi cauſa fiunt, neque vtilitatis quidquam adferunt facientibus. iam enim per contumeliam fieri videntur. Et maledicentibus ac contẽnentibus ijs in rebus, in quibus ipſi maximum ſtudium ponunt. vt qui honorem captant e ſtudio philoſophiae, ſi quis eos in philoſophia non magni pretij eſſe dicat: aut de forma eorum detrahat, qui ſe formoſos videri ſtudent

dent: eodemque modo in ceteris. Multo autem magis iraſcuntur, ſi ſuſpicentur, ea, quibus ornati videri volunt, ſibi non ineſſe, aut omnino, aut nõ valde, aut etiam ſe tales nõ videri. Quod ſi ſe egregie inſtructos putent iis bonis, in quibus punguntur, quid in ſe dicatur, non laborãt. *Et* amicis magis, quàm non amicis. putant enim cõuenientius eſſe, bene ſibi ab ijs fieri, quàm ab eis qui amici non ſunt. Et ijs qui ipſis honorem habere, eoſque curare conſueuerant, ſi id facere deſierint. nam & ab ijs ſe contemni putant. alioqui enim idem facturos quod prius. *Et* ijs qui non viciſſim benefaciunt, neque parem gratiam referunt. *Et* ijs qui cõtrarijs rebus ſtudent, ſi inferiores ſint. contemnere enim hi omnes videntur. atque hi quidem qui contraria ſtudia ſequuntur, videntur eos quibus aduerſantur pro inferioribus habere: illi autem qui gratiam non referunt, ita ſe gerere, quaſi ab inferibus acceperint. Maior etiam ira cõmouetur, cum qui contemnunt alios, ipſi nullo loco, ac numero ſunt. Poſitum eſt enim iram excitari, cum quis ab ijs contemnitur, à quibus non cõuenit. conuenit autem inferioribus, non contẽnere. *Et* amicis iraſcuntur, tum ſi vllam benedicendi, aut benefaciendi occaſionem praetermittant, tum multo magis, ſi contraria faciant: ſiue etiam amicorum indigentiam non animaduertant, vt Antiphontis Plexippus Meleagro. Signum enim neglectus eſt, nõ animaduertere,

nam

nam quae curamus, ea nos non latent. Et ijs qui infortunijs ipſorum laetantur: omninoque ijs quos in aduerſis rebus ſuis tranquillo eſſe animo vident. Alterum enim inimici ſignum eſt, alterum eius qui paruifaciat. Et ijs qui non curant, ſint ne moleſti futuri. Vnde & ijs, qui mala nuntiant, iraſcuntur. Et ijs qui aut audierunt de ipſis, aut in eis viderunt quae turpia ſunt. Similes enim ſunt aut contemnentibus aut inimicis. Amicorum eſt enim vna condoleſcere. Omnes autem, cum mala ſua ſpectant, dolent. Sunt autem quinque potiſſimum hominum genera, apud quos, ſi parui fiant, iraſcuntur. Apud eos quibuſcum de honore contendunt: apud eos quos admirantur: apud eos quos volũt habere admiratores: ſui apud eos quos verẽtur: & apud eos qui ipſos verentur. Apud hos omnes ſi ſe paruifieri videant, magis iraſcuntur. Et ijs qui quantopere aliquem deſpiciant, ſignificant in ijs quibus ipſe ſine turpitudine non opitulari non poteſt. cuiuſmodi ſunt parentes, liberi, vxores, ij qui imperio ſubſunt. Et ijs qui gratiam non reddunt. Nam hoc quoque deſpiciẽtiae genus eſt ab officio alienum. Et qui quid ſerio agunt, iraſcuntur ijs, qui ſecum ſuper ea re diſſimulantes, quaſique iocantes loquũtur. Eſt enim talis diſſimulatio quiddam contemptui affine. Et ijs qui propenſi ſunt ad benefaciẽdum alijs, niſi ipſis quoque benefaciant. Nam & hoc contemptus ſignificationem habet, quod aliis om-

nibus tribuas,id vni alicui non tribuere. Sed & obliuio iram efficit, vt nominum. & ſi res parua eſt. Videtur enim & obliuio neglectum iudicare. Nam ex incuria naſcitur obliuio. incuria autem neglectus quidam eſt. Quibus igitur iraſcantur, & quomodo affecti, eademque opera quas ob cauſas, explicatum eſt. Conſtat autem oratori vidẽdum eſſe cum iram concitare vult, vt auditores diccendo ita afficiat, quomodo qui affecti ſunt, facile iraſcuntur: & in aduerſarijs oſtendat eſſe ea propter quae iraſcuntur, & tales eſſe, qualibus iraſcuntur. Quando autem ira incitari, & deliniri aduerſantur, itemque ira lenitati: intelligendum eſt etiam, quomodo affecti, lenes ſint, & erga quos, & quibus rebus leniãtur. Sit igitur delinitio, ſedatio, & reſtinctio irae. Si ergo iraſcitur quiſq. eis a quibus negligitur: negligit autẽ nemo, niſi id ſponte faciat: cõſtat, qui aut tale nihil fecerint. aut inuiti fecerint, aut de quibus ita opinemur, eis nos mites, ac lenes fore. Itẽque ijs, qui facere volebant cõtra quàm fecerunt. Et ijs qui ipſi in ſe tales ſunt. nemo enim ſe ipſum negligere videtur. Et ijs qui fatentur, quoſque paenitet. Quaſi enim hoc ipſum poenae loco ſit, quod dolent ſe ita feciſſe, ſedatur, ac conquieſcit ira. Atque id notare poſſumus, cum a ſeruis poenas exigimus. Eis enim qui negant, & aduerſus nos cauſam ſuam defendere conantur, ſaeuiores: at eis qui ſe merito vapulare fatentur, placabiliores ſumus. Cauſa

autem

autem haec eſt, quod aperta negare, impudẽtia eſt: impudentia autem eſt quidam neglectus: itaque quos valde contemnimus, apud eos non verecundamur. Et ijs qui ſe nobis abijciunt, neque verbis aduerſantur. uidentur enim fateri ſe inferiores eſſe. Qui autem inferior eſt, metuit. Et nemo quem metuit, deſpicatur. Conquieſcere autẽ iram aduerſus eos qui ſe abiiciunt, etiã canes oſtendunt, qui proſtratos non mordent. Et ijs qui ſerio nobiſcum agunt, cum ipſi ſerio agimus. Qui enim ita facit, haudquaquam videtur contemnere nos, ſed cura, ac ſtudio dignos putare. Et ijs qui nobis aliquando maioribus in rebus gratificati ſunt. Et ijs qui preces adhibẽt, ac deprecantur. humiliores enim ſunt. Et ijs qui cõtumelioſi non ſunt, neque ludibrio habere ſolent, aut parui facere: ſiue in nullum omnino hominum genus tales ſint, ſiue non in bonos viros, ſiue non in eos qui tales ſunt, quales ipſi ſumus. Omninoque ad leniendũ valent, quaecunq. aduerſantur iis, quibus ira excitatur. Et iis quos metuimus, quoſq. reueremur, quandiu ita affecti ſumus, non iraſcimur. Metuere enim aliquem, & eidem iraſci eodem tempore nemo poteſt. Et iis qui quid per iram fecerunt, aut non iraſcimur, aut minus iraſcimur. Non enim videntur per contemptum feciſſe: eum enim cui iraſcitur, nemo plane contemnit. contemptus enim ſine aegritudine animi eſt. at irae ſemper aegritudo comitatur. Et iis qui nos ve-

 rentur.

rentur. Qui autem contra affecti ſunt atque ii qui iraſcuntur, eos ad lenitatem propenſos eſſe conſtat. Vt in ludo, ac ioco, in riſu, in feſto die, in proſpero ſucceſſu, & re bene geſta, vt fame ſitique depulſa: omninoque cum omni moleſtia vacui ſunt, aut etiam in uoluptate conſtituti, ea modo quae inſolentes, ac cõtumelioſos non efficiat. Et in bona ſpe. Et interiecto tempore, neq. recentes ab ira. Tẽpore enim ira ſedatur. Sed & is facilius ſedatur, qui iã ab alio poenas exegit. Quocirca recte Philocrates, cũ ei populus iratus eſſet, quaereretq. ex eo quidam, cur cauſam ſuã non diceret, Nondũ, inquit, tempus eſt. Quando igitur? cum alium, inquit, eodem crimine falſo accuſatũ videro. Miteſcunt enim cum iram in alium effuderunt. Vt in Ergophilo cõtigit, nam cum ei infenſiores eſſent, quàm Calliſtheni: liberarunt eum tamen, quia pridie Calliſthenem capite damnauerant. Et ubi quis alium conuicit, facilius ei placatur. Placamur etiam, cũ is cui iraſcebamur, in maius aliquod malum incidit, quàm nós ipſi ei adferre voluiſſemus. quaſi enim nobis poenas dediſſe videtur. Sed & qui ſe aliquid iniuſte feciſſe putant, cur quod ipſis factum eſt, merito factum ſit, facile acquieſcunt. Neque enim excitatur ira aduerſus id quod iure factum eſt: non enim amplius putant ſe iniuria laeſos: iram autem hinc commoueri dicebamus. Quare ii a quibus poenas exigere uolumus, prius oratione caſtigandi

ſunt.

ſunt. Siquidem & ſerui cum ita caſtigantur, minus iniquo animo ferunt. Facile etiam deſiſtimus ab vlciſcendi ſtudio, cũ putamus eos quos vltum imus, ſenſuros non eſſe, ſibi a nobis eum dolorem inuri, & cur inuratur. Ira enim ſingulos petit, & ſingula nota eſſe vult. vt & ex eius definitione conſtat. Quare praeclare poeta.

Dicito.me Troiae euerſor caecauit Vlixes.

Vt qui ſibi eum vltus non videretur, niſi ſciret ille, & a quo, & quam ob cauſam, ita male acceptus eſſet. Itaque neque aliјs, quicumque non ſentiunt, iraſcuntur, neque amplius mortuis. vt qui & paſſi iam ſint id quod ultimum pati poterant, & ſenſuri non ſint: quod, qui irati ſunt, concupiſcunt. Recte igitur poeta de Hectore, cum Achillem ab ira reuocare vellet, eo iam mortuo.

Nunc etenim in terram ſenſu furit ille carentē.

Conſtat igitur, lenire, ac mitigare volẽtibus, ex iјs locis ſumenda ea, quibus eos quidem quos placare volunt, tales efficiant: eos autem quibus illi iraſcuntur, oſtendant, aut metuẽdos eſſe, aut verendos, aut aliis in rebus gratificatos, aut inuitos feciſſe, aut iis quae fecerunt, ſupra modum dolere. Nunc quos ament, quoſque oderint, & quas ob cauſas, dicamus. ac principio quid ſit amicitia, quidque amare, definiamus. Sit igitur amare, velle alicui ea quae bona arbitrare: idque eius cauſa, non tua, ad eaque pro viribus ei procuranda, ac conficienda propenſum eſſe, Ami-

cus autem eſt qui amat, & contra amatur. Putant autem ſe amicos eſſe, qui ſe ita inter ſe affectos putant. His autem poſitis, neceſſe eſt, amicum eſſe, eum qui vna gaudet bonis, doletque aduerſis alterius, nullam aliam ob cauſam, niſi propter illum. Omnes enim gaudent, cum ea eueniunt, quae volunt, dolentque cum cõtraria: vt moleſtiae ac voluptates ſigna ſint voluntatis. Et quibus iam eadem bona ſunt, & eadem mala. Et qui iiſdem amici ſunt, iiſdemque inimici. eos enim neceſſe eſt idem uelle. Itaque cum alij velit ea, quae ille quoque alter vult: videtur ei, cum quo ita voluntate conſentit, amicus eſſe. Amant etiam eos, qui aut ipſis, aut ijs quos ipſi caros habent, beneficia tribuerunt aut magna, aut prompto atque alacri animo, aut certis quibuſdam temporibus, idque ipſorum cauſa. Et quos exiſtimant velle benefacere. Et amicorum amicos, eoſque qui amant, quos ipſi amant. Et qui amantur ab ijs quos ipſi amant. Et qui ijſdem inimici ſunt eoſdemque oderunt, & quos oderunt ij, quos ipſi oderunt. Ijs enim omnibus eadem videtur bona quae ipſis: vnde fit vt ea velint, quae ipſis bona ſunt, quod amici eſſe, diximus. Eos quoque amant, qui aut propenſi ſunt ad alios pecunia adiuuãdos, aut ad eorum ſalutẽ defendendam. Quo fit, vt liberales, & fortes viri in honore ſint. Et iuſtos. tales autem putant eos. qui ex alijs ſibi victum non parant, cuiuſmodi ſunt, quibus opera vita eſt, & ex his ij praeci-

pue qui agros colunt, maximeque qui ſuos. Et tempérantes: quia ſe iniurijs abſtinent. Eademque de cauſa eos qui multis ſe negotiis non implicant. Amamus etiam eos quibus amici fieri volumus, ſi ipſi quoque idem velle videantur. Huiuſmodi autē ſunt, tum qui virtute praeſtāt, tum ii qui bona exiſtimatione ſunt, aut apud omnes, aut apud optimos, aut apud eos quos ipſi, quiue ipſos admirantur. Praeterea illos quorum conuictus, ac conſuetudo ſuauis eſt. Tales autē ſunt, qui faciles ſunt, neque ad aliena peccata redarguenda propenſi, neque concertationum auidi, neque contentioſi. Omnes enim qui tales ſunt, pugnaces ſunt, & qui pugnant, videntur velle contraria. Et ii in quibus ineſt dexteritas quaedam & ad iocandum in alios, & ad excipienda aliorum ioca. vtrique enim idem petere videntur cum eo quicum verſantur: cum & in ſe dicta aequo animo ferre poſſint, & ipſi vrbane in alios dicant. Amant etiam eos qui laudant bona quae in ipſis inſunt: & ex ijs ea maxime, quae ipſi, ne in ſe non inſint, verentur. Et mundos tum facie, tum veſtitu, tū omnibus vitae partibus. Et qui exprobrare non ſolent neque aliena peccata, neque beneficia ſua. vtrique enim redarguunt. Et eos qui facile obliuiſcuntur acceptas iniurias, neque in animo conſeruant ac continent, ſi quas cauſas habent de alijs conquerendi, ſed placabiles ſunt. quales enim eos in alios eſſe exiſtimant, tales in

ſe quoque fore arbitrantur. Eos quoque amamus, qui maledici non ſunt: quique non norunt, neque aliorum mala, neque noſtra, ſed bona tantum. id enim faciunt uiri boni. Et eos qui non aduerſantur iratis, neque ſtudioſe ac ſerio aliquid agentibus. tales enim pugnaces ſunt. Amamus etiam ſtudioſos noſtri, vt eos qui nos admirantur, bonosque ac cultu, & ſtudio dignos eſſe cenſent, quique gaudent noſtra conſuetudine: praecipueque ſi ob ea magni fiamus, in quibus volumus ipſi aut admirationi eſſe, aut egregij, aut iucundi ac ſuaues videri. Amat etiam quiſque ſimiles ſui, & iiſdem ſtudiis deditos: niſi eorum alter alteri obſtet: & niſi ſibi ex eodem ſtudio uictum quaerant: tunc enim euenit illud, Figulus figulo. Et eos, qui eadem concupiſcunt, quae modo talia ſint, vt ea ſimul conſequi queant: alioquin enim idem hic quoque euenit. Amant etiam eos, erga quos ita affecti ſunt, vt ne verecundentur apud eos ob eas res quae opinione tantum turpes habentur: cum tamen eos non contemnant: & quos verentur conſcios habere eorum quae vere, ac re ipſa turpia ſunt. Et apud quos in pretio eſſe, aut à quibus beati haberi, non tamen ſibi ab eis inuideri volunt, aut eos amant, aut eis amici eſſe volunt. Et quos libenter ad conſequenda bona adiuuerint, niſi maiora ſibi ex eo mala euentura ſint. Et iis, qui & abſentes & praeſentes aeque amant. Vnde fit, vt qui tales ſunt etiam erga mortuos, ab omni-

bus

ous amentur. Omninoque eos amant, qui vehe-
nenter ſunt amici amicis: neque eos deſerunt:
iam ex omnibus bonis maxime amantur boni
amici. Et eos qui apud ſe nihil fingunt. tales au
em ſunt, qui etiam vitia ſua detegunt. Diximus
nim eorum quae opinione tantnm turpia ha-
bentur, apud amicos nō pudere. Quod ſi quem
udet, non amat, quem non pudet, amanti ſi-
nilis eſt. Et qui metuendi nō ſunt: quibuſq. con
idimus. Nemo enim quem metuit, diligit. Par-
es autem amicitiae ſunt, ſodalitas, neceſſitudo,
ognatio: & quaecunque talia ſunt. Efficientia
utem amicitiae ſunt, beneficiū, & ſi quis quid
ecerit nō rogatus, et ſi, cū feciſſet, aliis nō prae
icauerit. nā ita demū uidetur feciſſe eius cauſa
ui tribuit: nō autēpropter aliud. De inimicitiis
utē & odio, conſtat ex contrariis quaerenda eſ-
e argumenta. Efficientia autem inimicitiarum
unt, ira, incommodatio, criminatio. Atque ira
uidem exiſtit ex iis quae ad nos pertinent: at
nimicitiae ex iis etiam quae ad nos non perti-
ent. Odimus enim, quem talem eſſe opinamur.
t ira ſemper eſt in ſingulos, vt in Calliam, aut
ocratem: at odium etiam in totum aliquod ho
ninum genus. nemo enim eſt qui furem, qui ſy-
ophantam non oderit. Et ira quidem tempore
anari poteſt: odium non poteſt. Et illa quidem
noleſtiam inferre ſtudet: hoc vero malum dare
otius. Nam iratus quidem ſentire vult eum,
uē vlciſcitur: eius autem qui odit, nihil refert.

Moleſti

Moleſta autem omnia ſentiuntur: at e malis quae maxima ſunt, minime ſentiuntur, vt iniuſtitia, imprudentia. nullam enim moleſtiam vitij praeſentia inurit. Et alterum cum aegritudine coniunctum eſt, alterum ea vacat. aegre enim eſt ei, qui iraſcitur: at ei qui odit, non item. Et illum quidem, ſi multa mala eueniant ei cui iratus eſt, miſericordia ceperit: hunc vero flectere nihil poteſt. Nam ille quidem eum cui iraſcitur, uiciſſim moleſte aliquid perferre vult: at ille eum quem odit, prorſus extingui. Conſtat igitur, ex iis ſumi poſſe ea quibus tum eos qui inimici amiciue ſunt, tales eſſe doceamus, tum eos qui non ſunt, in eam opinionem adducamus, tum diſſoluamus ea, quibus nitentur ij, qui horum vtrumlibet dicent: tum, ſi, ira ne an odio factum ſit aliquid, ambigatur, vtram in partem maluerimus, audientium animos impellamus. Quae autem, & quos, & quomodo affecti metuant, hac ratione intelligetur. Sit igitur metus moleſtia aut perturbatio quaedam ex obiecta ſpecie imminentis mali, in quo inſit vis aut interimendi, aut moleſtiae inferendae. Non enim omnia mala metuit quis: vt ne iniuſtus, neue tardo ingenio fiat. Sed quaecunque aut magnas moleſtias adferre, aut etiam interimere poſſunt. atque ea ipſa ita demum, ſi non longe diſtent, ſed propinqua ſint, ita ut immineant. Homines enim ea quae longe abſunt non timent. ſciunt enim omnes ſibi eſſe moriendum. Sed quia id

prope

prope eſſe non putant, non laborant. Quòd ſi haec metus natura eſt, neceſſe eſt terribilia eſſe, quaecunque videntur magnam vim habere interimendi, aut ita nocendi, vt magna aliqua moleſtia conſequatur. Quocirca talium & ſigna ipſa terribilia ſunt. Prope enim adeſſe videtur, quod terribile eſt. Nã & hoc ipſum periculum eſt, rei terribilis appropinquatio. Talia autem ſunt inimicitiae, & ira potẽtium. Conſtat enim eos & uelle, & poſſe: ita ut inibi iam ſit, vt faciãt. Et iniuſtitia viribus praedita. Nam iniuſtus, eo ipſo iniuſtus eſt, quod velit. *E*t uirtus cõtumelia affecta, uires habens. Cõſtat enim eam ſemper quidem cupere vlciſci ſe, nunc autem etiam poſſe. Terribile eſt etiam metui ab iis qui nocere poſſunt. paratos enim eſſe eos neceſſe eſt. Quando autem plaerique hominum improbi ſunt, & uinci ſe à lucro ſinunt, & in periculis timidi ſunt: plaerunque terribile eſt ex aliena poteſtate pendere. Itaque qui facinoris alicuius alij conſcij ſunt, metuendi ſunt, ne aut prodant, aut deferant. *E*t qui poſſunt iniuriam facere, terribiles iis qui poſſunt iniuria affici. Magnam enim partem homines iniuriam, cum poſſunt, faciunt. *E*t qui aut iniuriám acceperunt, aut accepiſſe ſe putant. ſemper enim captant occaſionem. Et qui iniuriam fecerunt, ſi vires habeant, metuendi ſunt. metuunt enim ne quod fecerunt ſibi referatur. poſitum autem eſt hoc terribile eſſe. *E*t competitores earum rerum,

rum, quas utrique ſimul conſequi non queunt: ſemper enim aduerſus tales quaſi bellum quoddam gerunt. Et qui terribiles ſunt potentioribus, etiam ipſis terribiles ſunt. Nam ſi potentioribus nocere poſſunt, multo magis ipſis. Eandemque ob cauſam ij quos timent qui potentiores ſunt. Et qui maioribus viribus praeditos ſuſtulerunt. Et qui non dubitant in potentiores impetum facere. aut enim iam metuendi ſunt, aut certe cum uiribus aucti erunt. Ex iis autem qui iniuria affecti ſunt, & ex inimicis, aut competitoribus, non ij qui ira maxime efferueſcũt, & libere loquuntur, ſed ſedati, & diſſimulatores, & callidi. Incertum enim eſt, an prope ſint. ita ut nunquam conſtet, eos longe abeſſe. Omnia autem terribilia, terribiliora ſunt, cũ, ſi quid in eis peccatum ſit, corrigi non poteſt: ſed aut omnino talia ſunt, ut corrigi non queant, aut eorum correctio in aduerſariorum poteſtate ſita eſt. Et aduerſus quae auxilium nullum eſt, aut non facile. Atque ut uniuerſe dicam, terribilia ſunt quaecunque cum alijs eueniunt, aut imminent, miſericordiam commouent. Terribilia igitur, & quae metuunt homines, haec fere praecipua ſunt. Quemadmodum autem affecti ipſi metuant, nũc explicemus. Si ergo metus eſt cum quadam expectatione excipiendi, ac perpetiendi aliquid, quod interitum adferre poſſit: conſtat eos non metuere, qui ſibi nihil tale euenire poſſe arbitrantur. Neque ea metuunt, quae ſibi

bi putant euenire non poſſe: neque eos, à quibus non putant, neque tunc cum euentura ea non putant. Neceſſario igitur ij demum timēt, qui & ſibi euenire poſſe mali aliquid, & ab iis, & haec mala, & tunc euenire poſſe arbitrantur. Non putant autem ſibi tale quidquam accidere poſſe, neque ii qui in magnis proſperitatibus aut ſunt aut videntur, vnde & contumelioſi ſūt, & contemptores,& audaces: tales autem efficit diuitiarum affluentia, robur, amicorum copia, potentia: neque ii qui omnia ſibi atrocia euenisse iam putant,ita ut obriguerint ad futurum: ut ij qui iam ad ſupplicium ducuntur:ſed oportet ſpem aliquam ſubeſſe, ſeruari ſe poſſe ab eo quod illos anxios, & ſollicitos habet. Cui rei hoc argumento eſt: quòd metus ad conſultandum homines excitat. de rebus autem deſperatis nemo conſultat. Itaque ſi quando cauſae noſtrae expediet, vt auditores metuant, tunc ita eos dicendo afficere conabimur, vt putent talia ſibi accidere poſſe: quod & maioribus ac potentioribus acciderint. Oſtendemus etiam eiuſdem ordinis aliquos, qui perpetiantur, perpeſſiue ſint, à quibus non putaſſent, & quae non putaſſent, & tum cum minime putaſſent. Quando igitur conſtat,quid ſit metus, & quae terribilia, & quomodò affecti ſinguli metuant: conſtat etiam quid ſit confidere, & quibus in rebus, & quomodo affecti homines facile confidant. Nā, & fiducia metui aduerſatur, & id quod fiduciā

gignit,

gignit, ei quod terret. Itaque ſpes eſt, cum opinione, ea quae ſalutem adferre poſſint, praeſto eſſe: ea vero quae terrendi vim habeant, aut nulla eſſe, aut longe abeſſe. Fiduciae autem efficientia ſunt haec: ſi quae terrere poſſunt, procul à b ſint: quae ſaluti eſſe, praeſto ſint. & cum, ſi quid euenerit, non deſunt facultates corrigendi, ac reſarciendi: & auxilia aut multa, aut magna, aut vtraque. Et ſi iniuriam neque acceperint, neque intulerint: & ſi competitores aut omnino non ſint, aut uires non habeant, aut, ſi habeant, amici ſint. Et ſi beneficia aut tribuerint, aut acceperint. Aut ſi plures ſint, quibus eadem utilia ſint, aut potentiores, aut utrumque. Ipſi autem ita affecti facile confidunt: ſi multa ad eum quem volebāt exitum perduxiſſe ſe, neque quidquam ſibi incommode eueniſſe opinantur. Aut ſaepe in periculum adducti, incolumes euaſerint. Duobus enim modis terroris expertes homines fiūt: aut quod experti non ſint, aut quod auxilia parata habeant Vt in periculis quibus conflictantur in mari, firmo animo ſunt tum qui rudes ſunt tempeſtatum, tum qui uſu & experientia multas expediendae ſalutis ſuae rationes tenēt. Confidunt etiam, cum uident ſui ſimiles non terreri, neque inferiores, & eos quibus ipſi ſe potentiores putant. Eos autem tales eſſe ducunt, quos uicerunt aut ipſos, aut alios potentiores, aut ſimiles. Et ſi putent adeſſe ſibi plura, & maiora eorum, quibus qui praeſtant, terribiles sūt.

Cuiuſ-

Cuiuſmodi ſunt pecuniae magnitudo, robur orporum, amicorum, regionis, apparatuum elli aut omnium, aut maximorum. Et ſi aut ne ninem iniuria affecerint, aut non multos, aut on tales, ut ab eis ſibi timere debeant. Omnioque ſi, quae ad Deos pertinent, proſpera ipſis : ſecunda ſint, tum alia, tum ſigna atque oracu . Nam & ira fiduciam efficit, & iram opinio la, cum quis non ſe iniuriam facere, ſed ſibi inriam fieri putat: & diuinum numen exiſtimariis quibus iniuria fit opitulari. Et cum, ſi iores impetum fecerint, nihil ſe incommodi cipere poſſe, aut accepturos eſſe, aut rem taen bene geſturos arbitrantur. Ac de iis quiım quae metum aut fiduciam afferunt, dictum t. Quarum autem rerum homines pudeat, iarum non pudeat, & apud quos, & quomodo. ſecti ipſi pudore afficiantur, aut minus, ex his telligetur. Sic igitur pudor moleſtia quaedã, perturbatio animi orta ex iis malis quae igno iniam inurere uidentur aut praeſentibus, aut aeteritis, aut futuris: Impudentia autem con nptio quaedam, & firmitas animi aduerſus ipſa. Quod ſi haec pudoris natura eſt, neceſeſt ea mala cuique pudorem incutere, quae rpia videntur eſſe ipſi, aut iis quos curae hat. Talia autem ſunt quaecunque à vitio profi ſcuntur, vt abiicere clypeum, aut fugere: timiatis enim eſt: & fraudare alium depoſito: inſtitiae enim eſt: & commiſcere corpus cum

quibus

quibus non oportet, aut quo loco, aut quo tempore non oportet: eſt enim intemperantiae: & lucrum facere ex rebus puſillis, aut turpibus, aut ex iis quae fieri non poſſe videãtur, ut a pauperibus, aut à mortuis. Vnde & prouerbium eſt, etiam à mortuo aliquid abradere. Hoc enim a turpis lucri cupiditate, & ab illiberalitate naſcitur. Et non ſubuenire pecunia, cum poſſis, aut reſtrictius ſubuenire. & tale auxilium petere ab iis qui minus habent: & mutuam pecuniam capere, cum quis à te periturus videtur: & petere, cum aliquem repetiturum, aut repetere, cum eum à te petiturum putas. Et laudare, vt petere videaris: & cum repulſus ſis, nihilominus petere. Omnia enim haec ſigna ſunt illiberalitatis: praeſentem autem laudare, adulationis. Et bona quae in eo inſint ſupra modum laudare, mala vero inducere, ac quaſi oblinere. Et immodice dolere alieno dolore. Et quaecunque alia eius generis ſunt. adulationis enim ſigna ſunt. Et imparem eſſe iis laboribus, quos ferant grandiores natu, aut delicati, aut in maiore dignitatis gradu collocati, omninoque ij qui minus videntur poſſe. omnia enim haec mollitiam arguunt. Et ab alio beneficium accipere, & ſaepe. Et quae benigne in alium feceris exprobrare. Haec enim omnia puſilli, & humilis animi ſigna ſunt. Et de ſe dicere ac praedicare. Et aliena ſibi vindicare. arrogantiae enim eſt. Itidemque in omnibus vitiis: nam & facta, & ſigna,

gna,& talia turpia & pudenda ſunt. Et praeterea quorum bonorum omnes participes ſint, aut omnes ſimiles, aut plaerique, eorum expertem eſſe. ſimiles autem uoco, qui eiuſdē gentis ſunt, ciuitatis, aetatis, familiae, vno verbo, pares. Iam enim turpe eſt, eorum participem non eſſe: vt eruditionis, vſque ad aliquem modum, itidemque aliorum. Atque haec omnia eo turpiora, ſi in ipſo culpa haereat. Tunc enim magis intelligitur haec a vitio eſſe, cum quis ſibi cauſa eſt, vt ea in ſe aut extiterint, aut ſint, aut futura ſint. Verecundantur autē cum ſibi aut eueniunt, aut euenerūt aut euētura ſunt, quaecūq. ignominiā ac dedecus conciliant. Vt cum quis aut corpore, aut foedis factis alicui inſeruit, ac morigeratur. cuius generis eſt, flagitioſam alicuius libidinem explere. Ac quae quidem ad intemperantiam pertinent, turpia ſunt, ſiue ſponte. ſiue inuitus ea quis perferat: quae autem ad uim, ita demū ſi inuitus. Talis enim perpeſſio ab ignauia eſt, & timiditate. Et ea à ſe nō depellere, neque vlciſci. Quae igitur pudorē incutiunt, haec & talia ſunt. Quoniam autem pudor eſt ſpecies quaedam quae obuerſatur animo, amiſſae, amittendae ue exiſtimationis, idque ipſius exiſtimationis cauſa, non eorum quae inde proueniūt: & nemo de exiſtimatione laborat, niſi propter ipſos qui de ſe exiſtimāt: neceſſe eſt, eorū quemq. pudere, quorū rationem ſibi habendam putat. Rationem autem quiſq. habet eorum à quibus

colitur, & eorum quos colit ipſe, & eorum à quibus ſe coli vult: & eorum quibuſcum de honore concertat, & quorum opinionem non cõtemnit. Coli igitur ac ſuſpici ſe ab ijs volunt, eoſque ſuſpiciunt ipſi, qui bono aliquo praediti ſunt, eorum quae honore digna cenſentur. Aut à quibus vehementer cupiunt impetrare aliquid, quod in ipſorum poteſtate eſt, vt amantes. De honore autem concertant cum paribus. Laborant autem de opinione prudentium, vt qui uere opinentur. Tales autem ſunt ſenes, & eruditi. Et pudorẽ mouent quae in oculis ſunt, & in propatulo. Vnde & prouerbio dicitur, pudorem in oculis habitare. Quare eorum magis nos pudet, qui ſemper vna futuri ſunt, & qui attente obſeruant quid à nobis agatur. Vtrumque enim eſt in oculis. Et eorum qui ijſdem culpis obnoxij non ſunt. conſtat enim contra ipſis videri. Et eorũ qui quos peccare putant, faciles ad tribuendam eis veniam nõ ſunt. Aiunt enim quae quiſque facit, ea facientibus alijs eum non indignari: ex quo perſpicuum eſt, indignari, cũ ea faciunt, quae ipſe nõ facit. Et qui quae ſciũt, libenter in vulgus enuntiant. Nihil enim intereſt non videri peccaſſe, & peccatum non efferri foras. Libenter autem talia diſſeminant, tũ qui iniuriam acceperunt: obſeruant enim quid fiat ab ijs à quibus laeſi ſunt: tum maledici. nam ſi eos qui nulla in repeccant, traducunt tamẽ, multo magis eos qui peccant. Et ij qui aliena pec-

cata inquirere ſibi ſtudio habent, vt deriſores, & comoediarum ſcriptores; nam hi quoque maledici ſunt, & ad aliena peccata diuulganda propenſi. *Eos* quoque verentur, a quibus nihil vnquam fruſtra petierunt: videntur enim his admiratione eſſe. Quo fit vt etiam eos vereantur, qui tunc primum a ſe aliquid petunt, vt apud quos integra adhuc ſit exiſtimatio ſua. Tales autem ſunt, & qui recens amici nobis eſſe cupiunt: viderunt enim quae in nobis ſunt optima: vnde bene reſpondit *Euripides* Syracuſanis; & ex vetuſtis familiaribus, qui nullius turpitudinis conſcij ſunt. Pudorē autem commouent non ea modo ipſa quae diximus pudenda eſſe, ſed & eorum ſigna. *Exempli* cauſa, non tantum rebus venereis operam dantes verecundantur: ſed & eius rei ſigna pudorem incutiunt. neque tantum facientes ea quae turpia ſunt, ſed & dicentes. Eodemq. modo nō tantum eorum nos pudet, quos diximus, ſed & eorum qui ipſis indicaturi ſint. Itaq. ſeruos quoque, & amicos eorum veremur. Omnino autem neque eos veremur, quorum opinionem valde contemnimus: vt nemo veretur puerulos: aut beſtias; neque earundem rerum pudet apud familiares & apud ignotos: ſed apud familiares quidem, eorum quae ad veritatem, apud externos autem, eorum quae ad opinionem. Ipſi autem ita affecti, facile verecundantur; primum quidem ſi qui ſint ita er-

ga eos affecti, vt eos eſſe diximus, quos verentur Erãt autem ij aut qui admirationi ſunt, aut qui admirantur, aut quibus admirationi eſſe ſtudẽt, aut a quibus egent re aliqua, quam, ſi exiſtimationem amiſerint, non conſequentur. Hique, ſi aut videãt: vt Cydias in oratione de diuidendo agro Samio dixit: petijt enim ab Atheniẽſibus, vt exiſtimarent ſe cinctos eſſe corona Graecorum omnium, qui non tantum audituri eſſent, ſed viderent ea quae illi ſuffragiis ſuis ſciſcerẽt: aut prope ſint, ſenſuriue ſint. Quo fit vt qui in malis ſunt, ſe tunc ab eis conſpici nolint, qui eos aliquando beatos eſſe ducebant. Quẽ enim quis beatum eſſe iudicat, eundem admiratur. Et ſi habeant ea quae pudorem incutiunt, ſiue res, ſiue actiones vel ſuas, vel maiorum, vel aliorum quibus cum aliqua eis intercedit neceſſitudo: omninoq. eorũ pro quibus ipſi verecundantur. Tales autẽ ſunt tũ ij quos diximus, tũ ii qui aut magiſtris nobis aut conſiliariis uſi ſunt. Et ſi qui ſint eiuſdẽ ordinis, cũ quibus de honore contendant. Multa enim & faciũt homines, & non faciunt, talium pudore commoti. Magis etiam eos pudet, qui ſciunt ſe viſum iri a conſcijs cõtractae illius maculae, & in illorum oculis fore. Vnde & Antipho poeta, cum Dionyſij iuſſu ad ſupplicium duceretur, videretq. eos quibus ſecum vna moriendum erat, cum e portis exirent, caput ſibi obuoluentes, Quid, inquit caput obnubitis? an ne quis vos horum

cras

ſtras videat? Haec igitur de verecũdia dicta ſint. De inuerecundia autem, conſtat, e contrarijs magnam nobis enthymematum copiam fore. Quibus autem gratiam habeant, & quas ob res, aut quomodo ipſi affecti, perſpicuum erit, ſi prius, quid gratia ſit, definierimus. ſit igitur gratia, qua is qui quid habet, dicitur gratificari indigenti: non vt aliquid referat: neque vt ad eum qui gratificatur aliquid propterea perueniat: ſed eius tantum cauſa, cui gratificatur. Magna autem, ſi aut valde egentibus, aut ſi magna tribuantur, aut difficilia, aut in eiuſmodi temporibus, aut ſi ſolus, aut primus, aut maxime. Egere autem dicuntur homines ijs quae appetunt, maximeq. ſi eis carcere ſine dolore nõ poſſunt. Tales autem ſunt cupiditates: vt amor. Et qui male affecto ſunt corpore, & qui in periculis verſantur. Nam & qui periclitatur, & cui aegre eſt, concupiſcit. Quocirca & qui in paupertate, fugaue ſubueniunt, etiam ſi parua quaedam ac minuta ſuppeditauerint, propter magnitudinẽ indigentiae, & propter tempus ipſum, magnam gratiam ineunt. Vt is qui in Lyceo ſtoriã dedit. Neceſſe igitur eſt ad talia ſubuenire ijs, quos deuincire volumus: ſin id non liceat, ad aequalia, aut maiora. Itaque cum conſtet & quando, & quibus in rebus, & quomodo affectis hominibus tribuendo beneficio concilietur gratia: perſpicuũ eſt, ex ijs ſumenda eſſe, quibus oſtendamus, hos quidẽ aut eſſe aut fuiſſe in tali mo-

leſtia, & indigentia: illos autem in tali neceſſitate ſuppeditaſſe tale aliquid. Conſtat etiam, vnde ſumenda ſint, quibus remoueri poſſit gratia, & effici, vt nulla gratia deberi uideatur. Aut enim ſuum commodum illos in tribuendo ſequi, ſecutos ve eſſe: id autem beneficium non eſt: aut caſu feciſſe, aut coactos: aut reddidiſſe non dediſſe. ſeu ſcientes, ſeu neſcientes. Vtroque enim modo aliquid pro aliquo redditur: vt ne ſit quidem gratia vlla debeatur. Ac perluſtrandae ſunt animo omnes categoriae. Spectatur enim beneficium re ipſa, magnitudine, qualitate, tempore, loco. Signum autem, ſi minus aliquid nobis tribuere noluerunt. Et ſi inimicis ſuis aut eadem, aut paria, aut maiora tribuerũt. Conſtat enim ne illa quidem tribuiſſe quod nobis bene cuperent. Aut ſi quis ea quae tribuit vilia eſſe norit. Nemo enim vilibus egere ſe cõfitetur. Quibus igitur rationibus gratia aut cõciliari aut detrahi poſſit, expoſitum eſt. Nunc autem dicamus, quae miſerabilia ſint, & quorũ miſericordia commoueri, & quomodo ipſi affecti, homines ſoleant. Sit igitur miſericordia aegritudo quaedam exorta ex eo quod malum eſſe videatur, aut interitus, aut moleſtiae adferẽdae vim habens, ei qui tali ſorte indignus ſit: quodque tale eſt, vt id nobis quoque, aut alicui noſtrorum euenire poſſe arbitremur: idque ſi eiuſmodi malum propinquũ eſſe videatur. Cõſtat enim neceſſario requiri, vt is, qui alium miſeraturus

ſeraturus eſt,talis ſit,vt putet aut ſibi,aut ſuorũ alicui euenire poſſe aliquid mali,idq. tale, quale in definitione dictum eſt,aut ſimile, aut propinquum. Quare neque ij qui funditus perijſſe ſe putant, miſerantur: nihil enim amplius ſibi putant diri euenire poſſe, vt quibus omnia iam euenerit: neque qui ſibi ſupra modum beati videntur: immo vero contumelioſi ſunt. Nam bona omnia ſibi adeſſe putant: illud quoque neceſſe eſt ſibi adeſſe exiſtiment, vt ne in vllum malum incidere poſſint: eſt enim hoc quoque bonis. Contra vero tales ſunt, vt poſſe ſibi euenire aliquid putent, tum ij,qui iam in malũ aliquod inciderunt,ex eoque euaſerunt: tum ſenes & propter prudentiam,& propter experientiam. Et imbecilli, & timidiores magis. *Et* eruditi.bene enim ſecum rationẽ reputant. *Et* quibus ſunt parentes,aut liberi,aut vxores.Nam & ijs in ſuis quiſque ducit: & obnoxij ſunt eiuſmodi caſibus. Non autem ij qui ſunt in motu animi ad adiuuandam fortitudinem apto, vt in ira,& confidantia.Haec enim, quid futurum ſit non cogitant. Neque ij quos contumelioſos ſecundae res fecere: nam nec hi quidem putant ſibi quidquam accidere poſſe. ſed qui inter hos interiecti ſunt.Neque rurſus qui ualde metuũt: neque enim qui perterrefactus eſt, miſeratur alios,ſed ipſe de ſe cogitat. *Et* ſi viros bonos eſſe aliquos putent.nam qui de nemine bene ſentit, omnes malo dignos eſſe arbitrabitur. Omnino

autem cum ita affectus aliquis eſt, vt aut ſibi aut ſuis talia uel iam eueniſſe meminerit, vel ne eueniant timet. Quemadmodum igitur affecti miſereantur, dictum eſt. Quae autem res miſericordiam concitent, ex definitione perſpicuum eſt. quaecumque enim moleſtiam ac dolorem inurunt, omnia miſerabilia ſunt. Et quaecumque interimendi vim habent. Et quorum malorum cauſa fortuna eſt, quae quidem alicuius põderis ſint. Dolorem autem adferunt, & interimendi vim habent mortes, uerbera, corporum uexationes, ſenectus, morbi, cibi penuria. Mala autem quae a fortuna inuehuntur; ut ſolitudo ab amicis, ut paucitas amicorum. Itaque etiam diuelli ab amicis, & familiaribus, miſerabile eſt. Et deformitas, imbecillitas, debilitatio. Et ſi unde boni quid expectari par erat, inde malũ aliquod proueniat. Et ſi ſaepe tale aliquid contingat. Et ſi boni quid tum demum euenit, cum is, cui euenit, perpeſſus eſt quicquid perpeti poterat. Vt Diopithi regia munera iã mortuo miſſa ſunt. Et ſi boni aut nihil euenerit, aut tum demũ euenerit, cum fructus iam nullus ex eo percipi poteſt. Haec igitur, & talia ſunt, quae miſericordiam commouent. Miſerantur autem & familiares: niſi ſi qui eis arcto admodum neceſſitudinis uinculo coniuncti ſint; nam in hos ita affecti ſunt, ut in ſe ipſos. Quocirca & Amaſis filium quidem ad ſupplicium duci uidens, non illacrimauit: ſed cum amicum mendicantem ui-

deret.

deret. Nam hoc quidem miſerabile erat: illud autē atrox. Differt enim atrox a miſerabili: immo uero atrocitas miſericordiam exturbat: ſaepeque in contrarium vtiliter adhibetur. Miſerātur praeterea, cum id quod graue ac moleſtum eſt, appropinquat. Et quiſque ſimiles ſui, aut aetate, aut moribus, aut habitibus, aut dignitate aut genere. Nam haec omnia efficiunt, vt magis putet quiſque ſibi idem euenire poſſe. Omnino hic quoque intelligendum eſt, quaecumq; homines in ſemetipſis metuunt, ea cum alijs eueniunt; miſericordiam commouere. Quoniā autem quae perpeſſu acerba ſunt: ita demū miſerationem commouent, ſi prope eſſe uideātur: quae autem decem ab hinc millibus annorum fuerunt, futurae ſunt, neque expectantes, neq. memoria repetentes miſerantur, aut omnino, aut non adaequae: neceſſe eſt, eos, qui ad miſericordiam commouendam conformati ſunt, & geſtu corporis; & uoce, & ueſte, & omnino actione miſerabiliores eſſe. Haec enim qui adhibent efficiunt vt res propinqua eſſe uideatur, conſtituentes malum ante oculos, aut ut futurum, aut ut praeteritum. & quae nuper fuere, aut breui futura ſunt, propter eam ipſam cauſam miſerabiliora ſunt. Et indicia, & actiones: ut ueſtes eorum qui graue aliquid pertulerunt, & quaecunque eius generis ſunt: & ſermones ab ijs habiti in ipſa calamitate, ut iam morientium: praecipueque ſi in eiuſmodi temporibus bonos uiros

ſe eſſe oſtenderint. Omnia enim haec, quia uicina uidentur, efficaciora ſunt ad miſericordiam commouendam: tum quod is cui talia obtigere, tali ſorte indignus ſit: tum quod ante oculos res ipſa ſtatuatur. Miſericordiae autem maxime quidem aduerſatur ea quae indignatio dicitur. Pugnant enim haec quodammodo, cum tamen ab iiſdem moribus proficiſcantur, dolere aduerſis rebus alicuius, quod eis indignus ſit: & proſperis, quod eis itē indignus ſit. Vterque autem horum animi motuum hominis eſt bonis moribus praediti. Nam & quibus res immerentibus male ſuccedunt, cum eis vna dolere, eosque miſerari: & quibus bene, praeter ipſorum dignitatem, eis indignari oportet. Iniuſtum enim eſt, quicquid eſt praeter dignitatem. Quocirca Diis quoque ipſis tribuimus indignationem. Videri autem poteſt, & inuidentia miſerationi eodem modo opponi, tamquam uicina, & eadem cum indignatione: ſed tamen alia eſt. Nam & inuidentia aegritudo quaedam eſt, quae animum pertubat ob res alterius ſecundas. Non tamen eius qui eis indignus ſit: ſed qui aequalis ac ſimilis. Hoc autem & in eis qui indignantur, & in eis qui inuident peraeque ineſſe oportet, vt ne doleant cauſa ſua, neque quòd ſibi aliquid aliud euenturum putent: ſed eius tantum ipſius cauſa, qui proſpera fortuna vtitur. Iam enim haec uon inuideutia, neque indignatio fuerit, ſed metus, ſi eo angatur quis

ac perturbetur animo, quod ex aliena proſperitate mali ſibi aliquid euenturum ſit. Conſtat autem fore, vt ex his affectibus alii etiam affectus inter ſe contrarij conſequantur. Nam qui ex bonorum virorum calamitatibus dolorem capit, idem ſi malis male eſſe viderit, aut gaudebit, aut certe nullam ex ea re moleſtiam ſentiet. Nemo enim vir bonus parricidae aut ſicarij ſupplicio miſericordia commouetur. Gaudendum enim potius eſt, cum tale aliquid euenit: vt & cum proſpera fortuna vtuntur, qui ea digni ſunt. Vtraque enim iuſta ſunt, & viro bono gaudium adferunt. Neceſſario enim quae videt euenire ſui ſimili, ea ſperat etiā euentura ſibi. Eorumdēque morum haec omnia ſunt: vt contraria contrariorum. Nam qui alienis malis laetatur, idē eſt etiam inuidus. Nam quae cuique res cum fit, cumque eſt, moleſtiam adfert: idem eius rei abſceſſu atque interitu gaudeat, neceſſe eſt. Quare ſunt haec quidem omnia apta ad impediendam miſericordiam: differunt autem inter ſe ob eas quas diximus cauſas. Itaque ſunt omnia eodem modo vtilia ad efficiēdum ne res miſerabiles eſſe videatur. Primū igitur de indignatione dicamus, tum quibus indignentur, tum quas ob res, tum quomodo ipſi affecti: deinde cetera perſequemur. Hoc autē ex iis quae iā diximus, planum eſt. Si enim indignari eſt, aegre ferre, quod alicui res proſpere ſuccedant praeter ipſius dignitatem: primum quidem conſtat, non

omni

omnia cuiuſque generis bona indignationem concitare. Nō enim ſi quis iuſtus aut fortis euadat, aut uirtutem denique aliquam cōſequatur, propterea ei quiſquam indignabitur. Neque enim contrariis rebus miſericordia commouetur. Sed ſi opes, ſi potentiam, & talia, quibus, vt vniuerſe loquar, digni ſunt viri boni: & ii qui habent ea quae natura bona ſunt, vt nobilitatē, dignitatem formae, & quae ſunt huius generis. Quoniam autem quod antiquum eſt, prope naturale videtur eſſe: neceſſe eſt ſi plures idem bonum habeant, maiorem in eos indignationem concitari, qui id nuper conſecuti ſint, atque ob id bene, ac feliciter uiuant. Maiorem enim dolorem inurunt ii, qui nuper ad diuitias peruenerunt, quàm ij, quibus illae veteres ſunt, & hereditariae. Eodemque modo qui ad imperia, ad potentiam, ad copiam amicorum, liberorum, & quaecunque alia ſunt eiuſdem generis. Itidemq. ſi horum ope aliquid aliud boni nanciſcantur. Nam & hic maiorem moleſtiam afferunt, qui repente diuites facti ſunt, ſi propter opes magiſtratum aliquem ceperint, quàm ii, quibus vetuſtae ſunt diuitiae. Eademque in ceteris ratio. Cauſa autem eſt: quoniam hi quidem videntur ſua & propria habere: illi autem non ſua. Quod enim ſemper uidetur ita ſe habere, uerum uidetur. Quo fit, vt alij videantur habere non ſua. Ac quoniam non cuilibet bonum quodlibet conuenit: ſed eſt quaedam analogia, & aliud

alij conuenit: vt pulchra arma non iuſto conueniunt, ſed forti: & matrimonia praeſtantia non iis qui nuper diuites eſſe coeperunt, ſed nobilibus: euenit vt interdum etſi vir bonus conſequatur aliquid boni, quia tamen id bonum ipſi nō conuenit, commoueatur indignatio. Sed & ſi inferior cum ſuperiore contendat: maxime quidem, ſi ea ipſa in re in qua inferior eſt. Vnde & illud dictum eſt.

Aiacis autem declinabat pugnā Telamoniadae.
Iuppiter enim ei indignabatur, ſi quando fortiori viro contenderet.

Sin minus, etiam quacunque in re inferior cum ſuperiore contendat. Vt ſi muſicus cum viro iuſto: praeſtat enim iuſtitia muſicae. Quibus igitur & propter quae indignentur, ex his perſpicuum eſt, ſunt enim haec & talia. Propenſi autem ſunt ad indignationem qui & maximis bonis digni ſunt, & ea conſecuti. Neque enim iuſtum eſt, ſimilem eſſe eorum qui ſimiles non ſunt, dignitatem. Secundo autem loco, qui cum boni, graueſque viri ſint, ea non conſequuntur: nam & recte iudicant, & oderunt ea quae iniuſta ſunt. Et ſi honoris cupidi, ac talium actionum appetentes: praecipue ſi iis in rebus gloriae cupidi ſint, quas alij, cum indigni ſint, conſequuntur. Omninoque qui dignos eſſe ſe exiſtimant iis quibus indignos alios eſſe ducunt, eis, & ob illa, facile indignantur. Quo fit, vt homines ſeruili ingenio praediti, & non magni pre-

tij, qui nullo ſtudio honoris tenentur, non ſint propenſi ad indignationem. Nihil enim tale eſt, quo ſe ipſi dignos exiſtiment. Conſtat autem ex iis, cuiuſmodi ſint homines, quibus aduerſa fortuna vtentibus, aut male rem gerentibus, aut ab eo quod cupiunt excidentibus, gaudere, aut certe nullam ex eo moleſtiam capere oportet. Ex iis enim quae diximus etiam contraria intelliguntur. Itaque ſi dicentis oratio iudices quidem tales effecerit, eos autem qui miſericordiã ſui commouere conantur, iis ipſis in rebus de quibus agitur, oſtendat eſſe indignos qui conſequantur quod uolunt, dignos autem qui non conſequantur, fieri non poteſt, ut miſeratio excitetur. Conſtat autem & quas ob res inuideant, & quibus & quomodo ipſi affecti. Si quidem inuidia eſt, moleſtia quaedam ex eo, quod in eo de quo diximus bonorum genere, alij ſimiles bene ac feliciter rem gerere videantur: idque nõ vt ne quid eueniat ei qui inuidet, ſed eorum ipſorum cauſa quibus inuidetur. *Ergo* inuidebunt ij, quorum aliqui ſimiles aut ſunt aut videntur. Similes autem dico, genere, cognatione, aetate, habitu, gloria, facultatibus. Et quibus parum abeſt, quin eadem omnia inſint. Quocirca qui magnas res gerunt, fortunaque proſpera ytuntur, inuidi ſunt. quicquid enim ad alios peruenit, id ſibi eripi arbitrantur. Et qui praeter ceteros in re aliqua magni fiunt: maximeque ſi ob ſapientiam, aut felicitatem. Et honoris cupidi

magis

magis inuidi, quàm qui honoris ſtudio uacant. Et qui opinionem ſapientiae aucupantur. Coli enim ob ſapientiam uolunt. Et omnino qui ex quaque re gloriam captant, vbi de ea re agitur, facile aliis inuident. Et qui anguſti, ac puſilli ſunt animi: omnia enim eis videntur magna. Quae autem bona ſint, ob quae inuidetur, iam dictum eſt: nam ex quibuſcunque rebus gloriam, & honorem ambiunt, hominumque opinionem aucupantur, & quaecunque in proſperitate fortunae poſita ſunt, iis fere omnibus inuidia concitatur. Maximeque ob ea quae ipſi appetunt, aut putant habere ſe oportere: aut quorum poſſeſſione ipſi uel paullo ſuperiores ſunt, uel paullo inferiores. Perſpicuum etiam eſt, quibus inuideant. nam eadem opera id quoque explicatum eſt. Proximis enim & tempore, & loco, & aetate, & gloria inuident. Vnde dictum eſt;

Namque inuidere nouit & cognatio.

Et iis, quibuſcum de honore contendunt. Si quidem & cum iis contendunt, quos diximus: neque inuidet quiſquam iis qui ab hinc decem millibus annorum aut fuerunt, aut erunt, aut mortuis, neque iis qui habitant ad columnas Herculis, neque ijs à quibus ſe longo interuallo, aut ſuo aut aliorum iudicio relinqui putant: neque iis, quibus ſe multo ſuperiores eſſe arbitrantur. talibus, & ob talia non inuident. Quoniam autem cum eorundem ſtudiorum

rum aemulis, & cum riualibus, omninoque cum iis qui eadem quae ipſi, concupiſcunt, de honore concertant, eis maxime inuideant, neceſſe eſt. Vnde dictum eſt. & figulus figulo. Et iis qui cito aliquid conſecuti ſunt, ab iis qui uix, aut ne uix quidem idem conſequi potuerunt, inuidetur. Et iis quibus id quod volunt conſecutis, ac bene rem gerentibus aliquod nobis ex eo dedecus conflari uidetur. Tales autem ſunt, qui propinqui, ſimileſque ſunt. Conſtat enim, quòd nō idem bonum conſequamur, culpa id noſtra euenire: quare ea moleſtia animum vellicans inuidiam efficit. Et iis à quibus quae ſibi cōueniunt, quaeue ipſi olim obtinuerunt, haberi, atque obtineri uident. Quae cauſa eſt cur ſeniores iunioribus inuideant. Inuident etiam qui magnos ſumptus ad aliquid obtinendum fecerunt, iis qui paruo ſumptu idem ſunt conſecuti. Conſtat etiam, quas ob res, & quibus in perſonis, & quomodo affecti ii qui tales ſunt gaudeant. Nam quomodo affecti dolent alienis bonis, eodem modo affecti gaudebunt contrarijs. Itaque ſi iudices quidem ita oratione conformati fuerint: ij autem qui miſericordiam ſui excitare, aut boni quid conſequi uolunt, tales ſint, quales paullo ante diximus, conſtat eos ab iis quorum in manu, & arbitrio res eſt, miſericordiam non conſecuturos. Quomodo autem affecti, & qualia, & in quibus aemulentur, ex iis, quae ſtatim dicturi ſumus intelligetur.

tur.

tur. Nam ſi aemulatio dolor quidam eſt, cum, iis qui nobis natura ſimiles ſunt, bona quaedam honorifica ſuppetant, quorum ipſi quoque capaces ſumus, non quod ea in illis inſint, ſed quod nobis quoque non inſint: (vnde & aemulatio bonum quiddam eſt, & bonis viris conueniens: at inuidere, improbum, & hominum improborum: nam qui aemulatur, talem efficere ſe ſtudet, vt ipſe quoque boni aliquid nanciſcatur: at qui inuidet, id ſtudet efficere, vt ne alter boni quid habeat) neceſſe eſt, propenſos eſſe eos ad aemulandum, qui dignos eſſe ſe putant bonis quibuſdam quibus carent: cum tamen eorum capaces ſint. Neque enim quiſquam ea poſtulat, quae capere ſe non poſſe intelligit. Quare tales ſunt adoleſcentes, & magnanimi: & quibus talia bona ſuppetunt, quae honoratis uiris digna ſunt. vt opes, amicitiae, magiſtratus, & eiuſdē generis alia. Bonos enim uiros eſſe ſe, par eſſe arbitrantur, quia tales eſſe par eſt eos, qui talibus bonis affluunt. Et quos ceteri tales putant. Et quorum maiores, aut cognati, aut propinqui, aut gens, aut ciuitas honorata eſt, faciles ſunt iiſdem in rebus ad aemulandum. Propria enim ſibi eſſe haec, ſeque eis dignos eſſe arbitrantur. Quod ſi ea bona quae honorem pariunt, aemulanda ſunt, neceſſe eſt, & virtutes eiuſmodi eſſe: & quaecūque aliis fructuoſa, ac benefica ſunt. honos enim tribuitur beneficis, ac probis viris. Et bona quorum fru-

ctus ad propinquos pertinet? vt opes, ac pulchritudo magis quam bona valetudo. Cóſtat & qui ad aemulandum expoſiti ſint: haec enim & talia qui habent, facile aemulos inueniunt. Sunt autem haec quae diximus: vt fortitudo, ſapientia, imperium. Qui enim imperant, multis benefacere poſſunt: exercituum ductores, oratores, omnes denique, quibus talis aliqua potentia eſt. Et ij quorum ſimiles multi, aut familiares, aut amicos eſſe ſe ſtudent. Et quos multi mirantur, aut ij quos ipſi mirantur. Et quorum laudes, & encomia celebrantur vel a poetis, vel ab orationum ſcriptoribus. Contemnũt autem homines ijs quos diximus contrarios. aduerſantur enim haec inter ſe, aemulatio, & contemptus: aemulari, & contemnere. Neceſſe eſt autem eos qui tales ſunt, vt aut ipſi alios, aut ipſos alij aemulentur, contemptores eſſe eorum in quibus inſunt mala ijs bonis quae aemulationẽ commouent contraria, idque ob ea ipſa mala. Quo fit vt ſaepe contemnant homines fortunatos, ſi quando eis toto illo genere bonorum quod honore dignum eſt carentibus, fortuna tantum adſit. Quaenam igitur ea ſint, quibus animorum motus aut excitari. aut ſedari queãt, qui etiam fidem cõciliant, explicatum eſt. Nũc autem qui mores, aut animorum motus, aut habitus vnamquamque aetatem, ac fortunam cõſequi ſolent, explicemus. Dico autem animorũ motus, iram, cupiditatem, & talia, de quibus an-

te

te dictum eſt: habitus autem virtutes, & vitia di ctum eſt autem de ijs quoque in ſuperioribus: quae conſilia capere, & cuiuſmodi res gerere ſoleant, qui eis praediti ſunt. Aetates autem ſunt, iuuētus, aetas virilis, & ſenectus. Fortunas autem voco, nobilitatem, opes, potētiam, quaeque ijs àduerſantur, omninoq. proſperam, aduerſamque fortunam. Iuuenes igitur ijs moribus ſunt, vt facile concupiſcant, & quae concupiuerunt exequantur: & ex cupiditatibus corporis, maxime propenſi in Venerem, eiuſque impotentes. Facile autē mutantur, & faſtidiunt ea quae cōcupiuerunt. Et valde quidem cupiūt. ſed cito deſinunt: Acriter enim uolunt quod volunt, ſed non diu volunt. Qualis eſſe fames ac ſitis aegrotantium ſolet. Et iracundi, & in ira celeres, taleſque, vt animi impetum ſequantur: & imperat eis ira. Nam prae honoris ſtudio non patiuntur ſe contēni, ſed excandeſcunt ſi qua ſe iniuria affici putent. Et honoris cupidi ſunt, aut potius victoriae. Praeſtare enim alijs cupit iuuentus. Victoria autem, exuperantia quaedam eſt. Atque vtriuſque harum rerum ſtudioſiores ſunt quàm pecuniae: pecuniae autem minime omnium: propterea quia nondum experti ſunt egeſtatem. quale eſt illud Pittaci dictum de Amphiarao. Neque malitioſi ſunt, ſed boni ac ſimplices: quia nondum multa improbe facta cognorunt. Et creduli, quia non ſaepe deluſi ſunt. Et faciles ad ſperandum. Vt enim

ebrij, ſic & iuuenes calidi ſunt natura. ſimulque quia nondum eos ſua ſpes ſaepe fruſtrata eſt. *E*t magnam partem ſpe viuunt. Nam ſpes quidem futuri eſt, memoria autem praeteriti. Iuuenibus autem quod futurum eſt, multum eſt: quod praeterijt. breue primis enim temporibus aetatis, nihil ſe meminiſſe, omnia ſperare arbitrantur. Et tales vt nihil negotij ſit eos fallere: facile enim ſperant. Et fortiores. iracundi enim ſunt, & ſpei pleni. Quorum illo quidem fit, vt ne timeant: hoc autem, vt confidant. Nam neque quiſquam dum iraſcitur, timet, & concepta animo boni ſpes, confidentes facit. Et verecundi. Nondum enim percipiunt quae pulchra ſunt, expetenda eſſe: ſed a lege tantum inſtituti ſunt. Et magnanimi. nondum enim domiti ac compreſſi ſunt a vita; immo rudes ſunt rerum neceſſariarum. Et magnitudo animi eſt, dignũ ſe magnis rebus exiſtimare: id autem bene ſperantis eſt. *E*t in agendis ijs quae dignitatem habent potius verſari volunt, quàm in ijs quae vtilitatem adferunt. Mores enim magis, quàm ratiocinationem in viuendo ſequuntur. Eſt autem ratiocinatio quidem eius quod vtile eſt: virtus autem honeſti. *E*t amicorum ac ſodalium amantes magis quàm ceterae aetates: tum quia gaudent conuictu: tum quia nondum quidquam vtilitate metiuntur: quare ne amicos quidem. *E*t quicquid peccant, in eo peccant, quòd modum tranſeunt, ſuntque iuſto vehementiores:

aduerſus

aduerſus dictum Chilonis. nimis enim faciunt omnia. nam & nimis amant, & nimis oderunt, & adaeque cetera omnia. quin & ſcire ſe cuncta putant, & adſeuerant. nam & haec cauſa eſt, cur omnibus in rebus modum tranſeant. Et eas iniurias faciunt quae cum contumelia coniunctae ſunt, non quae a nocendi ſtudio proficiſcũtur. Et propenſi ſunt ad miſericordiam. omnes enim bonos, & meliores quàm ſint, arbitrãtur. ſua enim innocentia alios metiuntur: ita vt eos indigna pati putent. Et amantes riſus. quare etiã vrbani. Vrbanitas enim, erudita contumelia eſt. Mores igitur adoleſcentum quidem huiuſmodi ſunt. ſeniores autem, & ij, qui iam defloruerunt, fere contrarijs ſunt moribus. Nam quia diu uixerunt, pluribuſq. in rebus decepti ſunt. atque aberrarunt, quodque rerum humanarũ magna pars fluxa eſt, neque quidquam pro certo confirmant, & ſunt in omnibus rebus remiſſiores. Et putant: ſciunt autem nihil. Et dubitantes, ſemper addunt ad ea quae dicunt, fortaſſe, &, facile: & omnia ita dicunt, aſſeueranter autem nihil. Et malitioſi ſunt. malitia enim eſt, de omnibus in deteriorem partem ſuſpicari. Ac praeterea ſuſpicioſi, propter incredulitatem: increduli autem propter experientiam. Ac neque valde amant, neque valde oderunt, ob eas cauſas. Sed ex Biantis praecepto, & amant vt oſuri, & oderunt vt amaturi. Et parui animi: quia domuit, ac compreſſit eos vita. nullam

 enim

enim rem magnam, neque eximiam, ſed ea quae ad uitam neceſſaria ſunt, concupiſcunt. *Et* illiberales. nam vna quaedam rerum neceſſariarũ eſt, pecunia. ac ſimul vſu edocti ſciunt, quàm difficile ſit adquirere, & quàm facile amittere. *Et* timidi, ac cuncta praemetuentes: vt qui contra adfecti ſint, quàm iuuenes: nam hi refrigerati ſunt, illi calidi. Itaque ſenectus viã munijt ad timiditatẽ. nam & metus refrigeratio quaedam eſt. Et vitae amantes, praeſertim extremo vitae tẽpore. eſt enim cupiditas eius quod abeſt. & qua quiſque re eget, eam maxime concupiſcit. Et plus ſatis queruli. nam & haec paruitas quaedam animi eſt. *E*t ad vtilitatem omnia plus quàm par eſt, in uiuendo dirigunt, non ad dignitatem: amant enim ſemetipſos. & quod vtile eſt, id cuiq. bonum eſt: quod autem pulchrũ, ſimpliciter. *E*t inuerecundi potius quàm verecundi. quia enim non aeque curant id quod pulchrũ eſt, & id quod vtile, de opinione aliorum non laborant. *E*t non facile adducuntur ad ſperandum, propter experientiam. plaeraeq. enim res hominum fluxae ſunt. & plaerunque in deteriorem partem cadunt. ac praeterea propter timiditatem. Et memoria viuunt potius quàm ſpe. vitae enim quod ipſis ſupereſt, parum eſt: quod praeteriit, multum. eſt autem ſpes quidẽ futuri: memoria autem praeteritorum. Quae etiam eis cauſa eſt loquacitatis. perpetuo enim narrant ea, quae temporibus ſuis facta ſunt: vt

qui ex eorum recordatione voluptatem capiãt. Irae autem eorum acres ſunt, ſed imbecillae. Et cupiditates aliae quidem deſeruerunt eos, aliae autem oblanguere. Itaque neque cupiditatibus agitantur, neque eas in agendo ſequuntur ſed lucrum. quare qui ea aetate ſunt, temperantes videntur. nam & remiſerunt ipſae cupiditates: & ſeruiunt lucro. *Et* magis vitam dirigunt ad ratiocinationem quàm ad mores. nam ratiocinatio id quod vtile eſt ſpectat, mores virtutẽ. *Et* iniurias faciunt non cum contumelia, ſed cũ ſtudio nocendi coniunctas. Miſericoedes autẽ ſunt etiam ſenes, ſed non eadem de cauſa qua iuuenes. Illi enim propter beneuolentiam erga homines: hi propter imbecillitatẽ. Omnia enim mala putant ſibi imminere. Hoc autem dicebamus eſſe miſericordis. Vnde & queruli ſunt, ac non vrbani: neque iocorum amantes. Querulũ enim eſſe, & iocorum amantem, aduerſantur. Iuuenum igitur, & ſenum mores hi ſunt. Itaque quando homines libenter accipiunt eas orationes quae moribus ſuis congruunt, ac ſimiles: non eſt obſcurum, quo modo ita vti oratione poſſimus, vt & ipſa oratio, & nos ipſi tales eſſe videamur. Qni autem corroborata, ac confirmata aetate ſunt, conſtat eos, quod ad mores attinet, inter illos de quibus diximus, medios fore: detracto eo quod in vtriſque nimium eſt. Ergo neque valde confidentes erunt, id enim audaciae eſt; neque valde meticuloſi. Sed recte ad

vtrumque affecti. Neque omnibus credentes, neque omnibus diffidentes: ſed omnia magis ex veritate pendentes. Neque tantum dignitate, neque tantum vtilitate, ſed vtraque uitam dirigentes: Neque ad parſimoniam, neque ad effuſionem propenſi, ſed ad id quod conuenit. Itidemque neque ad iram, neque ad cupiditatem: ſed & temperantes cum fortitudine, & fortes cum temperantia. nam in iuuenibus, & in ſenibus diuiſa ſunt haec. Siquidem iuuenes quidem fortes, & intemperantes ſunt: ſenes autem temperantes, & timidi. Atque vt uniuerſe loquar, quaecumque vtilia ſeorſum habent iuuentus & ſenectus, ea utraque habent. quibus autem in rebus illae modum aut tranſeunt, aut non attingunt, in eis a confirmata aetate moderatio, aequabilitaſque retinetur. Viget autem corpus quidem a trigeſimo aetatis anno uſque ad trigeſimum quintum. animus autem circa vndequinquageſimum. De iuuentute igitur, & ſenectute, & confirmata aetate, quibus vnaquaeque moribus ſit, haec dicta ſint. De bonis autem quae a fortuna eueniunt, qui quae eorum mores comitari ſoleant, deinceps explicemus. Ergo nobilitatis quidem mores hi ſunt, vt eum in quo eſt efficiat honoris ſtudioſiorem. Solent enim quibuſcumque bonum aliquod abeſt, illud augere, quaſique cumulare. Eſt autem nobilitas, dignitas maiorum. Et contemptorem

etiam

etiam eorum, qui ſimiles ſunt ipſorum maioribus. Propterea quod haec procul magis, quàm in propinquo poſita, honorificentiora, & glorioſiora habentur. Nobilitas autem in familiae virtute conſiſtit: at generoſus dicitur, qui a natura non degenerat. Quod plaerumque non contingit nobilibus: immo multi eorum ſunt haud magni pretij. Nam vt in agris, ijſque quae e terra gignuntur; ita in familijs prouentus quidam eſt: & interdum ſi bona familia fuerit, naſcuntur in ea ad aliquod tempus viri eximij: ac deinde rurſus ex interuallo alios emittit. Degenerant autem illae quidem familiae quae ingenio excellunt, in mores inſaniores: vt qui ab Alcibiade, & a Dionyſio ſuperiore orti ſunt. Quae autem ſtabili, & firmo ingenio praeditae ſunt, in ignauiam, & ſtoliditatem: vt qui à Cimone, & Pericle, & Socrate. Qui autem mores diuitias conſequantur, facile eſt videre. Contumelioſi enim ſunt diuites, & ſuperbi: quam quaſi labem contrahunt a poſſeſſione diuitiarum. ita enim affecti ſunt, quaſi alia omnia bona poſſideāt. Diuitijs enim, quanti ſint alia omnia, aeſtimari quodammodo videtur. quare videntur omnia diuitijs eſſe venalia. Et delicati, & Salacones: Delicati quidem ob mollitiam, & felicitatis oſtentationē; Salacones autem & inepti, quoniam omnes ſolent tempus conſumere ijs in rebus quarum amore capti ſunt, quaſque mirantur. & quia putant,

putant, quae a ſe, eadem a ceteris magni fieri. neque prorſus abs re ita affecti ſunt. multi enim ſunt, qui indigent iis qui rem habent. Vnde & illud dictum eſt à Simonide, de ſapientibus & opulentis: cum eum Hieronis vxor interrogaſſet, vtrum eſſe praeſtaret, ſapientem an diuitem: Diuitem, inquit, videre enim ſe ſapientes ad fores opulentorum praeſtolari. Et quia ſe dignos putant qui imperent. habere enim ea quae homines faciunt imperio dignos. Et ut ſummatim dicam, diuitiae mores efficiunt inſipientis fortunati. Longe autem alij ſunt mores eorum qui nuper partas diuitias poſſident, & eorum qui à maioribus traditas, quòd qui nuper diuites facti ſunt, magis laborant iis omnibus vitiis, iiſque deterioribus. Nam nuper ad diuitias perueniſſe, eſt quaſi neſcire diuitem eſſe. Imponunt autem iniurias non à nocendi ſtudio, ſed à contumelia, & ab intemperantia profectas: quales ſunt verbera, & adulterium. Mores quoque potentium fere maxima ex parte noti, apertique ſunt. alia enim habent potentes eadem quae diuites, alia meliora. ſunt enim potentes ſtudioſiores honoris, & erectiore animo quam diuites. Eiuſmodi enim res appetunt, quarum adminiſtrandarum ſibi facultas eſt propter potẽtiam. Et ſtudioſiores ſunt: propter diligẽtiam quam adhibere perpetuo coguntur, in iis quae ad conſeruandam potentiam pertinent. Et σεμνότε

ροι potius quàm βαρύτεροι, id eſt, ita ſine arro-gantia graues, ut aliis propterea graues, odioſique non ſint. Dignitas enim eos magis conſpicuos facit. quare modice ſe gerunt. σεμνότης autem eſt placida quaedam, & decora grauitas. Quod ſi quando iniuriam faciant, non paruas ſed plane magnas iniurias faciunt. Proſperitas autem fortunae eos mores per partes adfert, quos diximus. nam quae maximae proſperitates habentur, ad illa referuntur, & praeterea ad bonorum liberorum copiam, & ad corporis bona. Superbiores igitur, & minus conſideratos fortunae proſperitas facit. Vnum, quod ad mores attinet, optimum adfert: efficit enim homines diuini numinis amantes, & certo quodam modo ad cultum diuinum adfectos: cum credant, propter ea bona quae ſibi à fortuna proueniunt. Dictum eſt igitur de moribus per aetatum, ac fortunarum diſcrimina. nam quae iis de quibus dictum eſt contraria ſunt, e contrariis intelligi poſſunt. Vt qui ſint mores pauperis, infortunati, impotentis. Quoniam autem orationis ad perſuadendum comparatae vſus ad iudicium refertur: nam quae ſcimus, & de quibus iam iudicauimus, in eis nihil amplius opus eſt oratione: iudicium autem eſt, etiam ſi quis apud vnum oratione vtens hortetur, aut dehortetur: quemadmodum faciunt qui vnum aliquem verbis caſtigant, quiue ei aliquid ſuadent: nihilo enim minus ille vnus iudex eſt: ſi

quidem

quidem iudex, vt ſummatim dicam, is eſt cui perſuadendum aliquid eſt: nec refert, vtrũ aduerſus quẽpiam qui cõtrariam ſententiã defendat, dicẽdum ſit, an aduerſus aliquã propoſitã ſentẽtiam: neceſſe eſt enim hic quoque oratione vti, & quae aduerſus nos faciunt, tollere, in quae tanquam in aduerſarium quempiam, inſtituitur oratio: eodemque modo in oſtentatiuis: nam in iis ad ſpectatorem tanquam ad iudicem habetur oratio: quanquam omnino is demum proprie iudex eſt qui in ciuilibus concertationibus iudicat id quod quaeritur: ſi quidem & in iis de quibus in foro lis eſt, & in iis de quibus deliberatur, quomodo ſe res habeat, quaeritur: de uariis autem pro rerum publicarum uarietate moribus dictum eſt prius, cum de genere deliberatiuo ageremus: ita vt definitum iam ſit, quomodo, & quibus viis moratas orationes efficere poſſimus: cumque vnicuique generi ſuus finis diuerſus à ceteris propoſitus ſit: de omnibus autem illis collectae à nobis ſint opiniones & propoſitiones, ex quibus argumenta ducunt, & qui conſilium dant, & qui facultatis in dicendo ſuae ſpecimen exhibent: & qui cauſas agunt: ac praeterea explicatum ſit de iis, quibus moratae orationes fieri poſſunt: reliquum eſt, vt de communibus diſſeramus. Omnibus enim neceſſe eſt, in orationibus, praeter ea quae cuiuſque generis propria ſunt, uti iis, quibus fieri poſſe, aut non poſ-

ſe

ſe aliquid oſtenditur: & alios quidem eniti ut doceant aliquid fore, alios autem ut aliquid fuiſſe. Communia ſunt etiam omnium orationum, ea quae de magnitudine traduntur. Vtuntur enim omnes extenuatione, & amplificatione, & ſuadentes, aut diſſuadentes, & laudantes, aut uituperantes, & accuſantes, aut defendentes. His autem explicatis, conemur aliquid communiter de enthymematis dicere, ſi quid habeamus: & de exemplis: ut iis quae reliqua ſunt additis, perficiamus id quod ab initio propoſuimus. Eſt autem ex communibus amplificatio quidem ad genus oſtentatiuum accommodatiſſima, vt dictum eſt. quod autem factū eſt, ad iudiciale. Poſſibile autē, & id quod futurum eſt, ad deliberatiuum. Primum igitur dicamus de poſſibilibus, & impoſſibilibus. Si ergo contrarium poſſibile ſit aut eſſe, aut fieri: etiam contrarium videri poterit poſſibile. Vt ſi poſſibile eſt hominem bene valere, poſſibile eſt & aegrotare. Eadem enim poteſtas eſt contrariorum, contraria. Et ſi ſimile poſſibile eſt, alterum quoque ſimile. Et ſi quod difficilius eſt poſſibile eſt, & quod facilius. Et ſi bonum ac pulchrum fieri poſſibile eſt, & omnino fieri poſſibile. Difficilius enim eſt pulchram domum eſſe, quam domum. Et cuius principium poteſt eſſe, poteſt etiam finis. Nihil enim eorum quae impoſſibilia ſunt, aut fit, aut fieri incipit. Exempli cauſa, vt diametros communem

aliquam

aliquam menſuram habeat. neque enim aut incipiet unquam fieri, aut fiet. Et cuius finis, etiam principium. Omnia enim ex principio fiunt. Et ſi quod poſterius eſt aut eſſentia aut ortu, poſſibile eſt fieri, etiam id quod prius. Vt ſi uirum fieri poſſibile eſt, & puerum. prius enim fit illud. Et ſi puerum, virum quoque, illud enim principium eſt. Et quorum amor aut cupiditas ineſt à natura. Nemo enim fere impoſſibilium amore capitur, eaue concupiſcit. Et quorū ſcientiae ſunt atque artes, ea quoq. poſſibile eſt & eſſe & fieri. Et quorum ortus principium in eis eſt quae nos aut cogere aut in ſentētiam noſtram adducere poſſumus. Sunt autem haec, quibus potentiores ſumus, quorumue aut domini aut amici. Et quorum partes poſſibiles ſunt, etiam totum. Et ſi totum poſſibile eſt, etiam partes. Nam ſi proſchiſma, & cephalis, quae calceam enti partes ſunt, fieri poſſunt, calcei quoque fieri poſſunt. Et ſi calcei poſſunt, illa quoq. poſſunt. Et ſi genus eſt eorū quae fieri poſſunt; etiā ſpecies, & ſi ſpecies etiā genus. Vt ſi nauigium fieri poſſibile eſt, etiam triremem: et ſi triremem, etiam nauigium. Et ſi alterum eorum quae eam naturam habent, ut inter ſe conferantur, poſſibile eſt, alterum quoque. Vt ſi duplum, etiam dimidium; & ſi dimidiū, etiam duplū. Et ſi ſine arte, aut apparatu poteſt aliquid fieri, magis etiā poterit arte, & diligentia adhibita. Vnde & ab Agathone di-ctum eſt.

Neceſſe

Neceſſe eſt alia quidem à fortuna fieri,
Alia autem à nobis, ad quae ars adhiberi ſolet.

Et ſi deterioribus aut inferioribus, aut imprudentioribus poſſibile eſt, magis erit iis, qui contrario modo affecti ſunt. Vt & Iſocrates aiebat, ferendum non eſſe, ſi Euthymus quidem didiciſſet, ipſe autem reperire non poſſet. De impoſſibilibus autem, conſtat, ex iis quae contraria ſunt eis quae modo diximus, argumenta ſumenda eſſe. Factum autem ſit, an non ſit, ex his conſiderandum eſt. Nam primum quidem ſi factum eſt id quod per naturam minus fieri poterat, factum fuerit & id quod magis. Et ſi factum eſt id quod poſtea fieri ſolet, factum eſt & id quod prius. Vt, ſi oblitus eſt, aliquando etiam didicit. Et ſi potuit ac voluit, fecit. omnes enim qui & poſſunt, & uolunt, agunt. nihil enim obſtat. Et ſi & voluit, & nulla res externa prohibebat. Et ſi potuit, & iratus erat. Et ſi potuit, & cupiebat. Plaerunque enim quae cupiunt homines, ea ſi poſſint, agunt. Improbi quidem per impotentiam: boni autem, quia quae bona ſunt cupiunt. Et ſi inibi erat, ut faceret. veriſimile eſt enim, qui iam in eo erat, etiam feciſſe. Et ſi facta ſunt quaecunque naturaliter fieri ſolent ante illud, aut propter illud. Vt, ſi fulſit, & tonuit. Et ſi tentauit, etiam fecit. Et ſi quae antea fieri ſolent. aut eius rei cauſa fieri ſolent, facta ſunt, ut ſi fulſit, tonuit etiam: & ſi ten-

tauit, fecit etiam. Et ſi quae poſtea fieri ſolent, aut id cuius cauſa cetera fiunt, factum eſt: etiam quod prius eſt, & quod eius cauſa fieri ſolet, factum eſt. Vt ſi tonuit, etiam fulſit. Et ſi fecit, tentauit etiam. Horum autem omnium alia quidem neceſſario, alia autem plaerunque ita ſe habent. Vnde autem doceamus aliquid factum non eſſe, conſtat. nempe ex iis quae contraria ſunt iis quae modo diximus. Conſtat etiam quomodo diſputandum ſit, aliquid futurum eſſe. Nam & quod in poteſtate ac uoluntate poſitum eſt, erit. Et quod cupiditas, quod ira, quod ratio ſuadet, ſi adſit poteſtas. Propterea etiam ſi quis iam iamque facere, aut facturus eſſe aliquid videatur, fore illud dicamus licet. Plaerunque enim fiunt potius futura, quam non futura. Et ſi antegreſſa ſunt, quaecunque natura prius fieri ſolent: vt ſi coactae ſunt nubes, veriſimile eſt fore ut pluat. Et ſi quod huius cauſa fit, factum eſt: ipſum quoque ueriſimile eſt factum iri. Vt ſi fundamentum, domus quoque. De magnitudine autem & paruitate rerum: & de maiori ac minori, omninoque de magnis, & paruis, ex iis quae iam diximus conſtat. Dictum eſt enim in praeceptis deliberatiui generis, & de magnitudine bonorum, & ſimpliciter de maiore, & minore. Itaque quando vnicuique orationum generi finis propoſitus eſt bonum quoddam, & utile, & pulchrum, & iuſtum, conſtat in quocumque

cumque genere dicentibus ; amplificandi rationes ex iis eſſe ſumendas. Praeter haec autem quaerere aliquid ſimpliciter, & uniuerſe de magnitudine,& exuperantia, nugari eſt. Singularia enim potiora ſunt ad uſum iis quae uniuerſe diſputantur. Ergo de poſſibili quidem, & impoſſibili: & factum ſit aliquid nec ne ſit: & futurum ſit, an non ſit: itemque de magnitudine, & paruitate rerum haec à nobis diſputata ſint. Sequitur ut dicamus de communibus omnium rationibus faciendae fidei: quando de propriis dictum eſt. Sunt autem communia faciendae fidei inſtrumenta genere duo: exemplum & enthymema. ſententia enim pars eſt enthymematis. Quare primum quidem de exemplo dicamus, ſimile enim eſt exemplum inductioni. Inductio autem, principium. Exemplorum autem genera duo ſunt. vnum, cum ea, quae prius fuere, narrantur: alterum quae, qui dicit, ipſe confingit. Huius autem poſterioris vnum quidem genus eſt parabola: alterum autem fabulae; vt Aeſopeae, aut Libycae. Eſt autem exemplum tale quiddam. Vt ſi quis dicat, comparandas eſſe aduerſus regẽ copias, neque ferendum, Aegyptum ab eo in poteſtatem ſuam redigi. Nam & prius Dareus non ante traiecit, quàm cepiſſet Aegyptum, ea autem capta traiecit: Et rurſus. Xerxes non prius in nos quidquam molitus eſt, quam Aegypto capta. Ea autem capta traiecit. Itaque & hic, ſi ceperit,

 traiiciet.

traiiciet. Quare ferendum non eſt. Parabola autem, qualia erant Socratica. Vt ſi quis dicat magiſtratus ſorte creandos non eſſe. Conſimile enim eſt, ac ſi quis athletas ſorte ducat, non qui pugnare ualeant, ſed quorum ſors exierit: aut ſi ſortiantur inter ſe nauigantes, quis nauem gubernare debeat. quaſi oporteat eam ab illo cui ſors obtigerit gubernari, nō ab eo qui ſciat. Fabulae autem, qualis eſt Steſichori aduerſus Phalarin, & Aeſopi pro oratore populari. Nam Steſichorus quidem, cum Imerenſes ducem copiarum ſuarum cum ſumma poteſtate feciſſent Phalarin, vellentque ei cuſtodes corporis dare, allatis in eandem ſententiam alijs, hanc fabulam eis narrauit. Equus pratum ſolus obtinebat: cum autem ueniſſet ceruus, pabulumque corrumperet: volens equus ceruum ulciſci, ex homine quaeſiit, poſſet ne ipſo adiutore coercere ceruum. At ille, etiam, inquit, ſi fraenum ſumpſeris, & ego te conſcendero, iacula manu geſtans. Cui rei cum equus adſenſus eſſet, eumque homo conſcendiſſet, pro vltione quam de ceruo ſperabat, ipſe iam homini ſeruiit. Sic & vos, inquit, videte, ne, dum hoſtes vlciſci vultis, idem vobis, quod ceruo eueniat. Nam fraenum quidem iam habetis, electo copiarum duce cum ſumma poteſtate. quod ſi dederitis cuſtodiam, & eum conſcendere patiamini, Phalaridi iam ſeruietis. Aeſopus autem in Samo cū cauſam tueretur popularis cuiuſdam oratoris,

ris, qui capitis poſtulabatur: narrant vulpem fluminis cuiſdam traiectu eiectam eſſe in quandam uoraginem: ex qua cum exire non poſſet, diu ibi miſere uixiſſe, ita ut multi ricini corpori ipſius haererent. Erinaceum uero illac uagantem, ea uiſa, miſertum eſſe, ac quaeſiiſſe, uellet ne ricinos illos e corpore ſuo auelli: at eam noluiſſe. cum autem ille cauſam eius rei quaereret: quoniam, inquit uulpes, hi pleni iam ſunt mei, & parum ſanguinis ducunt. quod ſi hos auulſeris, uenient alij famelici, qui quantum mihi ſanguinis reliquum eſt, exſugent. Eodem modo & vos, inquit, uiri Samij, hic quidem nihil amplius laedit: diues enim eſt: quod ſi eum interficiatis: uenient alij pauperes, qui pecunias publicas depeculantes diſſipabunt. Sunt autem fabulae aptae ad concionem: & hoc boni habent, quod res quidem geſtas ſimiles inuenire, difficile eſt, fabulas autem, facilius. fingere enim oportet, ut & parabolas: ſi quis modo poſſit, quid in rebus ſimile ſit, uidere: quod facilius redditur tractatione philoſophiae. Faciliores igitur inuentu ſunt fabulae. ſed utiliores ad deliberandum res geſtae. ſimilia enim plaerunque ſunt futura praeteritis. Vbi autem enthymematum copia non eſt, utendum eſt exemplis vt demonſtrationibus: per haec enim fit fides. At cum enthymemata non deſunt, utendum exemplis ut epilogis poſt enthymemata. Nam cum priore

 loco

loco ponuntur, ſimilia ſunt inductioni: inductio autem oratoribus accommodata non eſt, niſi paucis in locis. cum autem poſteriore, ſimilia ſunt teſtimoniis: teſtis autem quocumque loco valet ad faciendam fidem. Quare & cum priore loco ponuntur, multa ponere neceſſe eſt: cum autem ſubiiciuntur, etiã unum ſatis eſt. Vtilis eſt enim teſtis fide dignus, etiam ſi unus ſit. Quot igitur ſint exemplorum genera, & quomodo ac quando eis uti oporteat, dictum eſt. Quod autem attinet ad ſententias orationi intexendas, ſi prius dixerimus quid ſit ſententia, ita maxime perſpicuum erit, quibus de rebus, & quando, & cui generi hominum conueniat in orationibus ſententioſe loqui. Eſt autem ſententia, enuntiatio, non tamen de rebus ſingulis: vt, qui uir ſit Iphicrates: ſed vniuerſe prolata: neque quibuslibet de rebus uniuerſe: vt, rectum curuo eſſe contrarium: ſed de rebus agendis: deque iis quae in agendo aut perſequenda, aut fugienda ſunt. Itaque cum enthymemata ſint ſyllogiſmi de illo rerum genere, fere & concluſiones, & principia enthymematum, ſententiae ſunt, detracto ſyllogiſmo. Quale illud eſt.

Quiſquis ſapit, gnatos ita inſtituat ſuos,
Sapientiores vulgo haberi ne velit.

Haec igitur ſententia eſt: addita autem cauſa cur ita ſit, totum illud eſt enthymema. vt

Nam praeter eam, quam contrahunt ignauiam

Inuidiam, & odium a ciuibus ferunt ſuis.

Et illud,

Nullus beatus vndique eſt mortalium:

Et,

Nemo omnium eſt, quem liberũ merito voces.

Sententia eſt, addito antem eo quod ſequitur enthymema.

Fortunae enim aut eſt ſeruus, aut pecuniae.

Si igitur ſententia eſt id quod diximus, neceſſe eſt, quattuor eſſe genera ſententiarum. aut enim cum epilogo erit, aut ſine epilogo. Demonſtratione igitur egent, quaecunque admirabile aliquid dicunt, aut controuerſum. Quae autem nihil admirabile, ſine epilogo. Earum autem neceſſe eſt, alias quidem, quòd praecognitae ſint, nihil epilogo indigere. Vt, uiro autem bene valere optimum eſt, vt nobis quidem uidetur. Nam eadẽ eſt multorum opinio. Alias autem, propterea quod ſimul atque proferũtur, perſpicuae ſunt intuentibus. vt,

Non eſt amator, quiſquis ſemper non amat.

Earum autem quae cum epilogo proferuntur, aliae quidẽ ſunt partes enthymematis, vt, Quiſquis ſapit: aliae autem enthymematicae quidẽ, ſed non partes enthymematis: quae etiam omnium probatiſſimae ſunt. eae autem ſunt in qui bus elucet cauſa eius quod dicitur. vt in hoc:

Ne ſerua immortalem iram, qui mortalis es.

Nam dicere, ſeruandam non eſſe iram, ſententia eſt: at quod additum eſt, qui mortalis es: etiã

cur id fieri non debeat, dicit. Simile eſt hoc quoque.

Mortalem mortalia oportet ſapere, haud immortalia.

Conſtat igitur ex iis quae diximus, & quot ſententiarum genera ſint, & quas ad res vnumquodque conueniat. nam de controuerſis quidem aut admirabilibus, non ſine epilogo: ſed aut propoſito epilogo, vti oportet ipſa ſententia tanquam concluſione: ut ſi quis dicat, Ego igitur, quod ad me quidem attinet, quando neque inuidiam ſibi colligere oportet, neque ignauum eſſe, aio, abſtinendum eſſe à ſtudiis ſapientiae: aut cum hoc quod poſteriore loco poſitum eſt, prius dixeris, illud alterum addere. Iis autem quae ſunt de rebus non illis quidem admirabilibus, ſed tamen obſcuris, apte & concinne addenda eſt cauſa cur ita ſit. Conueniunt autem hic quoq. apophthegmata Laconica: & ea quae aenigmatum ſpeciem habent, ut quod Steſichorus in Locrenſes dixit: Non oportet cõtumelioſos eſſe: ut ne cicadae humi canant. Conuenit autem ſententioſe loqui, aetate quidem, iis qui ſeniores ſunt: iis autem de rebus, quarum quiſque peritus eſt. Nam qui ad eam aetatem non peruenerit, eum ſententias fundere, indecorum eſt: vt & fabulas narrare: iis autem de rebus quarum peritus non ſit, ſtulti eſt, & ineruditi. Cui rei ſatis argumento eſt, quod ruſtici maxime omnium ſententias

cudunt,

cudunt, & facile pronunciant. Vniuerſe autem dicere, quod tamen uniuerſe uerum non ſit, maxime conuenit in conqueſtione, & in exaggeratione: atque in his aut principio, aut poſt rem demonſtratam. Vtendum autẽ etiam peruulgatis, communibusque ſententiis, ſi utiles ſint. Nam quia communes ſunt, rectae etiam ac uerae videntur, vt conſenſu omnium comprobatae. Vt exhortanti ad ſubeundum proelij periculum, eos qui litare non potuerunt.

Pro patria pugnare, ea demum auis optima ſola eſt.

Et hortanti eos qui inferiores ſunt: Communis Mauors. Et ad interficiendos inimicorum liberos, etiam ſi nullam iniuriam faciant.

Stultus qui natos occiſo patre relinquit.

Sunt & prouerbia quaedam, ſententiae. Vt illud, Atticus vicinus. Proferendae ſunt etiam ſententiae, aduerſus ea quae publice probata ſunt: dico autem publice probata, ut Noſce te ipſum: &, Ne quid nimis: ſi quid contra dici poſſit, quo aut mores meliores indicentur, aut quod aptum ſit ad aliquem animi motum exprimendum. Exprimitur autem motus animi, vt ſi quis iratus dicat, falſum eſſe, debere vnumquemque ſe noſſe. Certe enim hic ſi ſe ipſe nouiſſet, nunquam ſe dignum eſſe duxiſſet, qui ductaret exercitum. Mores autem me-

liores indicantur, vt hoc modo. Non oportet, vt vulgo dicitur, amare tanquam oſurus ſis: ſed potius odiſſe, tanquam amaturus ſis. Oportet autem ipſo dicendi genere animi ſui propenſionem declarare: ſin minus, cauſam ſubiungere: aut ita dicentem, Oportet amare, non, vt vulgo dicunt, ſed ut ſi ſemper amaturus ſis. alterum enim inſidiatoris eſt. aut hoc modo: Non placet mihi quod vulgo dicitur: Veri enim amici eſt, ita amare, vt ſemper amaturum. ac ne illud quidem, Ne quid nimis. improbos enim immodice odiſſe oportet. Multum autem adiumenti adferunt in dicendo: primum quidem propter ſtultam quandam vanitatem audientium: gaudent enim, ſi quis vniuerſe loquens incurrat in eas opiniones, quas ipſi in parte habent. Quod autem dico: ita magis intelligetur: ſimulque quomodo ſententias venari oporteat. Sententia enim, vt dictum eſt, enuntiatio quaedam eſt de toto genere. gaudent autem, cum uniuerſe dici vident id, quod ipſi iam in parte aliqua prius animo conceperant. Vt ſi cui mali vicini, aut mali liberi obtigerint, facile adſentietur dicenti: Nihil eſt odioſius vicinia: aut, Nihil ſtultius eſt, quàm liberos procreare. Itaque danda opera eſt, vt coniectura quodammodo conſequamur, quas quaque de re anticipatas opiniones habeant: tum deinde de illis vniuerſe pronunciare. *Hunc* igitur vnum vſum habet

ſententioſum dicendi genus, & alium praeterea potiorem: moratas enim orationes facit. Mores autem habet oratio, quae declarat, quid cui anteponat, quidque expetat is qui dicit, in ratione viuendi. omnes autem ſententiae id praeſtant. nam qui ſententiam profert, is vniuerſe pronuntiat aliquid de rebus in vita eligendis. Itaque ſi bonae fuerint ſententiae, probitatis opinionem conciliabunt etiam ei qui dicit. Ergo de ſententia quidem, & quid ſit, & quot genera, & quomodo eis vtendum, & quem fructum adferant, haec a nobis dicta ſint. De enthymematis autem dicamus aliquid vniuerſe, quomodo ea quaerere oporteat: ac deinde tradamus locos. alia enim horum vtriusque ratio eſt. Enthymema igitur ſyllogiſmum quendam eſſe, prius diximus: & quomodo ſit ſyllogiſmus: & quomodo differat a dialecticis. neque enim longe repetentem, neq. omnia ſumentem cõcludere oportet. Illud enim obſcurũ eſt propter longitudinẽ: hoc autẽ, inanis quaedam loquacitas, quia perſpicua & aperta dicuntur. Nã & haec cauſa eſt, cur apud imperitam multitudinem aptiores ſint ad perſuadendum ineruditi quam eruditi. quemadmodum aiunt poetae, indoctos in vulgus magis ad dicendum muſicos eſſe. Etenim illi quidem communia quaedam, & vniuerſa dicunt: hi vero, ex ijs quae ſciunt auditores, quaeque rei propinqua ſunt. Itaque non ex omnibus quae videntur, ſed e

definitis

definitis quibuſdam dicendum eſt: vt aut ijs qui iudicant, aut ijs quorum ipſi iudicio acquieſcunt. Atque hoc ipſum, ita eis videri, conſtare oportet aut ipſis omnibus, aut plurimis. Neque tantum ex neceſſarijs argumentandum: ſed etiam ex ijs quae plaerunq. fiunt. Primum igitur intelligendum eſt, quicumque de re aliqua dicturus vel diſputaturus eſt, ſiue ſyllogiſmo politico, ſiue quolibet alio, ei neceſſario, quae in ea re inſunt, aut omnia, aut plaeraque nota eſſe oportere. Si enim nihil habeas nihil erit vnde poſſis argumenta ducere. Quod autem dico, huiuſmodi eſt. Quomodo fieri poteſt vt conſilium demus Athenienſibus, bellare an non debeant, neſcientes, quibus illi copijs inſtructi ſint, naualibus, an terreſtribus, an vtriſque: & eae ipſae quantae ſint: & quae vectigalia, qui amici, aut inimici: ac praeterea, quae bella geſſerint, & quomodo, & eiuſdem generis alia? aut quomodo eos laudare, niſi teneamus naualem pugnam in Salamine, aut proelium Marathonium, aut quae pro Herculis ſtirpe geſſerunt, aut aliquid eiuſmodi? omnes enim qui laudant, ex ijs quae in quoque pulchra aut inſunt, aut ineſſe videntur, laudandi argumenta ducunt: eodemque modo vituperat ex contrarijs, intuentes quid in eis tale aut inſit, aut ineſſe videatur. Vt quod Graecos in ſeruitutem redegerunt, quodque eos etiam a quibus adiuti erant in bello aduerſus

barbaros, quique ſe in eo bello ſtrenue, fortiterque geſſerant, in captiuitatem abduxerunt: Aeginetas, & Potideatas: eiuſdemque generis alia. Et ſi quid aliud ab eis tale peccatum eſt. Eodemque modo qui accuſant, quique defendunt: in ea quae inſunt intuentes accuſant, atque defendunt. Nihil autem intereſt, de Atheniensibus, an de Lacedaemonijs, de homine, an de deo dicendum ſit. Nam & ſi Achilli conſilium dare velimus, & ſi eum laudare aut vituperare, & ſi accuſare aut defendere: ſumenda ſunt quae in eo aut inſunt, aut videntur: vt ex eis dicendi materiam petamus: laudantes quidem aut vituperantes, ſi quid pulchrum ineſt aut turpe: accuſantes autem, aut defendentes, ſi quid iuſtum aut iniuſtum: conſilium autem dantes, ſi quid vtile aut noxium. Eademq. ratio eſt, ſi quis de re qualibet orationem inſtituat. Vt, de iuſtitia, bonum ne ſit an minus: ex ijs quae iuſtitiae aut bono. Itaque, quando omnes hanc argumentandi viam ſequi videntur, ſiue id accuratius, ſiue molliori, vt dicitur, brachio faciant: neque enim vndecumque argumenta ducunt, ſed ex iis quae in quaque re inſunt: nam & ratio ipſa peruincit, fieri non poſſe vt quiſquam aliter id quod vult probet: conſtat, neceſſe eſſe, vt in topicis, habere ſelectas propoſitiones de rebus quae uſuvenire poſſunt, maximeque opportunae ſunt: de iis autem quae repente eueniunt, eodem modo quaerere,

rere, intuentem non in incerta, & indefinita, ſed in ea quae inſunt in eis rebus, de quibus dicendum eſt: & circumſcribentem quamplurima, & cum eo quod agitur maxime cohaerentia. Quanto enim plura eorum quae inſunt, tenebuntur a dicente: tanto erit facilius argumentari: quanto autem propinquiora, tanto magis propria erunt, minuſque communia. Voco autem communia quidem, vt laudare Achillem, quod homo fuerit, & quod vnus e ſemideis, & quod ad Troiã ordines duxerit. haec enim & aliis multis inſunt. quare hic nihilo magis Achillem laudat, quàm Diomedem. Propria autem, quae nulli alij, quàm Achilli, contigere. Vt quod fortiſſimum Troianorum Hectorem interfecerit: quodque Cygnum qui omnes e nauibus exire prohibebat, cum vulnerari nequiret: quodque omnium natu minimus, neque iureiurando adſtrictus, in eam expeditionem profectus ſit: & quaecunque alia eiuſmodi ſunt. Vnus igitur & primus hic ſeligendi modus eſt. Nunc elementa enthymematum explicemus. Elementum autem, & locum enthymematis idem voco. Primum ergo dicamus ea quae neceſſario in primis dicenda ſunt. Sunt enim enthymematum genera duo: quòd alia quidem eo adhibentur, vt rem aut eſſe aut non eſſe demonſtrent, alia autem ad redarguẽdum. Et differunt, vt in dialecticis elẽchus & ſyllogiſmus. Eſt autem demonſtratiuum enthymema,

colligere ac concludere aliquid ex ijs quibus aduerſarius ipſe adſentitur. Redarguit autem illud, quo concluditur aliquid eorum quae aduerſarius negat. Species igitur vtiles & neceſſariae fere a nobis expoſitae iam ſunt. Selegimus enim propoſitiones ex quibus ducenda ſunt enthymemata de bono & malo: de honeſto, & turpi: de iuſto, & iniuſto. De motibus etiam animi, & de habitibus qui in ſingulis hominum generibus reperiri ſolent, iidem loci ſunt a nobis in ſuperioribus traditi. Nunc autem alio modo vniuerſe eos omnes complectamur, deque eis dicamus, ita vt quaſi aliqua nota appoſita, indicemus qui ad demonſtrandum valeant, qui ad redarguendum: atque eos quoque vnde ducuntur ea quae videntur enthymemata, ſed non ſunt, quando ne ſyllogiſmi quidem ſunt. Quibus explicatis, quomodo argumenta aut diſſoluendo, aut obijciendo debilitari queant enucleabimus. Eſt autem locus quidem vnus aptus ad demonſtrandum, ex contrarijs. Inſpiciendum enim eſt ei quidem qui negat, num contrarium in contrario non inſit: ei autem qui confirmat, num contrarium in contrario inſit. Exempli cauſa, temperate viuere bonum eſt: intemperanter enim viuere, noxium eſt: aut vt in Meſſeniaca. Si enim bellum cauſa eſt praeſentium malorum: pace nimirum corrigentur.

Quando etenim ſi quis ſecit inuitus male,

Iniuſtum fuerit illi idcirco iraſcier:
Neque ſi coactus quiſquam alij faxit bene,
Putandum eſt illi vllam deberi gratiam,
Et illud,
At ſi inter homines falſa reperiunt fidem:
Putandum eſt etiam contra, multa obiingere,
Quae, vera cum ſint, non tamen accipiant fidē.

Alius e ſimilibus caſibus, ſimiliter enim oportet ineſſe, aut non in eſſe. Vt ſi quis probare inſtituat, non omne iuſtum bonum eſſe: nam & quicquid iuſte euenit, bonum eſſet. nunc autem expetendum non eſt, iuſte mori. Alius ex ijs quae inter ſe conferũtur. Si enim alteri ineſt, vt honeſte aut iuſte fecerit: alter quoque honeſte ac iuſte perpeſſus eſſe dicetur: & ſi honeſte fecit, qui mandauit, honeſte etiam qui exſecutus eſt. Vt Diomedon publicanus de vectigalibus: ſi enim vobis turpe non eſt ne nobis quidem redimere. Et ſi quid in quempiam iuſte atque honeſte factum eſt; iuſte etiam fecit, qui fecit: & contra. Fallit tamen interdum haec concludendi ratio. Si enim quis iuſte mortuus eſt, iuſte etiam paſſus eſt. at fortaſſis a te interfici non debuit. Quare ſeorſum haec conſiderare oportet: num qui quid pertulit, dignus fuerit, qui perferret: & num is qui fecit, dignus qui faceret: deinde vtrum a nobis facit, eo vti. Interdum enim nihil vetat quin haec diſſideāt: vt in Alcmaeone Theodectis.

Matrem tuam nemo oderat mortalium?

Re-

Reſpondens autem ait, haec ſeorſum ſpectanda eſſe. Cumque quaeſijſſet Alpheſiboea, quomodo: excipiens ille, ita ait:

Mori quidem illam debuiſſe ſtatuerunt:
Sed non manibus illi necem adferri meis.

Et vt iudicium de Demoſthene deque ijs qui interfecerant Nicanorem: quia enim iudicati ſunt eum iuſte occidiſſe, iuſte etiam mortuus viſus eſt. Et de eo qui Thebis occiſus fuerat, de quo dati ſunt iudices, num dignus fuiſſet qui interficeretur. tamquam iniuſtum non ſit eum occidere, qui iuſte interfici poſſit. Alius ex eo quod magis, & eo quod minus. Vt, ſi ne dij quidem norũt omnia, multo minus homines. Hoc enim eſt, Si cui magis ineſſe videtur, non ineſt, ne illi quidem, cui minus. Illud autem, Qui patrem verberat, multo magis propinquos verberarit: ex eo pendet: ſi quod minus ineſſe videtur, ineſt, & quod magis. Licet igitur vtro opus eſt, id confirmare: ſiue ineſſe, ſiue non ineſſe. Praeterea: ſi neque magis neque minus? Vnde dictum eſt.

Ergo tuus quidem miſerandus eſt pater,
Amiſſis gnatis: Oeneus autem non erit,
Orbatus tali tamque illuſtri filio?

Et quod ſi Theſeus iniuſte non fecit, ne Alexander quidem. Et ſi non Tyndaridae, neque Alexander. Et ſi Patroclum Hector, & Achillem Alexander. Et, ſi ne alij quidem artifices parui pretij ſunt, neque philoſophi. Et ſi ne imperatores

tores

tores quidem eo mali ſunt, quia ſaepe vincuntur: neque ſophiſtae. Et, ſi priuatum hominē exiſtimationis veſtrae rationē habere oportet: vos quoque exiſtimationis Graecorum rationem habere debetis. Alius locus eſt, inſpicere nū ex ipſo tempore aliquid erui poſſit. Vt Iphicrates in oratione aduerſus Harmodium. Si antequam haec gererem ſtatuam mihi poſtulaſſem, ſi ea geſſiſſem: certe decreuiſſetis: nunc, confectis rebus, eam denegabitis? Nolite igitur committere, vt quod facile polliciti eſſetis, cum a me beneficium expectabatis, id nunc beneficio affecti denegetis. *Et* rurſus, ſi quis ſuadeat Thebanis, vt Philippo per fines ſuos iter in Atticam concedant. Nam ſi hoc petijſſet, prius quam eis aduerſus Phocenſes auxilium ferret, certe promiſiſſent. Abſurdum igitur eſt, quia prior eos beneficio prouocauit, fidemque eorum ſecutus eſt, ſi nunc iter ei denegabunt. Alius, ex eis quae in nos dicta ſunt, aduerſus eum ipſum qui dixit, argumentari. Excellit autem hic locus. Vt in Teucro. *Et* id quo vſus eſt Iphicrates aduerſus Ariſtophontem: cum interrogaſſet eum, nunquid ipſe naues accepta pecunia proditurus eſſet: iſq. id negaſſet: Quod igitur, inquit, tu, qui Ariſtophon es, non feciſſes, ego, qui ſum Iphicrates, feci? Oportet autem adeſſe hoc, vt ille alter facilius adduci poſſe videatur ad flagitium: alioqui enim ridiculum videbitur, vt ſi aduerſus Ariſtidem accuſantem

cuſantem ita quiſpiam loquatur. Hoc igitur redarguere oportet. Vniuerſe autem hic locus eſt: cum quis obijcit alijs ea quae ipſemet facit aut faceret: aut exhortatur eos ad ea facienda, quae ipſe neque facit neque faceret. Alius, ex definitione. Vt, Daemonium nihil aliud eſt, quam aut deus, aut dei opus. Et vero qui dei opus eſſe aliquod putat, eum neceſſe eſt putare etiam deos eſſe. *Et* vt Iphicrates generoſiſſimum eſſe qui optimus ſit. Nam & Harmodio, & Ariſtogitoni nihil prius generoſum inerat, quam generoſum aliquid perpretraſſent. *Et* ſe illis coniunctiorem eſſe. Coniunctiores certe ſunt res a me geſtae rebus Harmodij, & Ariſtogitonis, quàm tuae. *Et* vt in Alexandro. Omnium ſententia, homines intemperantes vnius corporis fructu non eſſe contentos. Et cauſa quam adferebat Socrates, cur ad Archelaum ire nollet. Contumeliam enim eſſe dicebat, vt in iniurijs, ita in beneficijs acceptis, ſi quis ea compenſare non poſſet. Nam hi omnes definientes, & ſumentes quid quaeque res ſit, concludunt id quod agitur. Alius, ex varia, & multiplici vocis alicuius ſignificatione, vt in topicis. Alius, ex partitione. Vt, ſi omnes ad iniuſte faciendum aliquo horum trium impelluntur: vel ob hoc, vel propter hoc alterum, vel propter illud: & horum duo ſunt, propter quae feciſſe non poteſt: ob tertium autem, ne ipſi quidem accu-

ſatores dicunt. Alius, ex inductione. vt ex Peparethia. Quod de filijs mulieres omnibus in locis definiunt, quid verum ſit. Nam & de hoc Athenis Mantiae oratori aduerſus filium contendenti mater pronuntiauit. & Thebis cum Iſmenias & Stilbo inter ſe contenderent, Dodonis mater filium eſſe Iſmeniae declarauit: & ex eo habitus eſt Theſſaliſcus Iſmeniae filius. Et rurſus ex lege Theodectis. Si ijs qui male alienos equos curarunt, non commmittunt ſuos: neque ijs qui aliorum naues euerterunt: idque in omnibus rebus eodem modo ſe habet: ijs quoque qui male aliorum ſalutem cuſtodierunt, ad tuendam ſuam vti nemo debet. Et Alcidamas vt oſtenderet eruditos viros nuſquam non magni fieri. Ergo, inquit, Parij Archilochum, quamuis maledicum, honorarunt. Et Chij Homerũ quamuis ciuis non eſſet: & Mitylenaei Sapphonẽ, quamuis mulier eſſet: & Lacedaemonij Chilonem in ſenum ordinem adlegerunt, qui tamen eruditionis minime ſtudioſi ſunt. Et Italiotae Pythagoram: & Lampſaceni Anaxagoram peregrinum hominem honorarunt ſepulchro, eumque etiam nunc honore afficiunt. Et Athenienſes quandiu Solonis legibus vſi ſunt, beate vixerunt: & Lacedemonij, quamdiu legibus Lycurgi: & Thebana ciuitas tamdiu felix fuit, quamdiu ei philoſophi praefuerunt. Alius, ex iudicio de eadem re aut ſimili, aut

li, aut contraria. maxime quidem, ſi omnes & ſemper: ſin minus, at plurimi ſaltem, aut ſapientes, aut omnes aut plurimi, aut boni: aut ſi illi ipſi qui iudicant, aut quorum iudicio illi acquieſcunt: aut a quibus diſſentire in iudicando non oportet, vt a dominis: aut aduerſus quorum ſententiam iudicare honeſtum non eſt: vt aduerſus deos, aut patrem, aut magiſtros. Quale eſt quod Autocles dixit in Mixidemidem. An venerandae quidem deae honeſtum ſibi putarunt in Areopago cauſam dicere: Mixidemides autem id recuſabit? Aut, vt Sappho, mori malum quiddam eſſe. dei enim ita iudicarunt: alioqui mori voluiſſent & ipſi. Aut vt Ariſtippus aduerſus Platonem, qui quiddam adſeuerantius protulerat, vt ipſi quidem Ariſtippo videbatur: At vero, ſodalis ille, inquit, noſter, Socratem autem dicebat, nihil vnquam tale. Et Ageſipolis Delphis interrogabat Deum, cum prius oraculum accepiſſet Olympiae nunquid ipſi eadem quae patri viderentur: quaſi turpe ſit, contra patris iudicium dicere. Et de Helena, vt Iſocrates ſcripſit, eam ſtudio dignam fuiſſe. Siquidem Theſeus ita iudicauit. Et de Alexandro, quem deae ceteris antepoſuerunt. Et de Euagora, inſigni virtute virum fuiſſe, vt Iſocrates dicit. Nam & Conon aduerſa fortuna vſus, alijs omnibus praetermiſſis, ad Euagoram venit. Alius, ex partibus, vt in Topicis: cuiuſmodi motio ſit

anima.aut enim haec,aut illa.Exemplum ex Socrate Theodectis. In quod templum impius fuit? quos eorum veneratus non eſt, quos ciuitas in deorum numero habet? Alius. quandoquidem pluribus in rebus vſuuenit, vt ex eis & boni, & mali aliquid conſequatur: ex eo quod conſequitur, aut hortari, aut dehortari: aut accuſare, aut defendere: aut laudare, aut vituperare. Exempli cauſa. Eruditionem conſequitur inuidia,quae malum eſt: & ſapientia, quae bonum eſt. Erudiri ergo non oportet. neque enim colligenda inuidia eſt. Erudiri ergo oportet. Sapientem enim eſſe oportet. Hic locus eſt ars Callippi, ſi quis addiderit diſputationem de eo quod fieri poteſt, & alia vt dictum eſt. Alius. Si quando de duobus inter ſe oppoſitis, aut ſuadere, aut diſſuadere oporteat, etiam eo, quem prius diximus, loco in ambobus vti. Intereſt autem, quod illic quidem qualiacunque opponuntur: hic autem contraria. Vt ſacerdos quaedam vetabat filium ſuum popularem oratorem fieri. nam ſi, inquiebat, iuſta dices, in odium hominum incurres: ſi iniuſta, in deorum. Ergo popularem oratorem fieri oportet: ſi enim iuſta dixeris, dii te amabunt, ſin iniuſta, homines. Hoc autem eſt idem cum eo quod vulgo dicitur, ſtagnum emere, & ſales. Et haec eſt praeuaricatio: cum e duorum contrariorum vtroque & bonum, & malum aliquod ſequitur, vtraque

vtriſque contraria. Alius. quando homines non eadem palam & in occulto probant: ſed palam quidem iuſta et honeſta maxime laudant: priuatim autem praeoptant vtilia: ex his alterum colligere conari. Nam in admirabilibus locus hic maxime dominatur. Sumendum autem eſt vtrum vtile fuerit. Alius. ex eo quod eadem proportione colligantur. Vt Iphicrates ad eos qui volebant filium ipſius, quãuis ad legitimã aetatem non perueniſſet, quia procero corpore erat, cogi ad obeunda munera publica: *Si*, inquit, proceros pueros pro uiris habetis, etiam eos viros qui puſillo corpore ſunt pueros eſſe decernetis. Et Theodectes in lege. Ciuitate, inquit, donatis mercenarios milites probitatis ergo, vt Strabacem & Charidemum: qui autem ex illis nefaria facinora fecerunt, eis exilium non irrogabitis? Alius. ſi quod conſequitur, idem ſit: etiam ea ex quibus conſequitur, eadem eſſe. Vt Xenophanes dicebat, aeque impios eſſe qui deos ortos eſſe dicerent, & qui dicerent eos mori. Vtroque enim modo euenire vt dij aliquando non ſint. Omninoque quod ex vtroque euenit, ſemper vt idem ſumere. Iudicaturi autem eſtis non de Socrate: ſed de hoc tuto inſtituto, nunquid oporteat philoſophari. *E*t quod terram & aquam dare, ſeruire eſt. Et in commune foedus adſcribi, leges accipere. Alius, ex eo quod homines non eadem ſequantur antea & poſtea, ſed contra.

quale eſt hoc enthymema. An cum fugeremus, pugnauimus, vt rediremus: nunc autem cum redijmus, fugiemus, ne pugnandum ſit? Tunc enim pugnare volebant potius, quàm in patria non manere: nunc autem malunt non pugnare quàm manere. Alius. cuius rei cauſa aliquid eſſe aut fieri poteſt, eius rei cauſa dicere id eſſe aut factum eſſe. Vt ſi quis cui quid det, vt poſtea idem illi auferens, dolorem inurat. Vnde & illud dictum eſt.

Fortuna multos ſaepe in altum prouehit,
Non quod bene illis eſſe conſultum velit:
Sed vt inde caſu inſigniore corruant.

Et illud ex Meleagro Antiphontis.

Non vt feram conficiant, ſed teſtatior
Meleagri virtus tota vt eſſet Graecia.

Et illud ex Aiace Theodectis. Quod Diomedes Vlixem ſibi prae ceteris comitem elegerit: non quia eum magni faceret: ſed vt comitem inferiorem haberet. Euenire enim poteſt, vt id aliquis propterea faciat. Alius communis & iudiciorum & deliberationum. inſpicere ea quae impellunt, & ea quae reuocant: & quorum cauſa faciunt homines aut fugiunt. haec enim ſunt, quae ſi quidem inſint, agere oportet. Vt ſi poſſibile eſt, ſi facile, ſi vtile aut ipſi aut amicis: aut damnum ac detrimentum importat inimicis. aut ſi poena minor eſt quàm pro re. Et hortantur autem ex his & reuocant ex contrarijs: & ex his ipſis tum accuſant, tum

defendunt.

defendunt. Et his quidem quae reuocant, vtuntur ad defendendum: ijs autem quae impellunt, ad accuſandum. Eſt autem hic locus tota ars Pamphili, & Callippi. Alius in ijs quae videntur quidem fieri, ſed tamen incredibilia ſunt: quòd non uiderentur, niſi aut eſſent, aut propemodum eſſent. Aut etiam amplius. aut enim ea quae ſunt, aut ea quae veriſimilitudinem habent, opinantur homines. ſi igitur hoc incredibile eſt ac non veriſimile: verum ſit oportet. non enim ita videtur, quia ueriſimile ac credibile ſit. Quemadmodum Androcles Pittheus, cum in lege quadam accuſanda dixiſſet, Egent leges lege quae ipſas corrigat: eique populus obſtreperet: Quippe, inquit, & piſces egent ſale. quod tamen ueriſimile non eſt, neque credibile: cum in ſalſo alantur, ſale egere: Et oleae oleo. & ſi incredibile eſt, ex quibus oleum naſcitur, ea ipſa oleo egere. Alius, ad redarguendum aptus. uidere ea quae diſſident. ſi quid in omnibus & temporibus, & actionibus, & ſermonibus diſſideat. Separatim quidem in aduerſario, hoc modo: Atque ait quidem ſe ueſtri amantem ac ſtudioſum eſſe: coniurauit autem cum triginta uiris. Separatim autem in ſeipſo, hoc modo. Et ait quidem me ſectatorem eſſe litium: non poteſt autem oſtendere, mihi unquam cum quoquam litem in iudicio fuiſſe. ſeparatim autem in ſe & in aduerſario.

Et hic quidem nullum vnquam ſumptum fecit: ego autem etiam veſtrum multos redemi. Alius, allata cauſa, calumniam diſſoluere. Vt, cum quaedam mulier corpus ſuum corpori filij ſuppoſuiſſet, vt eum amplexaretur, videbatur cum eo corpus commiſcere: expoſita autem cauſa cur id faceret, diſſoluta eſt calumnia. Et in Aiace Theodectis, Vlixes aduerſus Aiacem cauſam exponit, cur cum ſit Aiace fortior, non tamen talis eſſe videatur. Alius, ex cauſa: vt ſiue cauſa ſit, rem eſſe, ſiue cauſa non ſit, ne rem quidem eſſe dicamus. Nam & cauſam vna comitatur id quod ex ea efficitur: & ſine cauſa nihil eſt. Vt, Leodamas cum ſe defenderet accuſante Thraſybulo, quod nomen ipſius in columna quae in arce erat, ignominiae cauſa inſcriptum fuiſſet: ſed eraſum ab eo ſub triginta viris: fieri hoc non poſſe reſpondit: tanto enim plus fidei ſibi habituros fuiſſe xxx. viros, ſi inimicitias ipſius cum populo illa inſcriptione teſtatas vidiſſent. Alius, ſi alia ratione commodius fieri poterat, poteſtue. Conſtat enim, ſi ita eſt, factum non eſſe. Nemo enim ſponte eligit ea quae minus commoda ſunt, talia eſſe cognoſcens. Eſt autem hoc captioſum. Saepe enim re iam confecta, cognoſcit aliquis, quomodo ea commodius confici potuerit. cum id ei antea obſcurum eſſet. Alius, conſiderare, num quid agendũ ſit, quod aduerſetur ijs quae cũ maxime fiunt.

fiunt. Vt Xenophanes interrogantibus Elaeatis deberentne Leucotheae ſacra facere, eamque lugere, an non: auctor fuit, ſi eam deam putarent, ne lugerent: ſi hominem, ne ſacra facerent. Alius, ab iis in quibus erratum eſt, accuſare, aut defendere. Vt in Medea Carcini, alij quidem eam accuſant, tamquam filios interfecerit: cui rei argumento eſſe dicunt, quod pueri non compareant. Errauerat enim Medea in filiis amandandis. Ipſa autem ita ſe defendit: quod non filios, ſed ipſum Iaſonem interfectura fuerit. nam ſi alterum perpetraſſet, erraſſet ſane, ſi hoc alterũ omiſiſſet. Eſt aũt hic locus, & haec ſpecies enthymematis, tota prior ars Theodori. Alius, ex nomine. Vt Sophocles,

Vere Sidero nomen ex merito gerit.

Et ut ſolent in deorum laudibus dicere. Et ut Conon Thraſybulum Thraſybulum vocabat. Et Herodicus Thraſymacho, ſemper Thraſimachus es. & Polo, Semper Polus es. Et in Draconem legislatorem: non hominis eſſe leges ipſius, ſed Draconis: aſperae enim erant. Et Euripidis Hecuba in Venerem:

Merito eius nomen ab imprudentia incipit.

Et ut Chaeremon.

Pentheus futuro nomen a luctu gerens.

Ex enthymematis autem magis cõmendantur, quae ad refellendum, quam quae ad demonſtrãdum valent. Enthymema enim quod redarguit, concluſio eſt cõtrariorum in anguſtum locum

Comp

Comparata autem inter ſe contraria, audienti magis perſpicua fiunt. omnium autem & quae redarguendi, & quae demonſtrandi vim habent, maxime conturbant animos audientium ea, quae ipſi ſimul ac proferri incipiunt, prouident: ita tamen vt ne hoc eueniat, quòd illa leuia, & minus altis radicibus fixa ſint. Vna enim ſecum ipſi quoque in animo gaudent, quòd ea praeſenſerint. Et ea quae ipſi ita ſubſequuntur, vt ſtatim expoſita intelligant. Cum autem in ſyllogiſmis eueniat, vt alij uere ſyllogiſmi ſint, alij non ſint quidem, ſed tamen eſſe videantur: neceſſe eſt & in enthymematis idem euenire: quandoquidem enthymema ſyllogiſmus quidam eſt. loci autem fallacium enthymematum hi ſunt. Vnus quidem ex ipſo dicendi genere. Cuius vna pars eſt, vt in dialecticis, cum ratione nihil concluſeris, ita tamen orationem in extremo conformare, ut aliquid concluſiſſe videaris. Non ergo & hoc & illud. Neceſſe igitur eſt hoc & illud. Nam & contortum, & tanquam ex contrariis concluſum dicendi genus ſpeciem aliquam enthymematis efficit. talis enim dictio quaſi ſedes eſt, & regio ipſius enthymematis. Et uidetur haec fallacia ex ipſa orationis conformatione proficiſci. Eſt autem vtile ad hoc vt ſyllogiſtice dicere videaris, multorum ſyllogiſmorum capita coaceruare: vt, Alios quidem ſeruauit, alios

alios autem vltus eſt, Graecos autem in libertatem uindicauit. Etenim haec ſingula quidem ex aliis demonſtrata ſunt: cum autem ita conglobata proponuntur, uidetur ex ipſis quoque aliquid effici. Altera autem pars, ex homonymia. Vt dicere, murem eſſe animal magni pretij, à quo ſacra omnium auguſtiſſima nomen habeant. Mys enim graece mus eſt: & myſteria ſacra ſunt omnium auguſtiſſima. Aut, ſi quis canem laudans, adſumat vna canem caeleſtem, aut deum Pana: quia in eum ita cecinit Pindarus. O beate, quem & magnae deae canem omnifarium vocant Olympij. Aut quia turpiſſimum eſt, ne canem quidem vllum reliquum eſſe, ex eo concludat honeſtum eſſe, ſi ſit canis. Aut dicere Mercurium maxime ex omnibus dijs ad communicanda ſua propenſum eſſe: ſolus enim communis Mercurius uocatur. Et, logon eſſe rem omnium praeſtantiſſimam: nam & praeſtantes uiri, non pecuniis, ſed logo digni ſunt. Logo enim dignum non uno tantum modo dicitur. Alius id, quod ſeparatim uerum eſt, coniunctim dicere: aut quod coniungendum erat, diuidere. Quoniam enim idem uidetur eſſe, & ſaepe tamen non idem eſt: utrum ex uſu noſtro fuerit, id facere oportet. Hinc autem nata eſt Euthydemi fallax concluſiuncula: vt, Scis triremes in Piraeo eſſe? ſeparatim enim nouit. Et eum qui elementa ſcit, ſci-

re etiam carmen. etenim carmen idem eſt. Et, quoniam bis tantum valetudini nocet, dicere, ne vnum quidem ſalubre eſſe. abſurdum enim eſt ex duobus bonis conflari unum malum. Ac ſic quidem ad redarguendum ualet: ad demonſtrandum autem hoc modo: Non enim bonum vnum e duobus malis conflatum eſt. Omnino autem locus fallax, & captioſus eſt. Ruſusq. illud Polycratis in Thraſybulum, quod triginta tyrannos ſuſtulerit. cõiungit enim. Aut illud in Oreſte Theodectis: ex diuiſione enim eſt:

Num quaeſo, iuſtum eſt, ſi qua ſuſtulerit virum,
Et ipſam mori?
Sed & paternam filio vlciſci necem.

Atqui haec ipſa geſta ſunt. Etenim ſi quis haec coniungat, non amplius fortaſſe iuſtum fuerit. Poteſt autem hoc referri ad fallaciã mancae ac mutilae orationis. non enim explanatum eſt, à quo. Alius autem locus, exaggeratione confirmare aliquid aut refellere. Id autem eſt, cum qui reum aliquid feciſſe non docuit, rem ipſam amplificat, & extollit. Efficit enim haec ratio, ut de duobus alterum uideatur, aut non feciſſe eum, qui accuſatur, ſi ipſemet eam rem in maius attollat: aut feciſſe, ſi accuſator excandeſcat. Enthymema igitur non eſt: decipitur enim auditor, factum aut non factum id putans, de quo nihil tale demonſtratum eſt. Alius, e ſigno. Vt ſi quis dicat, ciuitatibus utiles eſſe amores. Nam Harmodi,

dij & Ariſtogitonis amor Hipparchum tyrannum ſuſtulit. Et ſi quis dicat, furem eſſe Dionyſium: improbum enim eſſe. Nam ſic quoque nihil concluditur. Non enim quicumque improbus eſt, fur eſt: ſed quicumque fur, improbus. Alius, ob id quod caſu accidit. Vt quod ait Polycrates in mures, eos auxilio fuiſſe, corroſis arcuum neruis. Aut ſi quis dicat, ad coenam uocari, honorificentiſſimum eſſe. Achilles enim in Tenedo, quòd vocatus non fuiſſet, grauiter Achiuis ſuſcenſuit. At ille ſuſcenſuit, tanquam ignominia affectus. contigit autem hoc eo ipſo tempore, quo uocatus non eſt. Alius, ex eo quod ſequitur. Vt in Alexandro, eum magnanimum fuiſſe. cum enim aliorum conſuetudinem contemneret, in Ida ſolum egiſſe. Quod enim magnanimi tales ſunt, hic quoque magnanimus uideri queat. Et quando formam colit, & nocte vagatur, adulter eſt: nam & adulteri tales ſunt. Simile autem eſt, vt ſi quis dicat mendicos in ſacris & canere, & ſaltare: & exſulibus habitare licere vbicumque uoluerint. Quod enim iis qui beate uiuere uidentur, haec inſunt, ii quoque quibus ea inſunt, beati uideri queant. Intereſt autem quomodo. quare hoc quoque incidit in uitium mancae, ac mutilae orationis. Alius, quae cauſa non eſt, eam vt cauſam ponere. Vt quia ſimul, aut poſtea factum ſit. quod enim poſtea euenit, quaſi propterea

eue-

euenerit, accipiunt. Et maxime in reipublicae tractatione. Vt, quod Demades Demoſthenis reipublicae curationem malorum omnium cauſam extitiſſe. poſtea enim contigit, vt bellum excitaretur. Alius ab omiſſione temporis, & modi. Quale hoc fuerit. Iuſte abduxit Alexander Helenam. ipſi enim Helenae data erat à patre eligendi poteſtas. Fortaſſis enim non ſemper. ſed principio. nam & uſque ad eum finem hoc facere poterat pater. Aut ſi quis contumeliam eſſe dicat, pulſare homines liberos. non enim omnino ita eſt; ſed ita demum, ſi quis eos prior iniuria laceſſat. Praeterea quemadmodum in contentioſis ex eo quod ſimpliciter, & eo quod non ſimpliciter, ſed adiuncto aliquo uerum eſt, exiſtit adumbratus ſyllogiſmus: exempli cauſa, in dialecticis, non ens eſſe: certe enim non ens eſt non ens; & id quod cognoſci non poteſt, ſciri poſſe: certe enim quod cognoſci non poteſt, ſciri poteſt cognoſci non poſſe: ſic & in rhetoricis exiſtit adumbratum enthymema ex eo quod non ſimpliciter ueriſimile eſt, ſed adiuncto aliquo, ueriſimile. Eſt autem hoc non uniuerſe: ut & Agatho dixit.

Credibile hoc aliquis non immerito dixerit,
Multa hominibus euenire non credibilia.

Euenit enim aliquid praeter id quod ueriſimile erat. Ita ut ueriſimile ſit etiã id quod eſt praeter ueriſimile. Hoc autem poſito, etiam id

quod

quod ueriſimile non eſt, ueriſimile erit. non tamen ſimpliciter. Immo uero, vt in contentioſis, eo fraus fit, quia non additur qua ex parte, aut cum quo collatum, aut ubi: ita & hic. quia quod praeter ueriſimile eſt, non eſt ſimpliciter ueriſimile, ſed tantum aliqua ex parte. Eſt autem ars Coracis compoſita ex hoc loco. Nam ſiue quis non ſit obnoxius crimini: ut ſi qui imbecillo corpore eſt, cauſam dicat quod alium uerberarit, parata defenſio eſt: Non enim veriſimile eſt: ſiue obnoxius, ut ſi robuſtus: itidem parata: Non eſt ueriſimile eum id feciſſe: facile enim intelligebat, id in ſe ueriſimile uiſum iri. Itidemque in ceteris. neceſſe eſt enim, aut talem eſſe, ut in eum cadat ſuſpicio, aut talem, ut non cadat. Ergo uidentur quidem utraque ueriſimilia: eſt autem illud quidem ueriſimile: hoc autem nō ſimpliciter, ſed ut dictum eſt. Atq. hoc eſt quod dicitur, efficere, vt cauſa inferior ſuperior fiat. Vnde merito auerſabantur homines id quod Protagoras profitebatur. nam & mēdacium eſt: neque uerũ ſed adumbratum ueriſimile: neque in ulla arte, praeterquam in rhetorica, & in contentioſa. Ac de enthymematis quidem, tum de iis quae ſunt, tum de iis quae uidentur, dictum eſt. Conſequens autem eſt iis quae diximus, vt de ſolutionibus diſſeramus. Duplex igitur eſt ratio ſoluendi: una contrario ſyllogiſmo adferendo: altera, aliquid obiiciendo quod obſtet.

obſtet. Ac contrarij quidem ſyllogiſmi iiſdem illis ex locis duci queunt. Etenim ex iis quae in opinione hominum ſita ſunt, ſyllogiſmi e- ruuntur: multis autem de rebus homines contraria opinantur. Obiectiones autem quattuor modis fiunt, vt & in topicis. aut enim ex re ipſa, aut ex contrario, aut ex ſimili, aut ex rebus iudicatis. A re ipſa, ut ſi de amore enthymema ſit, eum bonum eſſe: duobus modis reſiſtere licebit: aut enim uniuerſe: ita ut dicamus, omnem indigentiam malum eſſe: aut in parte: neque enim diceretur amor Caunius, niſi eſſent & mali amores. Ex contrario autem, vt ſi enthymema ſit, virum bonum amicis omnibus benefacere: At ne improbus quidem male. E ſimilibus autem, ut ſi enthymema ſit, Omnes ij quibus mali aliquid factum eſt, ſemper oderunt. At neque ij qui beneficium acceperunt, ſemper amant. Iudicia autem ea demum quae ab illuſtribus uiris facta ſunt. Vt ſi quis enthymemate confirmarit, ignoſcendum eſſe temulentis: ignorantes enim eos peccare: obſiſti poteſt hoc modo. Non igitur laudandus eſſet Pittacus: neque enim legibus conſtituiſſet maiores poenas, ſi quis ebrius deliquiſſet. Quando igitur enthymemata ducuntur ex quattuor, nempe ex ueriſimili, exemplo, tecmerio, & ſigno: atque illa quidem enthymemata quae concluſa ſunt ex iis quae plaerunque aut ſunt aut uidentur,

dentur, ex ueriſimilibus ſunt: quae autem per vnum ſimile, aut plura, per exemplum: at quae per neceſſarium, quodque ſit: per tecmerium: quae uero per aliquid quod in vniuerſo, aut in parte ſit, ſeu uerum ſit, ſeu minus, per ſigna: uериſimile autem eſt, non quod ſemper, ſed quod plaerunque: conſtat talia enthymemata ſemper diſſolui poſſe, adferendo aliquid, quod eis obſiſtat. Diſſolutio autem videtur quidem, ſed non ſemper eſt vera. Non enim, qui occurrit argumento, ita ſoluit, vt veriſimile eſſe neget, ſed vt dicat non eſſe neceſſarium. Quo fit, vt propter hanc fallaciam, ſemper plura inuenire liceat ad defendendum, quàm ad accuſandum. Quando enim accuſator ſemper ueriſimilibus ad probandum vtitur: neque idem eſt ita ſoluere, vt dicas veriſimile non eſſe, & vt neges eſſe neceſſarium: ac quod plaerunque tantum verum eſt, ſemper ei aliquid obiici poteſt: neque enim veriſimile eſſet, ſed ſemper verum, & neceſſarium: ſtatim arbitratur iudex, vbi ita diſſolutum eſt, aut veriſimile non eſſe, aut non ex eo iudicandum; in quo fallitur, vt dicebamus: non enim ex neceſſariis tantum iudicare eum oportet, ſed etiam ex veriſimilibus. nam & hoc eſt optima mente ac ſententia iudicare. non igitur ſatis eſt, ſi ita ſoluat, ut neget neceſſarium eſſe: ſed ita ſoluendum eſt, vt oſten-

lubile euadit. Omnia enim eo perducta ſunt, vt certa & perſpicua demonſtratio ſit. Augere autem & extenuare, non eſt elementum enthymematis. idem autem voco elementum & locum. Eſt enim elementum ſeu locus, in quem multa enthymemata incidunt. Augere autem & extenuare, eſt quodammodo oſtendere aliquid magnum aut paruum eſſe, vt & bonum, aut malum, iuſtum aut iniuſtum, & quidlibet aliud. Haec autem omnia ſunt circa quae verſantur ſyllogiſmi, & enthymemata. quare ſi horum vnumquodque locus enthymematis non eſt, ne augere quidem, & extenuare loci fuerint. Neque ea enthymemata quorum in diſſoluendo vſus eſt, ad aliud genus pertinent, quam quae ad confirmandum valent. Certe enim ſoluit is, qui aut demonſtrat, aut aliquid obiicit. demonſtrat autem contra, id quod aduerſatur ei quod concluſit aduerſarius. Vt ſi ille docuit factum eſſe, hic docet factum non eſſe: ſi ille factum non eſſe, hic factum eſſe. Itaque hac quidem ratione nihil eſt diſcriminis: cum iiſdem vtrique vtantur. adferunt enim enthymemata, quibus aut non eſſe, aut eſſe confirment. Obiectio autem non eſt enthymema: ſed, vt in topicis, opinionem aliquam adferre, qua planum fiat, aut ſyllogiſmum non recte concluſum, aut falſum aliquid pro vero ſumptum eſſe. Ac de exemplis quidem,

& ſententiis, & enthymematis, omninoque de iis quae ad ſententiam pertinent, tum vnde eorum copiam parare, tum quomodo ea diſſoluere oporteat, haec à nobis diſputata ſint. Reliquum eſt vt de elocutione, & de collocatione dicamus.

FINIS.